

HA-uddannelserne

HA-uddannelserne

© Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma
efter Dansk Sprognævn's anbefalinger

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form
på: www.eva.dk

ISBN (www) 87-7958-273-7

Indhold

Forord	5
1 Resumé	7
2 Indledning	11
2.1 Formål	11
2.2 Evalueringsområde	12
2.3 Evalueringsgruppe og projektteam	12
2.4 Dokumentation og metode	13
2.5 Anbefalingerne	15
2.6 Rapportens opbygning	15
3 Rammerne for uddannelsen	17
3.1 Lovgrundlaget	17
4 Profiler, indhold og struktur	21
4.1 Faglige profiler	21
4.2 Kvalitet og indhold	25
4.3 Struktur	35
5 De studerende	41
5.1 De studerendes generelle vurdering af studiet	41
5.2 De studerendes forudsætninger	43
5.3 Adgangskrav og optag	44
5.4 Internationalisering	46
5.5 Gennemførelse og frafald	48

6	Underviserne og undervisningen	53
6.1	Forskningsbasering	53
6.2	Undervisernes kompetencer	60
6.3	Undervisningsformer og tilrettelæggelse	65
7	Vejledning	69
7.1	Rammer	69
7.2	Form, indhold og omfang	71
7.3	Organisering af vejledningsindsatsen og vejlederne	76
8	Kvalitetsarbejdet	79
8.1	Det praktiske kvalitetsarbejde	79
8.2	Det strategiske kvalitetsarbejde	83
8.3	Vejledning og kvalitetsarbejde	84
8.4	Inddragelse af interessenter i kvalitetsarbejdet	85
8.5	Kvalitetssikring af udlagt undervisning og campusser	86
9	Videreuddannelse og beskæftigelse	89
9.1	Videreuddannelse og overgange	89
9.2	Arbejdsløshedsperiode	94
9.3	Uddannelsens dobbelte formål	95
10	Tilbagemeldinger til institutionerne	97
10.1	Handelshøjskolen i København	97
10.2	Handelshøjskolen i Århus	99
10.3	Syddansk Universitet	101
10.4	Aalborg Universitet	103
10.5	Handels- og IngeniørHøjskolen	104
10.6	Handelshøjskolecentret	106
10.7	Roskilde Universitet	108
Appendiks		
Appendiks A	Oversigt over anbefalinger	111
Appendiks B	Uddannelse og institutioner	117
Appendiks C	Kommissorium	125
Appendiks D	Evalueringsgruppens medlemmer	131
Appendiks E	KOT-tal for optag på HA-uddannelserne 2003-05	133

Forord

Danmarks Evalueringsinstitut, EVA, fremlægger i denne rapport evalueringen af HA-uddannelserne. Evalueringen dækker HA-uddannelserne ved de syv institutioner i Danmark der udbyder dem.

Evalueringen undersøger kvaliteten af HA-uddannelserne i bred forstand og fokuserer på forholdet mellem den almene HA-uddannelse, HA-almene-varianterne og HA-kombinationslinjerne.

Vi forventer at rapporten vil danne grundlag for det fortsatte arbejde med at udvikle og forbedre HA-uddannelserne, og at den vil kunne inspirere og bidrage til debatten om uddannelsernes fremtid.

Evalueringen er rekvireret af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og er gennemført i perioden februar 2005 til februar 2006.

Søren Kaare-Andersen
Formand for evalueringsgruppen

Christian Thune
Direktør for EVA

1 Resumé

Formålet med denne evaluering har først og fremmest været at undersøge kvaliteten af HA-uddannelserne i bred forstand. Evalueringen har bl.a. undersøgt rammerne for uddannelserne, de studerendes vurdering af uddannelserne, underviserens kompetencer, uddannelsernes forskningsbaseret og om uddannelserne lever op til formålet om at kvalificere til både videreuddannelse og beskæftigelse. Desuden har evalueringen set på graden af erhvervsøkonomisk kerne i de forskellige typer af HA-uddannelser og dets sammenhæng med de øvrige fag.

Konklusion

HA-uddannelserne er generelt velfungerende og lever op til formålet om at kvalificere til både videreuddannelse og beskæftigelse. Det er dog kun 8 % der ikke læser videre efter deres HA-grad, mens de resterende 92 % fortsætter på en kandidatuddannelse. De dimittender der læser videre, giver udtryk for at de har fået de rette kompetencer til at læse en kandidatuddannelse. De dimittender der stopper efter endt HA-uddannelse, gør det typisk kun fordi de allerede har et job på hånden. Den høje overgangsfrekvens viser at de studerende ikke opfatter uddannelsen som en selvstændig uddannelse. Evalueringen viser også at underviserne, aftagerne og censorerne heller ikke opfatter uddannelsen som en selvstændig uddannelse, men som en del af cand.merc.-uddannelsen.

Kvaliteten af HA-uddannelserne er generelt tilfredsstillende, dog lægger ikke alle HA-uddannelser tilstrækkelig vægt på de grundlæggende erhvervsøkonomiske fag. Navnet HA bør være en garanti for at uddannelsen indeholder en erhvervsøkonomisk kerne som sikrer at dimittender fra alle HA-uddannelser har tilegnet sig grundlæggende erhvervsøkonomiske kompetencer. Det er ikke tilfældet på alle uddannelserne i dag.

Det store flertal af studerende er generelt tilfredse med både deres uddannelsesvalg og den institution de går på. Selvom der er mange forskellige HA-uddannelser, er der undervejs i uddannelserne og ved overgangen til kandidatuddannelserne tilstrækkelig fleksibilitet og valgfrihed. Dog

har enkelte uddannelsesinstitutioner problemer med at opretholde et tilfredsstillende udbud af valgfag.

Evalueringen har også vist at flere af de anbefalinger der blev givet i forbindelse med den forrige HA-evaluering fra 1995, stadig er aktuelle. Det er bemærkelsesværdigt at institutionerne ikke i deres selvevalueringsrapporter har forholdt sig til den tidligere evaluering.

Evalueringsgruppens centrale anbefalinger

Skab ens rammer for HA-uddannelserne

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling bør overveje det hensigtsmæssige i at samme uddannelse udbydes på to forskellige institutionstyper og dermed er underlagt forskellige rammer.

Anbefalingen har til formål at skabe ens rammer for HA-uddannelserne. HA-uddannelsen udbydes på to centre for videregående uddannelse (CVU'er) og fem universiteter. Rammerne for uddannelserne er dermed forskellige. HA-uddannelsen på CVU'erne er fx forskningstilknyttede uddannelser og underlagt HA-bekendtgørelsen, mens HA-uddannelsen på universiteterne er forskningsbaserede uddannelser og underlagt uddannelsesbekendtgørelsen.

Sæt fokus på små fag- og studiemiljøer

Institutionerne bør ud fra faglige kriterier og frafaldsprocenter fastsætte et minimumsoptag for alle deres HA-uddannelser som ikke er lavere end 30 studerende på en årgang efter det forventede frafald. Desuden skal de mindre institutioner og uddannelser være særligt opmærksomme på betydningen af det faglige miljø og kompensere for små faglige miljøer og årgange ved at samarbejde på tværs af årgange og beslægtede uddannelser.

Anbefalingen har til hensigt at sikre at en HA-uddannelse kun opretholdes eller oprettes hvis fag- og studiemiljøet er tilstrækkeligt stort til at uddannelsen kan gennemføres på en faglig forsvarlig måde.

Styrk fagintegrationen

Institutionerne bør på både ledelses- og underviserniveau sikre tværfaglighed og tværfagligt samarbejde så fagene, også kombinationsfagene, integreres bedre med de erhvervsøkonomiske fag.

Anbefalingen har til formål at sikre en bedre integration af fagene på HA-uddannelserne, særligt på kombinationslinjerne, som mange steder er mere flerfaglige end tværfaglige.

Styrk fokus på undervisernes kvalifikationer og udvikling

Institutionerne bør når de ansætter videnskabelige medarbejdere, i højere grad vurdere deres pædagogiske, formidlingsmæssige og sproglige kompetencer, fx ved at stille krav om at se deres teaching portfolios, et slags CV som bl.a. dokumenterer tidligere undervisningserfaring, pædagogiske kurser og resultater af undervisningsevaluering. Desuden bør institutionerne systematisere brugen af medarbejderudviklingssamtaler (MUS) og sikre at ledelsen inddrager relevante nøgletal for den enkelte medarbejders undervisningspræstationer i samtalerne og tilføjer samtalerne et stærkere udviklingsperspektiv.

Anbefalingen har til hensigt at sikre at underviserne har de nødvendige kompetencer på det pædagogiske, formidlingsmæssige og sproglige område, og at ledelsen i forbindelse med MUS også har fokus på undervisernes kompetencer på disse områder.

Systematisér kvalitetsarbejdet

Institutionerne bør gennemgå deres evalueringspraksis og tilrettelægge evalueringerne så de er relevante. De bør desuden sikre at der sker en systematisk opfølgning og hurtig tilbagemelding på både resultater og opfølgning til studerende og undervisere.

Formålet med anbefalingen er at sikre at institutionerne får mest muligt ud af deres kvalitetsarbejde, og at de studerende orienteres om hvad evalueringerne bruges til, og hvordan der følges op.

Styrk erhvervs- og karrierevejledningen

Institutionerne bør i langt højere grad end i dag rette erhvervs- og karrierevejledningen mod bachelorstuderende frem for primært at rette den mod kandidatstuderende. Erhvervsvejledningen bør desuden intensiveres og systematiseres så de studerende undervejs i uddannelsesforløbet bliver klar over hvilke kompetencer de tilegner sig, og hvilke beskæftigelsesmuligheder de har.

Anbefalingen har til hensigt at sikre at HA-dimittenderne kender deres kompetencer og deres beskæftigelsesmuligheder så de har et reelt grundlag for at vurdere om de vil fortsætte på en cand.merc.-uddannelse eller søge job.

Anbefalingernes status

Rapportens vurderinger og anbefalinger er foretaget af en evalueringsgruppe der består af faglige eksperter på området. Anbefalingerne er udtryk for evalueringsgruppens prioriteringer i forhold til de mange mulige anbefalinger der kan udledes af det omfattende dokumentationsmateriale. Anbefalingerne er tænkt som redskaber til den fremtidige udvikling af HA-uddannelserne.

Rapporten indeholder flere anbefalinger end dem der er anført i dette resumé. Anbefalingerne er placeret løbende i rapportens kapitler i umiddelbar sammenhæng med de analyser de knytter sig til. I appendiks A findes desuden en liste over alle rapportens anbefalinger.

2 Indledning

HA-uddannelsen er en erhvervsøkonomisk bacheloruddannelse der udbydes ved syv institutioner i Danmark, fem universiteter og to centre for videregående uddannelse (CVU'er). Der findes tre typer af HA-uddannelser: HA-almen, HA-almen-varianter og HA-kombinationslinjer. Den almene HA-uddannelse er en bacheloruddannelse som har fokus på erhvervs- og samfundsøkonomiske problemstillinger. En HA-almen-variant lever op til de indholdsmæssige krav for den almene HA-uddannelse, men har en særlig toning eller gennemføres fx på engelsk. En HA-kombinationslinje kombinerer erhvervsøkonomi med et andet fag, fx matematik, psykologi eller jura. Der er et stort udbud af forskellige varianter og kombinationslinjer med egne optag og studieordninger.

2.1 Formål

Formålet med denne evaluering har først og fremmest været at undersøge kvaliteten af HA-uddannelserne i bred forstand. Evalueringen har bl.a. undersøgt rammerne for uddannelserne, de studerendes vurdering af uddannelserne, undervisernes kompetencer, uddannelsernes forskningsbaseret og om uddannelserne lever op til formålet om at kvalificere til både videreuddannelse og beskæftigelse.

Evalueringen har desuden undersøgt forholdet mellem HA-almen, HA-almen-varianterne og HA-kombinationslinjerne, graden af fælles kernefaglighed i uddannelserne og sammenhængen mellem kernestoffet erhvervsøkonomi og de øvrige fag. Evalueringen har konkret vurderet:

- om kombinationslinjerne giver de studerende passende forudsætninger og muligheder i forhold til valg af kandidatoverbygningsuddannelse.
- om omfanget og kvaliteten af vejledningsindsatsen er relevant og tilstrækkelig, herunder den vejledning der gives i forbindelse med valg af overbygningsuddannelse.
- om der er forskel på beskæftigelsesgraden og overgangsfrekvensen til en kandidatuddannelse mellem HA-almen og kombinationslinjerne. For de engelsksprogede retninger har denne dimension kun været aktuel i det omfang dimittenderne har opholdt sig i Danmark.

Et led i evalueringen har desuden været en vurdering af HA (jur.) i skat som af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (VTU) er godkendt for en seksårig forsøgsperiode (fra 1. september 2000 til 31. juni 2006). I ministeriets godkendelse af uddannelsen var indskrevet det vilkår at uddannelsen senest i 2005 skulle eksternt evalueres så man kunne beslutte om uddannelsen skulle gøres permanent. Evalueringen af forsøgsordningen er imidlertid ikke blevet foretaget endnu og er derfor gennemført i forbindelse med denne evaluering.

EVA gennemførte i 1995 på vegne af Samfundsuddannelsesrådet en evaluering af HA-uddannelsen. Denne rapport vil referere til denne tidligere evalueringens anbefalinger de steder hvor problemstillingerne stadig er aktuelle.

Evalueringen er rekvireret af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Formålet med evalueringen kan i øvrigt læses i kommissoriet for evalueringen i appendiks C.

2.2 Evalueringsområde

Evalueringen omfatter HA-uddannelserne på følgende uddannelsesinstitutioner:

- Handelshøjskolen i København (CBS)
- Handelshøjskolen i Århus (HHÅ)
- Syddansk Universitet (SDU) – inklusive campusser i Kolding, Esbjerg og Sønderborg
- Roskilde Universitetscenter (RUC)
- Aalborg Universitet (AAU)
- Handels- og IngeniørHøjskolen (HIH)
- Handelshøjskolecentret i Slagelse og Nykøbing Falster (HHC).

Appendiks B indeholder en nærmere beskrivelse af HA-uddannelserne, en oversigt over institutionernes udbud og optag og en beskrivelse af de enkelte institutioners særlige forhold.

2.3 Evalueringsgruppe og projektteam

I forbindelse med evalueringen har EVA nedsat en evalueringsgruppe som har det faglige ansvar for evalueringens vurderinger og anbefalinger. Gruppen dækker følgende faglige profiler:

- forskningsbaggrund inden for det erhvervsøkonomiske uddannelsesområde
- godt kendskab til det erhvervsøkonomiske uddannelsesområde
- godt kendskab til og erfaring med uddannelsesplanlægning og vejledningsområdet
- godt kendskab til arbejdsmarkedet for erhvervsøkonomer.

Evalueringsgruppens medlemmer er:

- Direktør Søren Kaare-Andersen, BG Bank (formand)
- Professor og tidligere rektor Arne Kinserdal, Norges Handelshøjskole

- Professor Svend Hylleberg, Institut for Økonomi, Aarhus Universitet
- Souschef Merethe Markvard Pedersen, Studieadministrationen, Københavns Universitet.

I appendiks D findes en nærmere beskrivelse af de enkelte medlemmers baggrund.

Et projektteam fra EVA har haft det praktiske og metodiske ansvar for evalueringen. Den har desuden i samarbejde med evalueringsgruppen skrevet rapporten.

Projektteamets medlemmer er:

- Evalueringskonsulent Claus Beck Hansen (projektleder)
- Evalueringskonsulent Søren Friis Larsen
- Evalueringsmedarbejder Laura Detlefsen.

2.4 Dokumentation og metode

I forbindelse med evalueringen er der indsamlet dokumentationsmateriale i form af selvevaluering, besøg og en brugerundersøgelse. Dette dokumentationsmateriale udgør grundlaget for evalueringen og vil blive beskrevet nærmere i det følgende.

2.4.1 Selvevaluering

Institutionerne udarbejdede i perioden april til september 2005 hver en selvevalueringsrapport på baggrund af en vejledning fra EVA. Vejledningen tog udgangspunkt i de temaer som fremgår af kommissoriet. Under hvert tema var formuleret spørgsmål som lagde op til svar af faktisk, beskrivende og vurderende karakter.

Selvevalueringsrapporterne er generelt velskrevne og dækkende og har udgjort et tilfredsstillende grundlag for evalueringen. En del selvevalueringsrapporter er dog meget beskrivende og kunne med fordel have været mere vurderende. Nogle institutioner har desuden ikke forholdt sig tilstrækkeligt dybtgående til alle spørgsmål i vejledningen til selvevaluering i deres rapporter. Det har i nogle tilfælde gjort det vanskeligt at se på tværs. I kapitel 10 findes en tilbagemelding på de enkelte institutioners selvevalueringsrapporter.

2.4.2 Besøg

Evalueringsgruppen og projektteamet besøgte de syv uddannelsesinstitutioner i oktober og november 2005. Dog deltog Svend Hylleberg ikke i besøget på HIH, og Søren Kaare-Andersen ikke i besøget på HHC. Hvert besøg varede én dag og bestod af separate møder med selvevalueringsgruppen, studerende, dimittender og aftagere, undervisere, studievejledere og ledelsen. Møderne var struktureret efter en generel spørgeguide der var tilpasset den enkelte institutions særlige

forhold, og som tog udgangspunkt i institutionens selvevalueringsrapport og brugerundersøgelsen.

Besøgene på de enkelte institutioner forløb tilfredsstillende. Dog viste det sig at hovedparten af institutionerne havde haft problemer med at skaffe et tilfredsstillende antal aftagerrepræsentanter. Dette blev begrundet med at kun få HA-studerende går i arbejde efter endt uddannelse. Det kan imidlertid undre at det især for de store institutioner har været svært at finde aftagerrepræsentanter, specielt set i lyset af at flere af institutionerne fremhæver deres aftagerpaneler og i øvrigt tætte samarbejde med erhvervslivet som en styrke ved deres uddannelser.

Evalueringsgruppen og projektteamet har også afholdt et møde med det erhvervsøkonomiske censorformandskab om kvaliteten af HA-uddannelserne. På mødet deltog ud over censorformanden også tre af de fem næstformænd og sekretæren for censorformandskabet. Mødet gav et indblik i HA-uddannelsens styrker og udviklingsmuligheder.

2.4.3 Brugerundersøgelse

Epinion A/S gennemførte i foråret 2005 på vegne af EVA en kombineret spørgeskema- og registerundersøgelse blandt HA-studerende på 4. semester (6. semester på RUC) og HA-dimittender fra år 2000 og 2001. Undersøgelsen blev tilrettelagt så den kunne give kvantitative perspektiver på kommissoriets formål på institutions- og uddannelsesniveau. Ifølge Epinion er deres analyser baseret på data indsamlet gennem et gennemtestet og solidt undersøgelsesdesign, og undersøgelsen giver et validt billede af de studerendes og dimittendernes vurdering af HA-uddannelserne.

Selvom der i undersøgelsesdesignet blev taget højde for at nogle udbydere har et relativt lille HA-udbud, og at nogle af kombinationslinjerne er relativt små, kan undersøgelsen ikke sige noget signifikant om HA-uddannelserne ved RUC og HHC eller om mange af kombinationslinjerne, herunder HA (jur.) i skat. Det skyldes at usikkerheden her er større end de ± 10 % som er den valgte sikkerhedsgrænse. Svarene fra de studerende og dimittenderne fra de to institutioner fremgår derfor ikke direkte af tabellerne og figurerne i rapporten, men indgår dog i totalen. Da antallet af respondenter fra SDU i Odense er tilstrækkeligt stort til at usikkerheden på estimerne er mindre end de maksimale 10 %, giver det løbende mulighed for at opdele udbuddet på SDU i campusen i Odense og de øvrige campusser. Denne skelnen bliver, hvor det er interessant, inddraget i rapporten.

Registeranalysen bygger på tal fra Danmarks Statistik, og populationen er defineret ved hjælp af CPR-nummer-udtræk fra de institutioner der deltager i evalueringen. Registeranalysen inddrager i modsætning til spørgeskemaundersøgelsen hele populationen, dvs. alle HA-dimittender fra 2001, 2002 og 2003 – også dem fra RUC og HHC. I dele af undersøgelsen er registerdata koblet med data fra spørgeskemaundersøgelsen. Her vil data naturligvis udelukkende stamme fra de dimit-

tender som har besvaret spørgeskemaundersøgelsen. Data stammer dels fra Det Integrerede Elevregister, dels fra Registret for Arbejdsmarkeds Statistik (RAS), der gør det muligt at følge en persons uddannelse og adfærd på arbejdsmarkedet.

2.5 anbefalingerne

Rapportens anbefalinger er placeret i den løbende tekst sammen med de vurderinger og den dokumentation der ligger til grund. I appendiks A findes desuden en samlet oversigt over alle rapportens anbefalinger opdelt på temaer. Anbefalingerne har flere adressater. Nogle anbefalinger henvender sig til alle de evaluerede uddannelsesinstitutioner, nogle til en mindre gruppe af bestemte institutioner, og andre til en enkelt institution. Endelig henvender enkelte sig til VTU.

2.6 Rapportens opbygning

Kapitel 3 beskriver rammerne for HA-uddannelsen, bl.a. hvilke bekendtgørelser uddannelsen er underlagt. Derefter følger seks tematiske kapitler som handler om uddannelsernes profiler, indhold og struktur, de studerende, underviserne og undervisningen, vejledningen, kvalitetsarbejdet samt videreuddannelse og beskæftigelse. Efter den tematiske gennemgang følger et kapitel med konkrete tilbagemeldinger til hver af de syv institutioner.

Som det fremgik af afsnit 2.1, er en del af formålet med denne rapport at vurdere kombinationslinjen HA (jur.) i skat. Denne vurdering findes i afsnit 4.1.2. I resten af rapporten bliver HA (jur.) i skat behandlet på lige fod med de andre HA-uddannelser.

I appendiks A findes en samlet oversigt over rapportens anbefalinger. Appendiks B indeholder en nærmere beskrivelse af HA-uddannelserne og de enkelte institutioner, mens appendiks C indeholder kommissoriet for evalueringen. I appendiks D findes en nærmere beskrivelse af de enkelte evalueringsgruppemedlemmers baggrund, og i appendiks E findes en oversigt over ansøgere og optag på de enkelte uddannelser og institutioner i perioden 2003-05.

3 Rammerne for uddannelsen

Dette kapitel beskriver og vurderer lovgrundlaget for HA-uddannelsen. Kapitlet gør først rede for indholdet af HA-bekendtgørelsen og uddannelsesbekendtgørelsen. Derefter beskriver det forskellene mellem de to bekendtgørelser og vurderer til sidst uddannelsens rammer.

3.1 Lovgrundlaget

Rammerne for den erhvervsøkonomiske bacheloruddannelse (HA-uddannelsen) er fastsat i bekendtgørelse nr. 612 af 18. august 1998 som blev ændret ved bekendtgørelse nr. 66 af 31. januar 2002 (HA-bekendtgørelsen). Disse rammer gælder for studerende der begyndte på HA-uddannelsen ved en af de fem universiteter før 1. september 2005. For de studerende der er begyndt efter denne dato, gælder bekendtgørelse nr. 338 af 6. maj 2004 om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne (uddannelsesbekendtgørelsen). Uddannelsesbekendtgørelsen gælder imidlertid kun for universiteter og ikke for de to CVU'er HIH og HHC. Af bekendtgørelse nr. 805 af 19. august 2005 fremgår det at HA-bekendtgørelsen fortsat gælder for disse to institutioner.

HA-uddannelsens rammer på de syv udbyderinstitutioner er dermed ikke de samme efter 1. september 2005. For universiteterne er det uddannelsesbekendtgørelsen der gælder, mens det for CVU'erne stadig er HA-bekendtgørelsen. Eftersom denne evaluering dækker det samlede HA-udbud, beskrives reglerne som de fremgår af begge bekendtgørelser.

3.1.1 HA-bekendtgørelsen

Formålet med HA-uddannelsen er at gøre dimittenderne i stand til at behandle erhvervsøkonomiske problemstillinger i både private og offentlige virksomheder. Uddannelsen skal desuden være et afrundet forløb der kvalificerer den studerende til erhvervmæssig beskæftigelse og giver den studerende grundlag for at blive optaget på en kandidatuddannelse.

Uddannelsen har en længde på tre år som svarer til 180 ECTS-point. Uddannelsen kan tilrettelægges som en almen HA-uddannelse eller som en kombinationslinje hvor erhvervsøkonomi kombineres med et andet fag.

HA-uddannelsen er sammensat af fag fra tre blokke: en samfundsøkonomisk, en erhvervsøkonomisk og en redskabsfaglig blok. Minimumskravene til omfanget af de enkelte fagblokke er forskellige for den almene HA-uddannelse og HA-kombinationslinjerne som det fremgår af tabel 1. Det endelige omfang af de enkelte fagblokke fastsætter institutionerne i studieordningerne.

Tabel 1
Minimumskrav til omfanget af de enkelte fagblokke

	HA-almene	HA-kombinationslinjerne
Den samfundsøkonomiske blok	30 ECTS-point	15 ECTS-point
Den erhvervsøkonomiske blok	75 ECTS-point	52 ECTS-point
Den redskabsfaglige blok	45 ECTS-point	22 ECTS-point
Kombinationsområdet	-	60 ECTS-point

Kilde: Bekendtgørelse nr. 612 af 18. august 1998 som ændret ved bekendtgørelse nr. 66 af 31. januar 2002.

Uddannelsen indeholder desuden tilvalgsfag der vælges af den enkelte studerende. Det fastsættes i studieordningen inden for hvilke fagblokke der oprettes tilvalgsfag. Uddannelsen afsluttes med et bachelorprojekt af mindst 15 ECTS-point som tager udgangspunkt i en erhvervsøkonomisk problemstilling og inddrager teorier og metoder fra de øvrige fagblokke.

Tilrettelæggelsen af uddannelsen og det konkrete fagudbud på den enkelte kombinationslinje fastsætter institutionerne i de enkelte studieordninger.

3.1.2 Uddannelsesbekendtgørelsen

I forlængelse af lov om universiteter (universitetsloven) fra maj 2003 kom uddannelsesbekendtgørelsen i 2004. Bekendtgørelsen er en fælles bekendtgørelse for alle universiteter som fastlægger de generelle regler for bachelor- og kandidatuddannelserne i Danmark, og den afløser dermed HA-bekendtgørelsen på universiteterne.

Af bekendtgørelsen fremgår det at bacheloruddannelserne er forskningsbaserede uddannelser som har til formål:

- at give den studerende en forskningsbaseret indføring i teori og metode inden for et eller flere fagområders videnskabelige discipliner så den studerende opnår en bred faglig viden og kunnen.

- at give den studerende faglige teoretiske og metodiske kvalifikationer så den studerende bliver i stand til at identificere, formulere og løse komplekse problemstillinger inden for fagområdet eller fagområdernes relevante bestanddele.
- at give den studerende grundlag for udøvelse af erhvervsfunktioner og kvalificere til optagelse på en kandidatuddannelse.

Uddannelsens konstituerende fagelementer og andre obligatoriske fagelementer skal udgøre mindst 120 ECTS-point. De konstituerende fagelementer skal udgøre minimum 90 ECTS-point og indeholde fagets videnskabsteori og en bacheloropgave der skal udgøre mindst 10 og højst 20 ECTS-point. Derudover skal uddannelsen indeholde valgfag på mindst 10 ECTS-point. Bachelorprojektet placeres på uddannelsens tredje år og skal demonstrere kvalificeret evne til at formulere, analysere og bearbejde teoretiske problemstillinger med et afgrænset fagligt emne.

Bacheloruddannelser kan opbygges af fag fra et eller flere områder. Bacheloruddannelser der består af ét centralt fag, skal kombineres med et tilvalg uden for det centrale fag. Tilvalget skal udgøre mindst 30 og højst 60 ECTS-point. Tilvalget kan være inden for eller uden for det centrale fags område.

Ifølge bekendtgørelsen skal universitetet også tilbyde den studerende vejledning om uddannelsen og efterfølgende beskæftigelsesmuligheder, både under selve uddannelsesforløbet og ved overgangen til kandidatuddannelsen.

De detaljerede regler for de enkelte uddannelser skal fastlægges af universitetet i studieordningen.

3.1.3 Forskellen mellem HA-bekendtgørelsen og uddannelsesbekendtgørelsen

Som det fremgår af gennemgangen af de to bekendtgørelser, er det centrale formål stort set det samme: Uddannelsen skal kvalificere de studerende til både erhverv og videre uddannelse. Den væsentligste forskel på de to bekendtgørelser er at uddannelsesbekendtgørelsen stiller nye krav til uddannelsens indhold. Blandt andet skal HA-uddannelsen indeholde videnskabsteori og valgfag på mindst 10 ECTS-point. I HA-bekendtgørelsen er der ingen krav om videnskabsteori. Der er krav om valgfag, men ikke om omfanget af dem. Bacheloropgavens omfang er desuden fastlagt i HA-bekendtgørelsen (til mindst 15 ECTS-point), mens uddannelsesbekendtgørelsen lægger op til mere valgfrihed på dette område; bacheloropgaven her skal have et omfang på mellem 10 og 20 ECTS-point. Endelig stiller uddannelsesbekendtgørelsen krav til institutionerne om at de skal tilbyde vejledning til de studerende under studiet og i forbindelse med efterfølgende erhverv eller overbygningsuddannelse, mens der ikke står noget om vejledning i HA-bekendtgørelsen. Kravene til HA-uddannelsens indhold og tilrettelæggelse er altså forskellige alt efter hvilken af de to bekendtgørelser institutionen er underlagt.

3.1.4 Vurdering af uddannelsens rammer

Som nævnt bliver HA-uddannelsen udbudt på to forskellige institutionstyper, på to CVU'er og fem universiteter. Det betyder bl.a.:

- At kravene til HA-uddannelsens indhold og tilrettelæggelse er forskellige alt efter hvilken af de to bekendtgørelser institutionen er underlagt (se afsnit 3.1.3). CVU'erne er underlagt HA-bekendtgørelsen, mens universitetsinstitutionerne er underlagt uddannelsesbekendtgørelsen.
- At kravene på vejledningsområdet er forskellige alt efter om HA-uddannelsen finder sted på et CVU eller en universitetsinstitution (se kapitel 7).
- At HA-uddannelsen på CVU'erne er en forskningstilknyttet uddannelse, mens den på universitetsinstitutionerne er en forskningsbaseret uddannelse (se afsnit 6.1.4).

HA-uddannelsen udbydes på to forskellige institutionstyper, og det betyder at samme uddannelse er underlagt forskellige rammer. HA-betegnelsen bør være en garanti for en ensartet uddannelse der er underlagt samme rammer, uanset hvor den udbydes.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling overvejer det hensigtsmæssige i at samme uddannelse udbydes på to forskellige institutionstyper og dermed er underlagt forskellige rammer.

Rapporten vil i de kommende kapitler løbende forholde sig til om uddannelsesinstitutionerne lever op til de krav der er til uddannelsen. Det har imidlertid vist sig vanskeligt at vurdere om alle institutionernes uddannelser lever op til de specifikke krav til fordelingen af ECTS-point som fremgår af bekendtgørelserne. Det skyldes at fagområdernes indhold i mange tilfælde overlapper hinanden. Enkelte fagelementer har desuden forskellige betegnelser. Rapporten vil derfor i stedet forholde sig mere overordnet til bekendtgørelsernes indhold.

4 Profiler, indhold og struktur

Dette kapitel beskriver og vurderer HA-uddannelsernes profiler, kvalitet, indhold og struktur. Første afsnit beskriver og vurderer HA-uddannelsernes profiler. Andet afsnit behandler uddannelsernes kvalitet og omfanget af det erhvervsøkonomiske indhold, mens det sidste afsnit vurderer HA-uddannelsernes struktur.

4.1 Faglige profiler

Dette afsnit ser først på hvordan institutionerne profilerer deres uddannelser. Derefter vurderer det indholdet af HA (jur.) i skat i overensstemmelse med kommissoriets særlige formål om at vurdere denne uddannelse.

Det sidste afsnit i dette kapitel, afsnit 4.1.3, opstiller en række elementer som bør indgå i overvejelserne i forbindelse med oprettelsen og videreførelsen af HA-uddannelser.

4.1.1 Institutionernes profilering af HA-uddannelsen

Flere HA-almen-uddannelser har valgt at markedsføre sig med en særlig institutionsspecifik profil. Det gælder fx projektarbejdsformen på RUC og AAU og SDU's særlige campusprofiler, bl.a. den særlige HA i Entreprenørskab og Innovation som udbydes i Kolding. Også de engelsksprogede HA-almen-varianter har typisk særlige profiler, fx har HIH's engelsksprogede HA et stærkt fokus på internationale forhold og indeholder et obligatorisk udlandsophold.

Tydeligst er den særlige profilering når der er tale om en egentlig kombinationslinje hvor netop kombinationsområdet bliver meget centralt for uddannelsens profil. Kombinationslinjerne er kendetegnet ved at visse dele af erhvervsøkonomien erstattes af kombinationsfag, og at nogle eller alle af de resterende erhvervsøkonomiske fag tones og tænkes sammen med kombinationsområdet. Dermed har profileringen uundgåeligt betydning for den erhvervsøkonomiske kernefaglighed. Spørgsmålet er hvad det betyder i det enkelte tilfælde.

Det overordnede billede er at kombinationslinjerne er efterspurgt og attraktive, både for studerende og aftagere. Dog gav møderne med aftagere og det erhvervsøkonomiske censorformandskab indtryk af at den øgede variation i HA-udbuddet har haft konsekvenser for det samlede HA-brand fordi omfanget af og fokus på erhvervsøkonomien er forskelligt fra uddannelse til uddannelse. Også for flere af kombinationslinjerne er denne brand-problematik relevant (se tabel 4, afsnit 4.2.1). Omvendt tiltrækker kombinationslinjerne mange ansøgere, og flere af uddannelserne er veletablerede uddannelser som både potentielle studerende og aftagere kender, og som har en klar faglig profil. Det er derfor vigtigt at fastholde og styrke disse uddannelser ved at sikre at erhvervsøkonomien ikke fortrænges af kombinationsfagene så der ikke længere er tale om en egentlig HA-uddannelse.

Aftagere og censorformandskabet gav også konkret udtryk for at RUC's almene HA-uddannelse adskilte sig væsentligt fra de øvrige HA-almene-uddannelser, primært på grund af en mangel på kvantitativ metode i de studerendes projekter og følgelig også i dimittendernes kompetencer. Uddannelsen giver stærke kompetencer i at arbejde projektorienteret, og dimittenderne har en bred samfundsmæssig forståelse som følge af den lange basisuddannelse. Dimittenderne er derfor langt fremme på de felter hvor uddannelsen står stærkest, men på specifikke redskabsfaglige og erhvervsøkonomiske områder har dimittenderne huller.

Der er to mulige strategier til at rette op på dette misforhold mellem uddannelsens indhold og det der forventes af en HA-almene-uddannelse. Enten bør RUC øge uddannelsens fokus på kvantitative metoder og på bredden i de grundlæggende erhvervsøkonomiske kompetencer, eller også bør institutionen i stedet udbyde uddannelsen som en egentlig kombinationslinje, fx med fokus på projektledelse.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at alle institutionerne samarbejder om at styrke den fælles profil i HA-uddannelsen ved på tværs af uddannelsen at sikre et ensartet, stærkt og omfangsrigt erhvervsøkonomisk grundlag som et fælles kerneelement.
- at RUC enten styrker indholdet af kvantitativ metode og øger bredden i de erhvervsøkonomiske grundkompetencer eller ændrer sin almene HA-uddannelse til en kombinationslinje, fx med fokus på projektledelse.

4.1.2 Kombinationslinjen HA (jur.) i skat

SDU's og HHÅ's særlige HA (jur.) i skat er et eksempel på en meget specifik kombinationslinje der fokuserer på økonomiske og især juridiske fag inden for skat og moms. Uddannelsen skal ud-danne kandidater som er særligt attraktive for revisionsbranchen, andre skatterådgivende virksomheder og for SKAT (tidligere Told & Skat). SKAT har haft en central rolle i udviklingen af uddannelsen. De forestår bl.a. noget af undervisningen og tilbyder herudover de studerende praktik.

Erfaringerne med HA (jur.) i skat har været blandede. På SDU har de studerendes interesse ikke været stor nok til at sikre et tilstrækkeligt optag, og SDU har besluttet ikke længere at udbyde uddannelsen. Det betyder at det ikke er relevant at forholde sig yderligere til udbuddet af denne uddannelse på SDU. Et ansættelsesstop hos SKAT har gjort at de ikke har kunnet ansætte dimittenderne som det ellers var stillet dem i udsigt. Det har betydet at dimittenderne har måttet søge andetsteds og typisk gået efter en cand.merc.-overbygning.

HHÅ holder fast i uddannelsen, men har ændret optagelsen så alle ansøgere optages på HA (jur.)-studiet og først vælger den specialiserede skattedel fra 4. semester. HHÅ forventer at denne organisering vil give de studerende bedre forudsætninger for at træffe deres valg, og at rekrutteringen til HA (jur.) i skat vil blive lettere. Samtidig er det lykkedes for HHÅ at opbygge et erhvervsjuridisk forskningsmiljø inden for skatteret, og det gør det attraktivt og muligt at fortsætte uddannelsen.

Hvis HHÅ fortsat ønsker at udbyde HA (jur.) i skat, bør de holde fast i deres beslutning om et samlet optag for HA (jur.). Herudover bør de sikre at de studerende, før de vælger specialiseringen, har et klart billede af de muligheder og begrænsninger som en HA (jur.) i skat giver dem. Der henvises i øvrigt til afsnit 4.1.3, som opstiller en række elementer der bør indgå i institutionernes overvejelser i forbindelse med oprettelsen eller videreførelsen af en HA-uddannelse.

Et tæt samarbejde med erhvervslivet i forbindelse med oprettelsen af nye uddannelser er grundlæggende positiv, men rummer som i dette aktuelle eksempel med SKATs ansættelsesstop også en fare for at uddannelser gøres for specialiserede, og at dimittenderne får vanskeligt ved at få job efterfølgende. Når der oprettes nye specialiserede uddannelser, er det vigtigt at sikre en ordentlig objektiv information om efterfølgende muligheder til de studerende, og det er vigtigt at være realistisk med hensyn til beskæftigelsesmuligheder. Der bør heller ikke oprettes unødigt specialiserede uddannelser.

4.1.3 Oprettelse og videreførelse af HA-uddannelser

Det er tydeligt at der er et generelt behov for en strammere styring og vurdering når man opretter og godkender nye HA-uddannelser. Det viser erfaringerne med HA (jur.) i skat og andre for-

hold i denne rapport, fx problematikken om de små fag- og studiemiljøer. Når man opretter en ny HA-uddannelse, bør man derfor som minimum overveje elementerne nedenfor. Det er imidlertid også vigtigt at man overvejer elementerne i forhold til de eksisterende HA-uddannelser.

- Uddannelsen skal have et tilstrækkeligt studentergrundlag – der skal være nok studerende til at skabe et levedygtigt, dynamisk fagligt og socialt miljø på studiet, også efter et forventeligt frafald.
  - Uddannelsen skal være efterspurgt af aftagere – der skal være efterspørgsel efter dimittender med de kompetencer uddannelsen giver, også med HA-delen alene.
  - Uddannelsen skal have et tilstrækkeligt stort fag- eller forskermiljø – der skal forskes inden for de særlige områder uddannelsen fokuserer på.
  - Uddannelsen skal give alternative beskæftigelsesmuligheder – dimittendernes erhvervsprofil må ikke være for snæver, og den må ikke kun målrettes en meget lille gruppe aftagere.
  - Uddannelsen skal sikre studerende fyldestgørende information – potentielle studerende skal kende uddannelsens muligheder og begrænsninger før de begynder.
  - Uddannelsens fag skal integreres, især skal kombinationsfagene integreres med de erhvervsøkonomiske fag.
-

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne tager hensyn til følgende forhold når de opretter nye uddannelser:

- et tilstrækkeligt studentergrundlag
- efterspørgslen hos studerende og aftagere
- tilstedeværelsen af et fag- eller forskningsmiljø
- en vis bredde i beskæftigelsesmulighederne
- fyldestgørende information til potentielle studerende om studiets indhold og beskæftigelsesmuligheder
- integration af uddannelsens fag.

- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i højere grad er opmærksom på betydningen af følgende forhold når det behandler ansøgninger om at oprette nye HA-uddannelser og vurderer eksisterende uddannelser:

- et tilstrækkeligt studentergrundlag
  - efterspørgslen hos studerende og aftagere
  - tilstedeværelsen af et fag- eller forskningsmiljø
  - en vis bredde i beskæftigelsesmulighederne
  - fyldestgørende information til potentielle studerende om studiets indhold og beskæftigelses-
-

-
- muligheder
  - integration af uddannelsens fag.
-

4.2 Kvalitet og indhold

Dette afsnit vurderer HA-uddannelsernes kvalitet og indhold, særligt indholdet af den erhvervsøkonomiske kernefaglighed. Efter et afsnit om uddannelsernes kvalitet generelt behandles graden af fagintegration på kombinationslinjerne og betydningen af uddannelsernes størrelse for det faglige miljø.

4.2.1 Kvaliteten af uddannelserne

Uddannelseskvalitet er et bredt begreb, og mange faktorer har indflydelse på en uddannelses kvalitet, bl.a. undervisernes kvalifikationer, pædagogikken, de studerendes engagement og arbejdsindsats og økonomiske og fysiske ressourcer. Da kvalitet ikke er en entydig størrelse, er det også vanskeligt at sammenligne forskellige institutioners uddannelsesmæssige kvalitet.

Hvor den samlede kvalitet kan være vanskelig at vurdere, kan enkelte elementer af en uddannelses kvalitet imidlertid godt vurderes. Overordnet kan både kvaliteten af det output, dvs. de færdige dimittender, og det input, dvs. fagindhold, undervisning, vejledning mv. der tilføres uddannelsen, vurderes.

Kvalitet i outputtet

Når det gælder HA-uddannelsernes output, dimittenderne, danner der sig et billede af en tilfredsstillende kvalitet i uddannelsen. Som det fremgår af kapitel 9 om videreuddannelse og beskæftigelse, er HA-dimittenderne fx i stand til at læse et overbygningsstudium. Det er også censorformandskabets opfattelse at kvaliteten af HA-uddannelserne generelt er tilfredsstillende.

Der er stor forskel på de uddannelser der udbydes, og de uddannelsesinstitutioner der udbyder uddannelserne. Det gælder i vilkår og ydre forhold, i størrelse, geografisk placering og antallet af uddannelser og HA-studerende. På baggrund af disse forskelle er det relevant at undersøge om kvaliteten varierer på tværs af uddannelsesinstitutionerne.

Karaktergennemsnittet af de studerendes bacheloropgaver kan tages som et overordnet, fælles og eksternt bedømt mål for om kvaliteten af outputtet er ens på tværs af uddannelsesinstitutionerne. Dog er det vigtigt at fremhæve at dette kun er én indikator blandt mange, og at det derfor bør anvendes med et vist forbehold.

Tabel 2 indeholder en oversigt over gennemsnitskarakterer for bacheloropgaven fordelt på uddannelsesinstitution. Det giver mening at se på HA-almen-uddannelsen da alle institutionerne udbyder den. Som det fremgår af tabel 2, er der ikke bemærkelsesværdige forskelle eller store udsving i dette karaktergennemsnit – hverken over tid eller fra institution til institution.

Tabel 2
Gennemsnitskarakterer for bacheloropgaven på HA-almen

	2001	2002	2003	2004
CBS	8,8	8,9	9,0	8,9
RUC	9,2	8,4	8,5	8,7
HHC Slagelse	7,9	8,2	8,0	8,4
HHC Nykøbing Falster	8,4	8,6	8,6	7,7
SDU i alt	8,8	8,7	8,8	8,9
Odense	9,0	8,5	8,6	8,9
Kolding	8,9	8,7	9,1	8,9
Esbjerg	8,6	9,6	8,6	8,8
Sønderborg	8,4	8,5	8,9	8,8
HIH	8,9	8,9	9,6	9,3
HHÅ	8,7	8,8	8,9	8,8
AAU	8,8	8,5	8,7	8,5

Kilde: Det erhvervsøkonomiske censorformandskabs bilag til mødet med evalueringsgruppen 31. oktober 2005.

Overordnet betragtet og med de forbehold der følger i denne rapport, har HA-uddannelserne altså generelt en tilfredsstillende kvalitet. Samtidig varierer kvaliteten kun lidt på tværs af institutionerne.

Kvalitet i inputtet

Mange faktorer på inputsiden har også betydning for uddannelsens samlede kvalitet og en række, men ikke alle af disse forhold behandles løbende i denne rapport. Fx behandles institutionernes undervisningsfaciliteter, som også er vigtige for uddannelseskvaliteten, ikke i rapporten.

Dette afsnit fokuserer mere snævert på omfanget og vægtningen af de erhvervsøkonomiske kernefag som udgør den grundlæggende del af uddannelsen. Det drejer sig bl.a. om omkostninger og prisdannelse, regnskab, økonomistyring, finansiering, organisationsanalyse og adfærdsfag. Disse elementer blev også af censorformandskabet fremhævet som helt centrale for HA-uddannelsen.

Tabel 3 og tabel 4 viser de studerendes og dimittendernes vurdering af erhvervsøkonomiens vægtning. Det er tydeligt at en betydelig del af de studerende og dimittenderne savner et større erhvervsøkonomisk indhold. Det gælder både på tværs af institutioner og på tværs af uddannelser og kombinationslinjer, men ikke i samme grad.

Tabel 3
Hvad synes du om studiets vægtning af de erhvervsøkonomiske fag?

	CBS	HHÅ	AAU	SDU	HIH	I alt
Bør vægtes mindre	4 %	4 %	6 %	8 %	3 %	5 %
Passende	63 %	63 %	46 %	61 %	57 %	61 %
Bør vægtes mere	33 %	33 %	47 %	31 %	40 %	34 %
I alt	100 % (911)	100 % (458)	100 % (177)	100 % (231)	100 % (65)	100 % (1842)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Bemærk at tallene for RUC og HHC ikke fremgår af tabellen, men indgår i kategorien "i alt", jf. afsnit 2.4.3. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Tabel 4
Hvad synes du om studiets vægtning af de erhvervsøkonomiske fag?

	HA	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Bør vægtes mindre	4 %	11 %	6 %	3 %	0 %	0 %	11 %	4 %	5 %
Passende	61 %	69 %	58 %	47 %	51 %	59 %	70 %	55 %	61 %
Bør vægtes mere	35 %	20 %	35 %	50 %	49 %	41 %	19 %	41 %	34 %
I alt	100 % (1104)	100 % (246)	100 % (147)	100 % (87)	100 % (63)	100 % (79)	100 % (57)	100 % (97)	100 % (1880)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Som tabel 4 viser, er der også betydelige forskelle i holdningerne fra kombinationslinje til kombinationslinje. 50 % af de studerende og dimittenderne fra HA (fil.) ønsker mere vægt til erhvervsøkonomien sammenlignet med et gennemsnit på 34 %. På HA (ib.) er tallet 49 %, og på de øvrige kombinationslinjer eller særlige HA-almen-varianter 41 %. Det er interessant at bemærke at det er på HA (mat.) og HA (jur.) at færrest studerende og dimittender ønsker at de erhvervsøkonomiske fag vægtes mere.

Dette billede underbygges af resultaterne i tabel 5, som viser at en betydelig andel af de studerende og dimittenderne fra de enkelte kombinationslinjer vurderer at deres valg af kombinationslinje er sket på bekostning af deres erhvervsøkonomiske kompetencer. Det gælder fx for 50 % af de studerende og dimittenderne fra HA (fil.), 29 % fra HA (dat.) og 28 % fra HA (int.). Det er dog også vigtigt at anerkende at der på visse kombinationslinjer er en meget stor andel af studerende og dimittender der faktisk mener at deres valg af kombinationslinje har styrket deres erhvervsøkonomiske kompetencer.

Tabel 5
Hvad betød dit valg af kombinationslinje for dine erhvervsøkonomiske kompetencer?

	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Det styrkede mine erhvervsøkonomiske kompetencer	47 %	38 %	34 %	82 %	34 %	70 %	57 %	45 %
Det havde ingen betydning	28 %	33 %	16 %	12 %	38 %	17 %	11 %	26 %
Det skete på bekostning af de erhvervsøkonomiske kompetencer	25 %	29 %	50 %	6 %	28 %	13 %	31 %	29 %
I alt	100 % (221)	100 % (140)	100 % (82)	100 % (17)	100 % (74)	100 % (46)	100 % (54)	100 % (634)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Bemærk at det kun er studerende og dimittender der går eller har gået på en kombinationslinje der har besvaret dette spørgsmål.

De studerendes og dimittendernes opfattelse ligger i klar forlængelse af censorformandskabets vurdering af at omfanget og prioriteringen af de erhvervsøkonomiske fag bør styrkes, især på HA-almen-varianterne og kombinationslinjerne. Også den tidligere HA-evaluering fra 1995 pegede på vigtigheden af at uddannelsernes økonomiske og metodiske indhold på HA-almen-varianterne og HA-kombinationslinjerne er på højde med indholdet på de almene HA-uddannelser.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at de institutioner der udbyder kombinationslinjer og HA-almen-varianter, øger omfanget af erhvervsøkonomiske fag så de studerende får tilstrækkeligt solide erhvervsøkonomiske kompetencer.

4.2.2 Fagintegration på kombinationslinjerne

Kombinationslinjernes særlige sigte er at kombinere den erhvervsøkonomiske faglighed med et kombinationsfags faglighed og dermed opnå en unik kombination. Sigtet er altså at give de studerende en særlig faglighed på tværs af det erhvervsøkonomiske område og kombinationsfaget.

Af tabel 6 fremgår det at 72 % af de studerende og dimittenderne generelt mener at de specialiserede fag på deres kombinationslinje var godt integreret i deres HA-uddannelse. Dog er det værd at bemærke at det på HA (int.) kun er 42 %, mens det på HA (mat.) er 91 %.

Tabel 6
Hvor godt var (er) de specialiserede fag på din kombinationslinje integreret i din HA-uddannelse som helhed?

	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Godt	83 %	62 %	70 %	69 %	42 %	91 %	78 %	72 %
Dårligt	17 %	38 %	30 %	31 %	58 %	9 %	22 %	28 %
I alt	100 % (225)	100 % (141)	100 % (81)	100 % (16)	100 % (73)	100 % (47)	100 % (54)	100 % (637)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Bemærk at det kun er studerende og dimittender der går eller har gået på en kombinationslinje der har besvaret dette spørgsmål.

Tabel 6 viser desuden at 83 % af de studerende og dimittenderne fra HA (jur.) vurderer at juraen var (er) godt integreret i deres HA-uddannelse som helhed. Dette billede stemmer dog langt fra overens med det indtryk som besøgene efterlod.

Under besøgsrunden fremgik det at der især på nogle kombinationslinjer er mere tale om flerfaglige uddannelser end egentlige tværfaglige uddannelser. Tydeligst var dette billede på HA (jur.)-uddannelsen. Institutionsbesøgene på AAU, HHÅ, og SDU viste at de studerende på HA (jur.)-

uddannelserne typisk undervises i to selvstændige fagområder som kun i ringe grad kobles. Flere af underviserne fortalte da også under besøgene at de ikke ser det som et formål at koble juraen og erhvervsøkonomien på HA (jur.)-uddannelsen. De mente at uddannelsen i stedet skal give de studerende indsigt i de to fagområder, hvorefter det er op til de studerende selv at integrere fagene. Andre undervisere sagde at HA (jur.)-uddannelsen skal give de studerende grundlæggende indsigt i de to forskellige fagligheder, og at de studerende først på cand.merc. (jur.) skal lære at integrere de to fagområder.

Selvom de studerende og dimittenderne generelt synes at de specialiserede fag på deres kombinationsuddannelse er godt integreret, fremgår det også klart af tabel 7 at de ønsker en større vægtning af forløb der kombinerer de enkelte faggrupper. 44 % af de studerende og dimittenderne synes at forløb der kombinerer faggrupperne, bør vægtes mere.

Tabel 7
Hvad synes du om studiets vægtning af forløb der kombinerer faggrupper?

	CBS	HHÅ	AAU	SDU	HIH	I alt
Bør vægtes mindre	10 %	10 %	9 %	14 %	11 %	11 %
Passende	50 %	35 %	54 %	41 %	48 %	45 %
Bør vægtes mere	40 %	55 %	37 %	45 %	41 %	44 %
I alt	100 % (909)	100 % (455)	100 % (174)	100 % (226)	100 % (64)	100 % (1828)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

RUC og AAU har en stærkere tradition for tværfaglige projekter, og der er dermed alt andet lige flere muligheder for at kombinere fagligheder på tværs. Dette synes også at være slået igennem i brugerundersøgelsen, der – som det ses i tabel 7 – viser at AAU har den mindste andel af studerende der synes at tværfaglige forløb bør vægtes mere (37 %).

Den tværfaglige integration udgør dog ikke kun en udfordring for kombinationslinjerne, men også for den almene HA. Alene i kraft af sin størrelse vil HA-almene-uddannelsen på flere institutioner ofte have vanskeligere ved at sikre en fornuftig koordination og integration mellem fagene. Denne problemstilling fremhæver CBS også selv i sin selvevalueringsrapport. Integrationen mellem fag kan også være vanskelig for eksterne undervisere med en mere begrænset daglig kontakt til institutionen og de øvrige undervisere. Tværfaglighed og integration mellem fagene er altså en væsentlig udfordring, ikke mindst for de store institutioner og for uddannelser med mange eksterne undervisere. Problemstillingen behandles også i afsnit 6.1.2 i relation til integrationen af andre fag i undervisningen.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne både på ledelses- og underviserniveau sikrer tværfaglighed og tværfagligt samarbejde så fagene, også kombinationsfagene, integreres bedre med de erhvervsøkonomiske fag.

4.2.3 Uddannelsernes størrelse og det faglige miljø

En væsentlig faktor i forhold til uddannelsernes kvalitet er det faglige miljø. Læring og akademisk udvikling foregår ikke bare i samspillet mellem den enkelte studerende og underviserne, men også mellem de studerende. Derfor betyder uddannelsernes størrelse og adgangen til et dynamisk og åbent fagligt miljø meget for en uddannelses kvalitet. Dertil kommer studiemiljøets betydning for de studerendes gennemførelse, som behandles i afsnit 5.5.

Frafald og udsving i optaget skaber i visse tilfælde meget små uddannelser. HHC har forlagt undervisning i Nykøbing Falster (se i øvrigt appendiks B), og under institutionsbesøget fremgik det at de på en af årgangene kun er otte studerende. Disse få studerende kan meget vel have et socialt studiemiljø med andre årgange og studerende fra andre studier, men de har nødvendigvis et meget begrænset fagligt miljø sammen med deres umiddelbare medstuderende, og det er problematisk. Udviklingen i Nykøbing Falster skulle imidlertid være vendt i en mere positiv retning. Samtidig er man meget opmærksom på det lille miljø og har ambitioner om på sigt fx at oprette fælles valgfag mellem HA-uddannelsen og deres professionsbacheloruddannelse i Leisure Management for at skabe et større fagligt miljø.

Selvom de studerende på HHC fremhæver interaktion på tværs af årgange og et tættere forhold mellem undervisere og studerende som en fordel og konsekvens af det lille miljø, kan det være vanskeligt at se hvordan miljøets beskedne størrelse kan undgå at blive en såvel faglig som social begrænsning for de studerende. Den særlige campusstruktur på SDU og den begrænsede reelle interaktion mellem studerende fra forskellige campusser betyder desuden at miljøerne også her bliver relativt små.

Som det fremgår af tabel 8, synes 82 % af de studerende og dimittenderne at antallet af studerende på deres kombinationslinje er passende til at sikre et tilstrækkeligt dynamisk fagligt miljø. Brugerundersøgelsen viser desuden at der er flere studerende og dimittender på HA (dat.), HA (int.) og HA (mat.) end på HA-uddannelserne under ét som synes at der er for få studerende på deres kombinationslinje til at sikre et dynamisk fagligt niveau. 17 % af de HA (dat.)-studerende

og -dimittender mod samlet set 9 % mener fx at der er for få studerende på deres kombinationslinje i forhold til at sikre et dynamisk fagligt miljø.

Tabel 8

Synes du at antallet af studerende på din kombinationslinje var (er) passende i forhold til at sikre et dynamisk fagligt miljø?

	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Der er for mange studerende	9 %	11 %	9 %	12 %	9 %	0 %	13 %	9 %
Antallet af studerende er passende	87 %	72 %	89 %	88 %	77 %	88 %	76 %	82 %
Der er for få studerende	4 %	17 %	2 %	0 %	14 %	13 %	11 %	9 %
I alt	100 % (227)	100 % (141)	100 % (82)	100 % (17)	100 % (74)	100 % (48)	100 % (54)	100 % (643)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Bemærk at det kun er studerende og dimittender der går eller har gået på en kombinationslinje der har besvaret dette spørgsmål.

Ser man på besvarelsen af samme spørgsmål, men fordelt på uddannelsesinstitution, springer det i øjnene at der på SDU er 22 % der mener at der er for få studerende på deres kombinationslinje i forhold til at sikre et dynamisk fagligt miljø, mens det samme kun gælder for 6 % på CBS, 12 % på HHÅ og 2 % på AAU.

Af selvevalueringsrapporterne fremgår det at HHÅ er den eneste institution der ikke har ekspliciteret en nedre grænse for optaget af nye studerende på de enkelte HA-uddannelser. Det fremgår også at de andre institutioner opererer med forskellige størrelser. Fx sigter RUC på minimum 30 studerende, SDU på minimum 20 studerende, HHÅ på minimum 60 studerende på den almene HA og 35 på HA (im.), mens CBS skriver at de skal have et optag på mellem 80 og 90 studerende. Endelig skriver AAU at de på den almene HA skal have et optag på over 70, mens de på HA (jur.) skal have et minimumoptag på 30.

Generelt synes de økonomiske og ressourcemæssige overvejelser at veje tungest i forhold til at fastsætte nedre grænser for optaget, men der henvises også til optagets betydning for det faglige miljø. CBS fremhæver den ministerielt fastsatte øvre grænse på 40 studerende på HA (pol.) som problematisk, især af økonomiske årsager.

HHC anfører i sin selvevalueringsrapport at institutionen er opmærksom på optaget i Nykøbing Falster, der de seneste år har svinget mellem 15 og 40 studerende. HHC skriver desuden at efterfølgende HA-uddannelsen er den eneste akademiske bacheloruddannelse i Storstrøms Amt, er optagets størrelse for så vidt irrelevant fordi uddannelsen vil blive gennemført uanset optagets størrelse. Det fremgår desuden af selvevalueringsrapporten at økonomiske og administrative kriterier derfor ikke er væsentlige beslutningskriterier for afviklingen af uddannelsen i Nykøbing Falster.

Det er vigtigt at understrege at en bacheloruddannelse ikke bør opretholdes hvis der ikke samtidig kan opretholdes et akademisk miljø blandt de studerende. Problemet med små miljøer blev også fremhævet i den tidligere evaluering af HA-uddannelserne i 1995. Evalueringsrapporten anbefalede også her at man på nogle institutioner burde overveje om optaget var tilstrækkeligt til at opretholde et fagligt miljø.

Som det fremgår af gennemgangen, opgiver institutionerne forskellige minimumsgrænser for optaget. Det kan dog konstateres at den laveste grænse er 15, og at den højeste grænse er omkring 90 optagne studerende. Det er dog uklart om alle de ekspliciterede nedre grænser tager højde for det forventede frafald.

Det er vigtigt at institutionerne i forbindelse med en nedre grænse for optaget indregner det forventede frafald så institutionen ikke ender med årgange med meget få studerende hvor der ikke kan opretholdes et tilstrækkeligt stort fag- og studiemiljø. Det er også helt centralt at institutionerne i forbindelse med en sådan nedre grænse er opmærksomme på at de studerende har krav på et tilfredsstillende valgfagsudbud så der reelt er fag at vælge imellem. Dette er ikke tilfældet alle steder i dag, hvilket kom frem under besøgsrunden. Her fortalte nogle studerende at der ikke var mange fag at vælge imellem, mens andre fortalte at de valgfag de ønskede at følge, aldrig blev oprettet på grund af for få tilmeldinger.

I forhold til valgfag er der, som det fremgår af tabel 9, nogen forskel i tilfredsheden med institutionens udbud af valgfag.

Tabel 9**Har det været muligt for dig at følge de valgfag du helst ville følge på HA-studiet?**

	CBS	HHÅ	AAU	SDU	HIH	I alt
Ja, jeg har kunnet følge de fag jeg gerne ville	40 %	51 %	44 %	52 %	87 %	46 %
Nej, jeg har oplevet ikke at kunne følge de fag jeg gerne ville	11 %	15 %	9 %	21 %	11 %	13 %
Har ikke været relevant for mig	49 %	34 %	47 %	27 %	2 %	41 %
I alt	100 % (909)	100 % (454)	100 % (176)	100 % (231)	100 % (63)	100 % (1875)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Det er særligt på de mindre institutioner at de studerende ikke har kunnet følge de valgfag de gerne ville. Således har 21 % på SDU (og 25 % på campusserne uden for Odense) oplevet at de ikke kunne følge de fag de ønskede. SDU er opmærksom på valgfagsproblematikken og forsøger at løse den gennem faglig integration. De studerende har fx mulighed for at følge valgfag på andre beslægtede uddannelser.

På trods af HIH's størrelse er det tilsyneladende lykkedes at tilfredsstille en stor andel af de studerendes ønsker. Hele 87 % angiver her at have kunnet følge de ønskede valgfag. Et indtryk der understøttes af mødet med de studerende, der også var positive over for de seneste nye muligheder for at læse valgfag med studerende fra andre uddannelser.

Generelt er valgfag vigtige for de studerende, og det bør derfor indgå i de mindre uddannelsesinstitutioners overvejelser når uddannelser oprettes, revideres og løbende vurderes, om optaget og institutionens ressourcer i øvrigt er tilstrækkelige til at tilbyde de nødvendige muligheder for specialisering og valgfrihed til de studerende.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at alle institutioner ud fra faglige kriterier og frafaldsprocenter fastsætter et minimumsoptag for alle deres HA-uddannelser som ikke er lavere end 30 studerende på en årgang efter det forventede frafald.
  - at de mindre institutioner og uddannelser er særligt opmærksomme på betydningen af det faglige miljø og nødvendigheden af at kompensere for små miljøer og årgange ved at samarbejde på tværs af årgange og beslægtede uddannelser.
-

4.3 Struktur

Dette afsnit handler om HA-uddannelsernes opbygning og tilrettelæggelse. Fokus er på de områder af den praktiske tilrettelæggelse som samtidig har betydning for uddannelsens indhold og kvalitet. Afsnittet fokuserer derfor på den overordnede struktur for uddannelsen, koordinering på tværs af fag og uddannelser, samlæsning af fag og muligheder for fleksibilitet i forbindelse med studieskift.

4.3.1 Uddannelsernes overordnede struktur

Inden for bekendtgørelsens rammer har uddannelsesinstitutionerne mulighed for at tilrettelægge den enkelte HA-uddannelse og den enkelte HA-kombinationslinje forskelligt. Fagens rækkefølge og i nogen udstrækning også omfang og indhold kan varieres, men grundlæggende er uddannelsesstrukturen ensartet for alle HA-uddannelser, bortset fra HA-uddannelserne på AAU og RUC, der har modeller med henholdsvis ét eller to års basisuddannelse efterfulgt af en specifik HA-del.

Alle uddannelserne tilstræber at det treårige forløb er sammenhængende, at grundlæggende fag introduceres først, og at der bygges videre på allerede indlærte kompetencer og opnået viden. Samlet set synes alle uddannelsesinstitutioner at have opnået denne progression; den overvejende andel af både studerende og dimittender (samlet 77 %) er tilfredse med den progression de oplever på studiet, jf. tabel 10.

Tabel 10**I hvilken grad synes du studiet var tilrettelagt så efterfølgende fag byggede videre på foregående fag?**

	HA	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Dårlig progression	26 %	17 %	26 %	16 %	28 %	24 %	11 %	23 %	23 %
God progression	74 %	83 %	74 %	84 %	72 %	76 %	89 %	77 %	77 %
I alt	100 % (1100)	100 % (245)	100 % (147)	100 % (85)	100 % (64)	100 % (79)	100 % (56)	100 % (97)	100 % (1873)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

HA-uddannelserne er også kendetegnet ved at kombinationslinjerne har ganske forskellig struktur. Det skyldes at indholdet er meget forskelligt, både i kraft af de særlige fag, fx juridiske, data-logiske eller psykologiske, og i kraft af at de øvrige fag tilpasses kombinationslinjens faglige profil. Fra én kombinationslinje til en anden synes der ikke at være større forskelle i den oplevede progression selvom der dog er en vis variation som det fremgår af tabel 10.

Som det ses i tabel 11, findes variationen også fra institution til institution. Her er det primært AAU der skiller sig ud med lidt flere der oplever progressionen som dårlig, nemlig 36 %, i forhold til en samlet vurdering fra alle studerende og dimittender på 23 %.

Tabel 11**I hvilken grad synes du studiet var tilrettelagt så efterfølgende fag byggede videre på foregående fag?**

	CBS	HHÅ	AAU	SDU	HIH	I alt
Dårlig progression	22 %	22 %	36 %	24 %	22 %	23 %
God progression	78 %	78 %	64 %	76 %	78 %	77 %
I alt	100 % (907)	100 % (458)	100 % (176)	100 % (229)	100 % (64)	100 % (1876)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Det generelle indtryk fra institutionsbesøgene er at der især kan være udfordringer i at tilrettelægge hensigtsmæssige og sammenhængende forløb på helt nye uddannelser, mens uddannel-

ser der har haft et par år til at tilpasse strukturen til deres erfaringer, naturligt nok fungerer bedre.

Den særlige struktur på AAU og RUC som også gælder disse universiteters øvrige uddannelser, udgør et særligt vilkår for HA-uddannelsen. Basisdelen er tænkt som en generel, bred samfundsvidenskabelig basisuddannelse, hvorefter der går i dybden med én bestemt faglighed i et eller to år. På AAU kan de studerende der gennemfører den etårige samfundsvidenskabelige basisuddannelse, vælge frit mellem alle samfundsvidenskabelige uddannelser, mens RUC stiller specifikke indholdsmæssige krav til hvilke fag og hvilke projekter de studerende skal gennemføre i løbet af deres basisuddannelse for at kunne læse en HA. HA-fagligheden på RUC's toårige basisuddannelse styrkes altså ved at tone projektarbejdet og integrere de erhvervsøkonomiske problemstillinger i de mere almene fag.

Både institutionerne selv, studerende og aftagere fremhæver en række styrker ved denne basismodel, bl.a. at den giver en unik bred indføring i samfundsforhold. På trods af et naturligt overlap mellem de samfundsvidenskabelige uddannelser og på trods af RUC's specifikke krav til erhvervsøkonomisk indhold på basisdelen har basismodellen dog også klare ulemper. Afhængigt af hvor meget erhvervsøkonomisk stof der konkret introduceres på basisdelen, vil der naturligt opstå en betydelig fagtrængsel og vanskeligheder ved at nå en tilstrækkelig specifik faglighed når de studerende først vælger sig ind på HA. Det understreges også af pensumlisterne, som er meget brede.

Det er positivt at studerende på AAU allerede på optagelsestidspunktet tilkendegiver at de vil læse en HA-uddannelse. Selvom fleksibiliteten efter et års studier bibeholdes, tilskynder det i højere grad de studerende til overvejelser om endemålet for deres uddannelse, hvilket gør det lettere at opnå et mere sammenhængende uddannelsesforløb.

Basisstrukturen på RUC er mere vidtgående end på AAU selvom der som tidligere beskrevet er krav om erhvervsøkonomiske uddannelsesaktiviteter. Det skyldes at specialiseringen først sker endeligt efter to år, og at der dermed kun er to fulde semestre til at sikre en tilstrækkelig bred og dyb erhvervsøkonomisk faglighed. Som det også fremgik af afsnit 4.1.1, er det generelle indtryk at RUC's dimittender har stærke, brede og procesorienterede kompetencer som er meget værdsatte af aftagerne, men at dimittendernes niveau inden for de erhvervsøkonomiske discipliner samtidig er meget ujævnt. Dette forhold hænger sammen med den projektorienterede pædagogik, men også med opbygningen af uddannelsen med den toårige samfundsvidenskabelige basisdel.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at RUC og AAU reducerer varigheden og samtidig overvejer indholdet af deres samfundsvidenskabelige basisuddannelser så bredden og dybden i dimittendernes erhvervsøkonomiske kompetencer sikres.

4.3.2 Koordination på tværs af fag og uddannelser

HA-uddannelserne har alle forskellige praksisser i forhold til koordination af HA-uddannelserne. De største forskelle i tilgang ses mellem de store og de mindre uddannelsesinstitutioner. Koordination og planlægning af uddannelsen sker mere uformelt og ad hoc på de mindre uddannelsesinstitutioner, mens udfordringen i at sikre en hensigtsmæssig koordination vokser på de institutioner der udbyder mange uddannelser som understøttes af mange institutter.

Både CBS og HHÅ har en række individuelle HA-uddannelser og HA-kombinationslinjer. På CBS er hver uddannelse organiseret med eget studienævn, egne studieledere osv., mens HHÅ har valgt at have ét fælles HA-studienævn og én fælles studieleder.

For SDU betyder overgangen fra "virtuelle" til "geografiske" institutter at der oprettes særskilte studienævne for hver HA-uddannelse på de fire campusser. Ved "virtuelle" institutter forstås at instituttet kan være spredt over flere campusser, mens "geografiske" institutter dækker over at et institut er placeret på en campus. SDU skriver i deres selvevalueringsrapport at den tidligere struktur med "virtuelle" institutter var med til at gøre kommunikationsvejene lange. De skriver desuden at de nye decentrale studienævne vil sikre at alle studienævnsopgaver der vedrører lokale forhold, kommer tættere på de involverede undervisere og studerende end tilfældet var tidligere. Ansvar for HA-studieordningen og fagbeskrivelser for fællesfag er dog placeret ved ét studienævn – det erhvervsøkonomiske studienævn i Odense – og koordineringen på tværs af campusser og uddannelser sikres gennem et uddannelsesudvalg der er nedsat af dekanen.

Det fremgik af besøget på CBS at CBS anerkender muligheden for en forbedret koordination, og det er åbenbart at der ligger et stort potentiale i en øget interaktion mellem institutionens mange HA-uddannelser. En interaktion der i høj grad er fraværende i dag.

HHÅ's model med ét studienævn og én studieleder gør det væsentligt lettere at koordinere på tværs af uddannelser, skabe et fælles overblik og videndele fra ét studium til et andet. Det gør den at foretrække frem for mere opsplittede modeller. I en fælles studiestruktur er det imidlertid vigtigt at sikre en fornuftig repræsentation af alle uddannelser og en kultur hvor alle uddannelser

føler sig inddraget i væsentlige beslutninger. Det kan være svært at sikre i en campusstruktur hvor de enkelte campusser har deres egne uddannelser og kultur.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne i deres studiestruktur sikrer koordination, videndeling og samarbejde på tværs af uddannelser og institutter, fx ved at samle uddannelserne under ét studienævn eller på anden måde sikre en overordnet koordination.

4.3.3 Samlæsning

Samlæsning udgør en særlig planlægnings- og koordinationsmæssig udfordring, og den anvendes i meget forskelligt omfang på de syv institutioner. Af selvevalueringsrapporterne fremgår det at der slet ikke samlæses på CBS, HIH, HHC, RUC og AAU (bortset fra på basisdelen), mens der er forskellig grad af samlæsning på både HHÅ og SDU. På HHÅ sker samlæsningen mellem HA-almen og kombinationslinjerne og kombinationslinjerne imellem, mens SDU har samlæsning med HA-studerende og studerende fra cand.ocean.-, cand.scient.pol.- og cand.negot.-studierne. Der kan dog også på de øvrige institutioner være forskellige valgfag der både tilbydes HA-studerende og andre studerende.

Samlæsning sker ofte som et middel til at optimere knappe ressourcer, og selvom det ideelt set kan give de studerende et bredere akademisk perspektiv, har samlæsningen dog også en væsentlig pris, både i forhold til planlægningen og potentielt i forhold til det faglige niveau og indholdet af undervisningen. Desuden kan det være vanskeligere at opbygge en egen faglig identitet hvis alle timer samlæses med andre uddannelser. Derfor bør samlæsning ikke bruges ukritisk, og den enkelte studerende bør læse størstedelen af sine fag sammen med studerende på samme uddannelse. Både HHÅ og SDU synes opmærksomme på disse problemstillinger.

De faglige ulemper ved samlæsningen er dog størst på SDU, hvor HA-studerende blandes med studerende fra andre uddannelser, som derfor har andre faglige tilgange og i praksis også betydeligt dårligere eller bedre specifikke forudsætninger for faget. Det medfører at undervisningen ikke kan tilpasses alle studerendes niveau optimalt.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at de institutioner der bruger samlæsning, begrænser brugen på HA-uddannelserne så samlæsningen kun foregår med andre HA-studerende, og så de studerende der undervises sammen, har fælles forudsætninger og et ensartet fagligt fundament.

4.3.4 Flexibilitet i forbindelse med studieskift

Flexibilitet i forhold til studieskift er meget begrænset på de fleste institutioner da det er sjældent at de uddannelser som de studerende ønsker at skifte imellem, har ens struktur. CBS skriver eksplicit i sin selvevalueringsrapport at en større fleksibilitet ikke er ønskelig fordi det ville gå ud over de integrerede faglige miljøer hvis de skulle ensrettes så de studerende havde lettere ved at skifte studium. Her skiller RUC og AAU sig naturligt ud da fleksibiliteten efter basisforløbet er meget stor og en meget væsentlig faktor for valget af denne særlige struktur, men også på HHÅ er der gode muligheder for at skifte HA-uddannelse efter det første år. Generelt er indtrykket dog fra de øvrige institutioner at kun få studerende reelt efterspørger muligheder for at skifte HA-uddannelse på bachelordelen. På besøgene fremgik det da også at de studerende var tilfredse med de muligheder der er for studieskift.

5 De studerende

Dette kapitel gør rede for forskelle og ligheder i de studerendes forudsætninger på institutionerne og vurderer betydningen af institutionernes adgangsbegrænsninger for uddannelsens kvalitet. Kapitlet gennemgår først de studerendes og dimittendernes overordnede vurdering af HA-uddannelsen. Derefter ser det nærmere på adgangskrav og optag og på internationaliseringen af uddannelsen. Til sidst ser det på gennemførelse og frafald.

5.1 De studerendes generelle vurdering af studiet

Institutionsbesøgene gav indtryk af at de studerende generelt er tilfredse med såvel deres uddannelse som deres uddannelsesinstitution. Dette billede bekræftes af brugerundersøgelsen, som viser at størstedelen af de nuværende HA-studerende og HA-dimittenderne fra 2001 og 2002 er tilfredse med både HA-uddannelsen som deres oprindelige valg og deres valg af uddannelsesinstitution.

Som det fremgår af tabel 12, er det kun 10 % samlet set der ville have valgt en helt anden uddannelse, og 5 % der ville have valgt en anden økonomisk eller erhvervsøkonomisk uddannelse end HA hvis de havde muligheden for at vælge om. 68 % ville træffe det samme valg, mens 17 % i stedet ville vælge en anden kombinationslinje.

Tabel 12**Hvis du skulle vælge uddannelse nu, ville du så vælge en HA-uddannelse igen?**

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Ja, jeg ville læse den samme HA-uddannelse/- kombinationslinje	73 %	64 %	66 %	66 %	61 %	68 %
Ja, men jeg ville vælge en anden HA-kombinationslinje	17 %	17 %	14 %	10 %	21 %	17 %
Nej, jeg ville vælge en anden økonomisk eller erhvervsøkonomisk linje	4 %	6 %	5 %	8 %	7 %	5 %
Nej, jeg ville vælge en helt anden uddannelse	7 %	14 %	16 %	16 %	11 %	10 %
I alt	100 % (907)	100 % (452)	100 % (177)	100 % (62)	100 % (225)	100 % (1863)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Når det gælder valget af uddannelsesinstitution, er det overordnede billede det samme – 80 % af de studerende og dimittenderne står ved deres oprindelige valg, mens 11 % ville have valgt en anden institution. Næsten lige så mange, 9 %, er i tvivl.

Tabel 13**Hvis du skulle læse din HA-uddannelse igen, ville du så vælge den samme uddannelsesinstitution?**

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Ja, jeg ville vælge den samme uddannelsesinstitution	93 %	75 %	58 %	70 %	62 %	80 %
Nej, jeg ville vælge en anden uddannelsesinstitution	3 %	11 %	24 %	25 %	23 %	11 %
Ved ikke	4 %	13 %	18 %	5 %	15 %	9 %
I alt	100 % (904)	100 % (455)	100 % (176)	100 % (63)	100 % (226)	100 % (1865)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Bag disse overordnede tal for HA-studerende og -dimittender i hele landet gemmer der sig mindre variationer fra institution til institution. Det er således på CBS at man finder den mindste æn-

dring i præferencer idet hele 93 % ville vælge den samme uddannelsesinstitution. På AAU, HIH og SDU ville henholdsvis 58 %, 70 % og 62 % af de studerende og dimittenderne have valgt samme uddannelsesinstitution hvis de kunne vælge om i dag.

Der er en betydelig forskel i tallene for SDU idet præferencerne har ændret sig mest for campusserne uden for Odense. I Kolding, Sønderborg og Esbjerg under ét ville 55 % have læst den samme uddannelse mod 67 % i Odense. Ligeledes ville 25 % af de studerende og dimittender fra Kolding, Sønderborg og Esbjerg have valgt en anden uddannelsesinstitution, mens tallet er 19 % for Odense alene.

Det samlede billede er dog at det store flertal af studerende er glade for både deres uddannelsesvalg og den uddannelsesinstitution de går på – et indtryk der blev bekræftet på institutionsbesøgene.

5.2 De studerendes forudsætninger

Brugerundersøgelsen belyser hvilken adgangsgivende eksamen de studerende og dimittenderne har, og deres karaktergennemsnit for denne eksamen. Desuden belyser undersøgelsen hvilke forudsætninger i engelsk og matematik de studerende der begynder på HA-uddannelsen, har, og deres egen vurdering af deres studieegnethed på en række punkter.

Tabel 14 viser de studerendes adgangseksaminer på HA-institutionerne. De største grupper af studerende har enten en matematisk studentereksamen (45 %) eller en hhx (34 %) som baggrund. Der er dog betydelig variation i studentersammensætningen fra institution til institution.

Tabel 14
De studerendes adgangsgivende eksamen på de forskellige uddannelsesinstitutioner

	Hhx	Hf	Htx	Stx sproglig	Stx matematisk	Udenlandsk	I alt
CBS	23 %	3 %	2 %	10 %	55 %	7 %	(908)
HHÅ	40 %	2 %	2 %	11 %	40 %	5 %	(456)
SDU	47 %	4 %	5 %	9 %	34 %	2 %	(236)
AAU	47 %	3 %	2 %	10 %	35 %	3 %	(177)
HIH	68 %	3 %	3 %	1 %	23 %	1 %	(63)
I alt	34 % (643)	3 % (51)	2 % (40)	10 % (192)	45 % (859)	7 % (9)	100 % (1882)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Ser man på de studerendes karaktergennemsnit ved den adgangsgivende eksamen som de fremgår af tabel 15, er der også mindre forskelle mellem institutionerne. En stor del af de studerende på HHH kommer med høje karaktergennemsnit. 41 % har mere end 9,01 i gennemsnit, mens det til sammenligning er gældende for 20 % på AAU, hvor 32 % til gengæld har under 8 i gennemsnit. Det er der 25 % på CBS, 23 % på HHH og SDU og 18 % på HHÅ der har. Tabellen viser altså at der både hvad angår den lave og høje ende af karakterskalaen er forskel i institutionernes samlede optag.

Tabel 15
De studerendes karaktergennemsnit ved den adgangsgivende eksamen

	CBS	HHÅ	AAU	HHH	SDU	I alt
Under 7,00	4 %	2 %	9 %	3 %	3 %	4 %
7,01 – 8,00	21 %	16 %	23 %	20 %	20 %	20 %
8,01 - 9,00	48 %	50 %	49 %	36 %	50 %	48 %
9,01 – 10,00	24 %	27 %	18 %	32 %	23 %	24 %
10,01 – 11,00	4 %	4 %	2 %	7 %	3 %	4 %
11,01 og mere	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %	0 %
I alt	100 % (793)	100 % (417)	100 % (164)	100 % (59)	100 % (207)	100 % (1680)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Brugerundersøgelsen har også kortlagt forskellen i de studerendes forudsætninger på kombinationslinjerne. Karakterniveauerne for HA-almen og de større kombinationslinjer som HA (jur.), HA (dat.) og HA (fil.) er stort set ens, mens der er tendens til at de øvrige mindre kombinationslinjer under ét og CBS' HA (ib.) har lidt flere studerende med høje adgangsgivende karaktergennemsnit. På HA (ib.) er der således 29 % af de studerende der er optaget med et gennemsnit over 10,01, mens kun 4 % af alle HA-studerende har så højt et snit.

5.3 Adgangskrav og optag

Forskellen i karaktergennemsnit på tværs af institutioner afspejler at der bl.a. på visse af HA-uddannelserne er en optagelseskvote, mens der er frit optag på flertallet af uddannelser. Tabel 16 viser at det stort set kun er CBS der i praksis sorterer studerende fra på grund af lave karakterer. Der er frit optag på alle øvrige institutioners HA-uddannelser, bortset fra RUC og HHÅ. På RUC skal de studerende have 8,0 for at blive optaget i kvote 1 på den samfundsvidenskabelige basisuddannelse, mens de studerende på HHÅ skal have 7,7 for at blive optaget i kvote 1 til HA-almen.

Tabel 16
HA-uddannelser med adgangskvotienter

	Kvotient	Standby
HA-almen, CBS	8,1	7,2
HA (dat.), CBS	7,5	6,3
HA (mat.), CBS	7,9	
HA (jur.), CBS	8,1	7,9
HA (fil.), CBS	8,3	7,8
HA (kom.), CBS	8,7	8,5
HA (psyk.), CBS	9,0	8,6
HA (pol.), CBS	9,6	8,8
HA (ib.), CBS	10,0	-
HA (sem.), CBS	8,3	7,0
HA-almen, HHÅ	7,7	-
Samfundsvidenskabelig Basis, RUC	8,0	7,7

Kilde: Den Koordinerede Tilmelding, hovedtal 2005.

Alle institutioner har dog specifikke adgangskriterier til HA-uddannelserne. Det mest centrale er her kravet om matematik på gymnasialt B-niveau, som alle uddannelsesinstitutionerne kræver, bortset fra RUC som optager studerende på den samfundsvidenskabelige basis med matematik på C-niveau. Med bekendtgørelsen om adgang m.v. ved bachelor- og kandidatuddannelserne ved universiteterne (adgangsbekendtgørelse) fra maj 2005 blev det dog et fælles krav til alle HA-uddannelser at de studerende som minimum har B-niveau i matematik fra 2008.

Institutionsbesøgene understregede vigtigheden af at de studerende har gode forudsætninger for at forstå og arbejde med matematiske problemstillinger og metoder, og det stod også klart at disse forudsætninger ikke alle steder er tilfredsstillende eller ensartede for hele optaget. Det er vigtigt at institutionerne er bevidste om hvilket matematisk fundament de optagne studerende kommer med, og at de gør en indsats for hurtigt at sikre at optagne studerende støttes i at forbedre og udvikle deres grundlæggende færdigheder i det omfang de ikke fuldt ud er til stede ved optagelsen.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne tilbyder hjælp til at nye studerende kan forbedre og udvikle deres grundlæggende færdigheder i matematik, og at institutionerne generelt er opmærksomme på forskelle i de studerendes matematiske forudsætninger.

Som det fremgik af tabel 14, er der ligeledes store variationer i hvilken gymnasial baggrund de studerende har, og dermed også mindre forskelle i de studerendes kendskab til grundlæggende erhvervsøkonomiske færdigheder. Fx kender hhx-dimittender typisk mere til grundlæggende bogføring og regnskab end øvrige dimittender, og dermed er der i begyndelsen af HA-uddannelsen en mindre forskel i de studerendes forudsætninger. Disse meget specifikke forskelle udlignes hurtigt, men skaber indledningsvis frustrationer for enkelte studerende.

5.4 Internationalisering

Internationalisering er en væsentlig faktor i HA-uddannelsen i 2005. Det internationale element indgår både som en målsætning i kraft af udenlandsk faglitteratur og helt konkret i form af deltagelse af udenlandske studerende i uddannelserne, muliggjort hvor HA-uddannelsen eller enkelte valgfag udbydes på engelsk.

Alle HA-uddannelserne har en målsætning om at forberede de studerende til at agere i en internationaliseret verden og kunne anvende erhvervsøkonomien også i en international kontekst. Nogle uddannelser har valgt at betone det internationale aspekt særligt ved at tilpasse fokus, gennemføre undervisningen på engelsk og tilstræbe en blanding af danske og internationale studerende. Det gælder CBS' HA (ib.), HA (pol.) og HA (sem.), HHÅ's HA (int.) og HA (BSc.B.), SDU's HA (BSc.) og HIH's (im.), som alle gennemføres på engelsk.

Udviklingen mod større internationalisering i uddannelserne er positiv, og det er vigtigt at både undervisningens fokus og pensum afspejler at erhvervsøkonomi er en international disciplin og baseret på en international forskningsindsats, også selvom nogle studerende indledningsvis synes at det engelsksprogede litteratur bliver for vanskeligt.

Men internationalisering, især når den indbefatter uddannelser der markant satser på at undervise udenlandske og danske studerende sammen, stiller også øgede krav til uddannelsesinstitutionerne. Internationaliseret uddannelse giver udfordringer både i forhold til sprogkundskaber hos

studerende og undervisere og i forhold til integrationen af internationale studerende på de danske uddannelser. Sprogproblematikken i forhold til underviserne behandles nærmere i kapitel 6.

Integrationen af udenlandske studerende sker ikke i tilstrækkelig høj grad på alle de uddannelsesinstitutioner der har engelsksprogede HA-uddannelser. Af besøgene fremgik det at forskelle i uddannelsestradition, sprogbarrierer og generel tilbageholdenhed over for at socialisere med danske eller udenlandske studerende gør at de internationale studerende, eller bestemte grupper af de internationale studerende, på visse uddannelser lever mere eller mindre adskilt fra deres danske medstuderende. Det kommer til udtryk i både det sociale liv og gruppedannelser ved projektskrivning mv.

Denne manglende eller ufuldstændige integration gør at uddannelserne ikke til fulde indfrier ambitionerne om en internationaliseret uddannelse, og at hverken de udenlandske eller de danske studerende bliver en del af det internationale miljø som bliver stillet dem i udsigt.

For at sikre en bedre integration mellem danske og udenlandske studerende er det nødvendigt med et større fokus på dette mål. Samtidig må institutionerne være mere proaktive og fx stille krav om at der tages hensyn til integrationen ved projektarbejder, i studiegrupper osv. HHH har fx et 14-dages introduktionsforløb for internationale studerende der introducerer en række forhold med særlig relevans for dem. De får bl.a. en introduktion til den danske uddannelsestradition og kultur. Det er også positivt at HHÅ har taget initiativ til at udarbejde en sprogpolitik og er blevet opmærksom på nødvendigheden af at studieordninger er tilgængelige på engelsk. En række praktiske ting som skiltning og øvrig information på engelsk kan være afgørende for at institutionen kan fungere som international organisation.

Institutionsbesøgene gav også indtryk af at flere institutioner har haft en uhensigtsmæssig rekrutteringspolitik i forhold til udenlandske studerende. Det har resulteret i at man har optaget studerende med meget dårlige sproglige færdigheder i engelsk som igen har bidraget til at isolere disse grupper. Samtidig udgør de kinesiske studerende på nogle uddannelser en meget stor del af de udenlandske studerende, og det har haft den konsekvens at de har holdt sig for sig selv i deres egen gruppe. Uddannelsesinstitutionerne synes nu i stigende grad at være opmærksomme på denne problemstilling, men det er fortsat vigtigt at stramme op på dette punkt så man sikrer at også de udenlandske studerende har de nødvendige sproglige forudsætninger. Det er institutionernes ansvar at sikre at de udenlandske studerende har et passende fagligt og sprogligt niveau. I praksis bør institutionerne ikke forlade sig udelukkende på udenlandske test af ansøgernes skriftlige niveau i engelsk, men også selv gennemføre en prøve af især de mundtlige engelskfærdigheder hos de ansøgere der ikke har engelsk som modersmål.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutioner der udbyder engelsksprogede HA-uddannelser til både danske og udenlandske studerende, gør en større indsats for at integrere de danske og udenlandske studerende, både socialt og fagligt, bl.a. i forbindelse med projektarbejder.
- at institutioner der udbyder engelsksprogede HA-uddannelser til både danske og udenlandske studerende, indfører skærpede adgangskrav og optagelsesprocedurer for udenlandske studerende og øger kravene til især de mundtlige engelskkundskaber så det ujævne sproglige niveau blandt udenlandske studerende undgås.

5.5 Gennemførelse og frafald

Dette afsnit handler om hvor mange af de optagne studerende der gennemfører deres uddannelse, og hvor mange der falder fra undervejs.

5.5.1 Gennemførelse

Dette afsnit ser først på hvor mange af dem der begynder på en HA-uddannelse som gennemfører. Dernæst ser det på hvor mange af HA-dimittenderne der har gennemført uddannelsen på normeret tid.

Gennemførelsesgraden

Ser man overordnet på gennemførelsesgraderne for HA-uddannelserne ved de enkelte institutioner, det vil sige antallet af studerende der gennemfører en HA-uddannelse af dem der bliver optaget, varierer de meget. Tallene kan imidlertid ikke sammenlignes på tværs fordi institutionerne ikke opgør gennemførelsesgraden på samme måde. Formålet med denne gennemgang er derfor kun at give et generelt indblik i gennemførelsesgraden for HA-uddannelserne.

SDU har i sin selvevalueringsrapport opgjort gennemførelsesgraden ved at se på hvor mange af de studerende der blev optaget i 2001 som har færdiggjort deres uddannelse efter syv semestre. Gennemførelsesgraden varierer meget fra campus til campus. Den laveste gennemførelsesgrad findes på HA i Odense, hvor 34 % har gennemført, mens den højeste findes på HA (BSc.) i Sønderborg og på HA-almen i Kolding, hvor 65 % af de optagne på begge campusser har gennemført uddannelsen. De øvrige uddannelser varierer mellem disse to procentsatser.

CBS har opgjort gennemførelsesgraden ved at se på hvor mange af de optagne der efter seks semestre (dvs. på normeret tid) har gennemført uddannelsen. Hvis man kigger på opgørelsesåret

2004, fremgår det at den laveste gennemførelsesgrad findes på HA (mat.) med 26,9 %, mens den højeste findes på HA (ib.) med 68,6 %. HA (mat.) adskiller sig dog væsentligt fra de andre uddannelser idet den næstlaveste gennemførelsesgrad er på HA (jur.) med 49,1 %.

HHÅ skriver at 56 % af de optagne efter seks semestre har gennemført deres uddannelse. De skriver desuden at dette tal i løbet af de næste to semestre øges til mellem 59 % og 63 %. Af AAU's selvevalueringsrapport fremgår det at 70 % af de studerende der begyndte på HA i 2001, har gennemført deres uddannelse. Det tilsvarende tal for HA (jur.) er 59 %. AAU skriver desuden at gennemførelsesgraden for HA (jur.) er faldet gennem de seneste år og for den senest dimitterede årgang ligger på 51 %.

HIH har ikke opgjort gennemførelsesgraden, men skriver at den ligger omkring 75 %. RUC og HHC har heller ikke i deres selvevalueringsrapporter udregnet gennemførelsesgraden. RUC skriver dog at de har udarbejdet en studieførøbsundersøgelse for årgang 2000 som viser meget tilfredsstillende gennemførelsesprocenter.

Generelt kunne gennemførelsesgraderne – uanset hvordan de opgøres på institutionerne – være bedre. Alle institutioner synes da også at være opmærksomme på det, og flere af institutionerne har iværksat tiltag der skal øge gennemførelsesgraden.

Gennemførelse på normeret tid

Tabel 17 viser hvor mange HA-dimittender der har gennemført uddannelsen på normeret tid. De mindre institutioner, CVU'erne HIH og HHC, markerer sig ved meget høje tal for normeret gennemførelse, henholdsvis 95 % og 96 %. SDU og RUC derimod har en betydeligt lavere andel af studerende der gennemfører bachelordelen på normeret tid, nemlig henholdsvis 78 % og 80 %.

Tabel 17
Gennemførelse på normeret tid

	Ja	Nej	I alt
CBS	91 %	9 %	(2298)
HHÅ	89 %	11 %	(1272)
AAU	93 %	7 %	(424)
SDU (inkl. alle campusser)	78 %	22 %	(504)
HIH	95 %	5 %	(151)
RUC	80 %	20 %	(80)
HHC (Slagelse og Nykøbing Falster)	96 %	4 %	(83)
I alt	89 % (4296)	11 % (516)	100 % (4812)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Tabellen bygger på registerdata.

Der er altså forskel fra institution til institution på hvor mange studerende der kommer gennem HA-uddannelsen på normeret tid, også på tværs af studier med samme antal studerende. Spørgeskemaundersøgelsen blandt studerende og dimittender peger også på at der kan være nogen variation fra kombinationslinje til kombinationslinje. De studerende på HA (mat.) har tilsyneladende vanskeligere ved at gennemføre studiet på normeret tid. Her angiver 25 % at de ikke har fulgt HA-studiet på normeret tid – mod et samlet billede på 7 %.

Disse forskelle mellem institutioner og mellem uddannelser på samme institution indikerer at der nogle steder er mulighed for forbedringer, og at man formentlig internt med fordel kan lære af hinandens erfaringer med at få studerende rettidigt igennem uddannelsen. Det fremgår da også af selvevalueringsrapporterne at institutionerne er meget opmærksomme på denne problemstilling.

5.5.2 Frafald

Som beskrevet i de to forrige afsnit er det ikke alle der optages på et studium der gennemfører det. Nogle er bare længere tid om det og gennemfører studiet senere, mens andre falder fra og eventuelt begynder på en anden uddannelse ved en anden eller samme institution. I dette afsnit ser vi nærmere på hvor mange af de optagne studerende der falder fra.

Af selvevalueringsrapporterne fremgår det at der er betydelige variationer i hvor mange der falder fra på den enkelte uddannelse, og hvordan frafaldet opgøres. Det er derfor svært at sammenligne på tværs af institutionerne. Desuden har nogle institutioner mere fokus på frafaldsproblema-

tikken end andre og gør derfor også mere for at lokalisere frafaldet og undersøge baggrunden for det.

CBS skriver at de gennemgående har gode tal for frafald som de definerer som den andel af optaget der efter tre år er faldet fra uddannelsen. Det fremgår dog også at der er sket en stigning i frafaldet for alle studier i 2004. Frafaldet i opfølgelsesåret 2004 er lavest på HA (ib.) med 25,6 % og størst på HA (mat.) med 51,3 %. CBS har stort fokus på frafald og iværksatte bl.a. i 2003 en undersøgelse af frafaldet på HA (dat.) for at få et bedre indblik i frafaldet på denne uddannelse.

HHÅ er også meget opmærksom på studiefrafald og mener at det bl.a. kan mindskes gennem en dialogorienteret undervisning og gennem en god rusmodtagelse så de nye studerende hurtigt får knyttet sociale bånd. De skriver at frafaldet generelt i løbet af det første år svinger mellem 26 % og 29 %, mens det efter andet år øges til mellem 33 % og 36 %. Frafaldet ved HHÅ er altså størst i løbet af det første studieår.

SDU opgør ikke direkte frafaldet i selvevalueringsrapporten, men hvis man lægger dem der har gennemført, sammen med dem der stadig er studieaktive, må restgruppen være dem der er faldet fra. En sådan beregning viser at der for årgang 2001 efter syv semestre er mellem 30 % og 62 % der er faldet fra på HA-uddannelserne og campusserne. SDU skriver selv i sin selvevalueringsrapport at frafaldet er størst på det første år. Af selvevalueringsrapporten fremgår det desuden at frafaldsproblematikken bl.a. har været udgangspunkt for den revision af uddannelsen som SDU lige har gennemført.

AAU skriver at frafaldet altovervejende sker på basisåret og i løbet af 3. og 4. semester. For HA-almen og HA (jur.)-uddannelsen opgøres frafaldet til henholdsvis 28 % og 41 % for de studerende der blev optaget i 2001.

HIH og RUC beskriver kun gennemførelsesgraden og ikke frafaldets størrelse. HHC skriver at de ikke har undersøgt det reelle frafald, men at der i fremtiden bør iværksættes mere systematiske tiltag for at afdække årsagerne til frafald. Både HIH og HHC skriver at frafaldet primært sker på det første år.

Det er positivt at flere institutioner analyserer frafaldet for at identificere årsager, forskelle og udvikling over tid så de kan sætte målrettet ind over for lokale eller akutte problemer. En dedikeret indsats – ikke bare i forhold til forsinkelser, men også i forhold til decideret frafald – er helt afgørende.

Som nævnt sker frafaldet typisk i begyndelsen af uddannelserne. Frafald udgør en ressourcemæssig udfordring for en uddannelsesinstitution og kan ofte være et nederlag og ensbetydende med

forsinkelse for den studerende. Men er der samtidig tale om en i forvejen lille uddannelse, kan selv et beskedent frafald få store konsekvenser for hele uddannelsens grundlag og gøre det vanskeligt at opretholde et fagligt og socialt miljø.

Frafaldets konsekvenser, herunder de økonomiske, er velkendte, men naturligvis størst når det i gælder i forvejen små uddannelser. I denne sammenhæng er det fx positivt at dekanen for SDU's samfundsvidenskabelige fakultet nu tager initiativ til at samle viden om hvordan frafald kan reduceres, i et samlet idékatalog.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne er mere opmærksomme på hvor mange studerende der forsinkes eller falder fra undervejs i deres uddannelse, og at de tager initiativ til at øge den rettidige gennemførelse, fx ved at øge vejledningen undervejs og tilrettelægge studiet så de studerende hurtigt integreres.

---

6 Underviserne og undervisningen

Dette kapitel sætter fokus på underviserne og undervisningen. Først diskuteres om uddannelsen er forskningsbaseret, dernæst følger et afsnit om undervisernes kompetencer og til sidst et afsnit om undervisnings- og studieformer.

6.1 Forskningsbasering

HA-uddannelsen er en bacheloruddannelse, og for at leve op til uddannelsesbekendtgørelsen skal uddannelsen på universiteterne være forskningsbaseret. Der er ikke fra centralt hold formuleret nogen klar definition af hvad en forskningsbaseret uddannelse er. Det er derfor ikke nogen enkel opgave at vurdere om HA-uddannelserne lever op til dette krav. Evalueringsgruppen har derfor valgt at definere hvad den forstår ved forskningsbaseret uddannelse, og lægge denne definition til grund for vurderingen af om uddannelsesinstitutionerne lever op til deres forpligtigelse på dette område. Samtidig forstår evalueringsgruppen problemstillingen som et spørgsmål om i hvilken grad institutionernes undervisning er forskningsbaseret, snarere end et enten-eller.

Evalueringsgruppen finder at følgende elementer ideelt set bør være til stede for at man kan tale om forskningsbaseret uddannelse:

- Institutionen skal have et forskningsmiljø der dækker uddannelsens kernefag/fagområder.
- Pensum skal være ajourført så det afspejler relevante forskningsresultater.
- Underviserne skal være forskere og forske i det fagområde som de underviser i.
- Underviserne skal, hvis det er relevant, inddrage forskningsresultater i undervisningen.

Disse elementer kan være til stede i større eller mindre grad. Institutionens forskningsmiljø kan variere både i bredden, dvs. i forhold til hvor mange erhvervsøkonomiske fagområder og specialer forskningen dækker, og i dybden, dvs. i forhold til hvor mange forskere der beskæftiger sig med et givent område, og hvor meget forskning der sker på et bestemt fagområde.

Det er evalueringsgruppens opfattelse at specielt et tilstrækkeligt stort og bredt forskningsmiljø og et pensum der afspejler den nyeste forskning, er afgørende. Denne opfattelse bygger på en

antagelse om at når dette miljø er til stede, vil der sandsynligvis ske en overførelse af forskningens værdi til undervisningen. Denne antagelse bør dog ideelt efterprøves da denne overførelse eller graden af overførelse reelt ikke kan tages for givet.

De øvrige to elementer er også vigtige, og deres betydning øges på uddannelsens andet og tredje år og på kandidatuddannelserne.

I det følgende vil de fire elementer blive diskuteret i forhold til de syv institutioner. Forskningsmiljø og pensum vil blive diskuteret samlet, mens de to sidste elementer vil blive diskuteret individuelt. Til sidst vil evalueringsgruppen tage stilling til i hvilken grad HA-uddannelserne er forskningsbaserede.

6.1.1 Forskningsmiljø og pensum

Ud af de syv institutioner som udbyder HA-uddannelserne, er to CVU'er, mens de andre fem er universiteter. Der gælder forskellige regler for de to institutionstyper, og de vil derfor blive behandlet særskilt.

Universiteterne

Det er ikke på baggrund af dokumentationsgrundlaget muligt at lave en egentlig vurdering af forskningsmiljøerne på de enkelte institutioner, og evalueringsgruppen er heller ikke nedsat med dette formål for øje. Det kan dog konstateres at de forskningsmiljøer på de fem universiteter som understøtter HA-uddannelserne, har forskellig bredde og dybde. På alle institutionerne er HA-uddannelsernes kerneområder understøttet af forskningsmiljøer som sikrer at forudsætningen er til stede for at der sker en overførelse af viden mv. til de enkelte fag. Fx i form af ajourførte pensumlister og inddragelse af forskningens resultater og metoder i undervisningen.

CVU'erne

CVU'erne skal efterleve et krav om forskningstilknytning. Herved forstås at de skal have en aftale med en forskningsinstitution som sikrer en nem og hurtig inddragelse af viden om forskning og forskningsresultater inden for uddannelsens fagområde. Som det fremgår af appendiks B, har både HIH og HHC sådanne aftaler. HIH har en aftale med CBS, mens HHC har en aftale med SDU.

Af besøgene på de to institutioner fremgik det at aftalerne på nogle punkter er mere formelle end reelle, hvilket også fremgår af deres selvevalueringsrapporter. Aftalerne sikrer at de to institutioner får godkendt studieordninger, og at de har et opdateret pensum mv., men de sikrer fx ikke at underviserne fra CVU'erne systematisk inddrages i faglige diskussioner med de relevante forskningsmiljøer på forskningsinstitutionerne. Det er derfor op til den enkelte underviser at etablere et fagligt netværk for at få kendskab til den nyeste viden på området. Flere af underviserne fortal-

te under besøgene at de havde etableret et sådant netværk, men at det typisk var med tidligere arbejdskolleger på andre forskningsinstitutioner og ikke nødvendigvis med forskere tilknyttet den institution som aftalen er indgået med. Det fremgik imidlertid også at det langt fra var alle der havde sådanne netværk. Det kan således konstateres at det er meget personafhængigt om underviserne på CVU'erne indgår i faglige netværk.

Undervisernes faglige ajourføring vanskeliggøres af at de typisk ikke er mange inden for deres fagområde på CVU'et, og der er derfor ikke mange at diskutere faglige problemstillinger med på institutionen. HHC skriver i deres selvevalueringsrapport at den enkelte underviser i Slagelse har mulighed for at disponere over 200 timer om året til faglig og pædagogisk ajourføring, men de stiller ingen krav om at underviserne gør brug af muligheden.

Samarbejds- og forskningstilknytningsaftalerne har til formål at sikre at der sker en overførelse af relevant viden fra forskningsinstitutionen til CVU'et. Samtidig skal aftalen medvirke til at kvalitets-sikre indholdet af den HA-uddannelse der finder sted på CVU'erne. Af dokumentationen fremgår det at den del af aftalen som indeholder godkendelse af studieordninger, pensum mv., fungerer tilfredsstillende, mens den del der skal sikre kontakten til forskningsmiljøerne, er meget personafhængig og dermed med fordel kan forbedres. En forbedring på dette område kræver en indsats fra både forskningsinstitutionerne og CVU'erne.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at både HHC og HIH stiller krav til deres undervisere om at deltage i systematiske møder og fælles projekter med forskningsmiljøerne på de institutioner CVU'erne har aftaler med. Desuden bør institutionerne afsætte timer til undervisernes deltagelse i sådanne aktiviteter.
- at forskningsinstitutioner som indgår forskningstilknytningsaftaler med andre institutioner, sikrer at de lever op til indholdet i aftalen ved at opstille retningslinjer for hvad det kræver af de involverede forskningsmiljøer på institutionen.

6.1.2 Underviserstabens sammensætning

Underviserstabens sammensætning varierer meget fra institution til institution, men også mellem HA-uddannelserne ved samme institution er der store forskelle i fastlærerdekningen. Ved fastlærerdekning forstås her fastansat videnskabeligt personale, dvs. professorer, lektorer og adjunkter. Det er vigtigt at bemærke at gruppen af løstansatte også i nogle tilfælde dækker over forskningsbedømte undervisere som har deres fastansættelse på en anden institution. Det er også vig-

tigt at understrege at fastansatte undervisere på HHC og HHH typisk er undervisere der kun har en kandidatgrad og dermed ikke er forskningsbedømte.

Hvis man ser på HA-uddannelsen samlet set, kan forskellen i fastlærerdekningen mellem institutionerne tydeligt ses. Tabel 18 indeholder en samlet oversigt over fastlærerdekningen på HA-uddannelserne ved alle institutioner. Det fremgår at HHÅ har den laveste fastlærerdekning med 30 %, mens RUC og SDU ligger i top med 75 % og 74 %. For SDU er det dog vigtigt at understrege at det stadig har enkelte fastansatte VIP'er som ikke er forskningsbedømte.

Tabel 18
Fastansatte og løstansatte undervisere på HA-uddannelserne

	CBS	HHÅ	SDU	AAU	RUC	HHH*	HHC*
Fastansatte VIP	38 %	30 %	74 %	47 %	75 %	58 %	72 %
Løstansatte	62 %	70 %	26 %	53 %	25 %	42 %	28 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Årsværk i alt	74,71	38,9	14,6	12,94	6	8,78	7,76

Kilde: Selvevalueringsrapporterne.

* Bemærk at fastansatte VIP'er på HHH og HHC typisk dækker over ikke forskningsbedømte fastansatte undervisere. Opgørelsen er udarbejdet for HA-uddannelserne samlet set på den enkelte institution. Den er udarbejdet på baggrund af det antal årsværk de to kategorier af undervisere har lagt på uddannelsen i undervisningsåret 2004-05 – for SDU dog for kalenderåret 2005. Kategorien "fastansatte VIP" indeholder: professorer, lektorer og adjunkter. Kategorien "løstansatte" indeholder: eksterne lektorer, undervisningsassistenter, ph.d.-studerende, instruktører, gæsteforelæsere, hjælpelærere mv. For CBS gælder desuden at HA (psyk.) og HA (pol.) ikke er medregnet.

Der er også forskel på fastlærerdekningen mellem de forskellige uddannelser ved samme institution. Fx anvendte CBS i undervisningsåret 2004-05 på HA-almen kun fastansatte undervisere til 30 % af timerne. Resten blev varetaget af løstansatte, bl.a. undervisningsassistenter og eksterne undervisere. For HA (ib.) lå fastlærerdekningen til gengæld på 64 %. Fastlærerdekningen på de resterende HA-linjer på CBS ligger mellem disse to procentsatser.

Flere af institutionerne skriver i deres selvevalueringsrapporter at de er klar over at fastlærerdekningen burde være højere, men at det ikke er økonomisk muligt at øge den med det lave taxameter. Andre institutioner, herunder CBS, skriver at det er svært at rekruttere fastansatte VIP'er til fx HA (jur.) fordi de fleste hellere vil undervise på kandidatuddannelserne, som de betragter som bedre rent karrieremæssigt, og hvor de har større mulighed for at anvende deres forskning. For hovedparten af institutionerne gælder i øvrigt at de er opmærksomme på at centrale fag og opgaver skal varetages af fastansatte videnskabelige undervisere. Flere institutioner har således lavet

en bevidst fordeling så fastansatte undervisere primært anvendes til forelæsninger, seminarer og afhandlinger.

Flere institutioner fremhæver også at det store antal af løstansatte undervisere, specielt de der har deres hovedbeskæftigelse i erhvervslivet, er en styrke ved HA-uddannelsen fordi de sikrer uddannelsens tilknytning til erhvervslivet og ofte er gode til at gøre undervisningen praksisorienteret. Denne pointe blev støttet af de studerende under besøgsrunden. Her fremgik det at de generelt er tilfredse med de eksterne undervisere fordi de netop bidrager med en erfaring fra deres daglige arbejde som de fastansatte ikke har i samme omfang. Omvendt fremhævede flere også at de eksterne undervisere ikke altid har blik for hvordan deres fag indgår i den samlede uddannelse. Man kunne derfor efterlyse at studielederne mv. blev bedre til at koordinere undervisningen internt.

De studerende pegede således på et generelt problem ved de løstansatte undervisere, nemlig at de typisk kun kommer på institutionen i forbindelse med deres undervisning. Det kræver derfor en stor indsats af alle parter at koordinere undervisningen så de studerende ikke oplever for mange gentagelser og overlap, men sammenhæng mellem de enkelte fag. En bedre koordinering og en større indsigt i de andre fag kunne givetvis også afhjælpe den utilfredshed de studerende og dimittenderne gav udtryk for i brugerundersøgelsen, hvor kun 36 % (n = 1860) var tilfredse med undervisernes evne til at integrere andre fag i undervisningen.

De løstansatte undervisere, specielt de som har deres hovedbeskæftigelse i erhvervslivet, er en styrke ved HA-uddannelsen fordi de medvirker til at gøre undervisningen praksisorienteret og skaber tilknytning til erhvervslivet. De enkelte institutioner bør dog overveje hvor lav fastlærerdækning de er parate til at acceptere. Flere institutioner har da også direkte opstillet mål for fastlærerdækningen. Fx skriver HHÅ at de ønsker en fastlærerdækning på 80 %, mens RUC skriver at de i deres udviklingskontrakt med VTU har forpligtet sig til en fastlærerdækning på 75 %. Den lave fastlærerdækning var også et tema i den sidste HA-evaluering fra 1995, hvor den daværende evalueringsgruppe anbefalede institutionerne at opstille mål for hvor stor en del af undervisningen der skal varetages af faste lærere. Det kan derfor undre at kun få institutioner har opstillet sådanne mål.

Generelt lever institutionerne langt fra op til forventningen om at underviserne forsker i det område som de underviser i. Når det er sagt, har institutionernes brug af løstansatte undervisere fra erhvervslivet også en række fordele, den sikrer bl.a. praksiselementet. Det ændrer dog ikke ved at fastlærerdækningen generelt er for lav på en række institutioner.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne tilstræber at mindst 2/3 af deres undervisere er fastansatte, forskningsbedømte undervisere.
  - at institutionerne fortsætter med at bruge undervisere fra erhvervslivet for at sikre HA-uddannelsens tilknytning til praksis
-

6.1.3 Anvendelse af forskningsresultater og -projekter i undervisningen

Undviserne bør hvor det er relevant, inddrage nye forskningsresultater i undervisningen eller kunne referere til igangværende forskningsprojekter for på den måde at udvide de studerendes kendskab til den aktuelle forskning på området. En sådan inddragelse af forskning kan give de studerende nye perspektiver på faget og gøre undervisningen mere interessant.

Alle institutionerne skriver i deres selvevalueringsrapporter at de i større eller mindre grad inddrager forskningsprojekter mv. i HA-undervisningen. CBS skriver at det er enhver forskers drøm at forene forskning og undervisning, og at det derfor også sker hvor det er muligt. Det fremgår af selvevalueringsrapporterne at undviserne på institutionerne forsøger at inddrage problemstillinger der relaterer sig til deres forskningsområde i forbindelse med forelæsninger, seminarer mv. Flere institutioner skriver også at de i forbindelse med casearbejde og projekter anvender problemstillinger som tager udgangspunkt i konkrete forskningsprojekter på institutionen.

Besøgene viste desuden at undviserne ofte finder det nemmere at inddrage og referere til egne forskningsprojekter i undervisningen på uddannelsens valgfag. Det begrundes de med at de typisk har en særlig interesse i disse fag, og at fagene normalt ligger inden for undviserens forskningsområde.

På HIH og HHC har man ikke samme adgang til forskningsmiljøerne fordi de typisk ikke er placeret på institutionen. Det er derfor relevant at se nærmere på hvordan de forsøger at anvende forskningsprojekter i undervisningen. Af HIH's selvevalueringsrapport fremgår det at det bl.a. sker ved at anvende medarbejdere som er ph.d.-studerende og er tilknyttet det erhvervsøkonomiske område. Desuden sker det gennem institutionens videnscentre og ved at trække på CBS' forskningsenhed – Center for Applied Management Studies – som er placeret på HIH.

Af HHC's selvevalueringsrapport fremgår det at de løbende vurderer om det er nødvendigt at supplere det obligatoriske pensum med aktuelle videnskabelige artikler. De skriver desuden at de bl.a. anvender og diskuterer forskningsprojekter og resultater i forbindelse med opgaveskrivning

og øvelser. Samtidig har HHC en ambition om gradvist at opbygge et forskningsmiljø ved at flere medarbejdere læser en ph.d. ved en forskningsinstitution samtidig med at de har deres daglige virke på HHC.

Som gennemgangen viser, forsøger institutionerne så vidt muligt at inddrage konkrete forskningsprojekter og -resultater i undervisningen. Af brugerundersøgelsen fremgår det imidlertid at det langt fra er alle studerende og dimittender der er tilfredse med omfanget. Som det fremgår af tabel 19, har kun 51 % af de studerende og dimittenderne været tilfredse med undervisernes evne til at inddrage eksempler fra forskning i undervisningen. Der er ikke den store forskel mellem de enkelte institutioner, dog skiller AAU og CBS sig ud med en tilfredshed på henholdsvis 61 % og 55 %.

Tabel 19

Hvor tilfreds var du med undervisernes evne til at inddrage eksempler fra forskning i undervisningen?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Tilfreds	55 %	44 %	61 %	43 %	45 %	51 %
Utilfreds	45 %	56 %	39 %	57 %	55 %	49 %
I alt	100 % (906)	100 % (453)	100 % (176)	100 % (63)	100 % (226)	100 % (1865)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Det er vigtigt at underviserne inddrager og refererer til forskningsprojekter i undervisningen, men det er også klart at det nødvendigvis ikke kan ske i samme omfang på en bacheloruddannelse som på en kandidatuddannelse; en stor del af fagene på bacheloruddannelsen består af redskabsfag og basisfag. Det er også vigtigt at understrege at studenternes og dimittendernes utilfredshed ikke nødvendigvis er det samme som at underviserne ikke inddrager eksempler fra forskning i undervisningen. Den kan også være udtryk for at de ikke ligger mærke til det. Det er dog klart at institutionerne generelt bør være bedre til at inddrage relevant forskning i undervisningen og generelt oplyse mere om hvad der forskes i på institutionen. Det kan ske ved at styrke planlægningen, forbedre informationsindsatsen og sørge for pædagogisk udvikling.

Ved at planlægge fx forskningsdage og inddrage de studerende i mindre forskningsprojekter mv. kan man skabe flere kontaktflader mellem forskere og studerende. En bedre informationsindsats kan sikre at både flere studerende og undervisere er klar over hvilken forskning den enkelte forsker aktuelt sidder med. Endelig kan en øget pædagogisk opmærksomhed på hvordan man som

underviser praktisk og hensigtsmæssigt inddrager sin forskning så den beriger den konkrete undervisningssituation, skabe både øget engagement og akademisk forståelse hos de studerende.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne arbejder mere målrettet med at integrere relevante forskningsresultater i undervisningen ved at styrke planlægningen, forbedre informationsindsatsen og sørge for pædagogisk udvikling.

6.1.4 Graden af forskningsbasering

Som diskussionen ovenfor viser, lever universiteterne i et tilfredsstillende omfang op til kravet om at HA-uddannelsen skal være forskningsbaseret. Det er imidlertid også klart at alle institutionerne kan forbedre sig i forhold til de fire elementer som blev opstillet indledningsvis, og at nogle institutioner har større udfordringer end andre. Disse institutioner har derfor en særlig forpligtigelse til at kompensere for fx et mindre eller mere snævert forskningsmiljø ved at opprioritere de andre aspekter af uddannelsens forskningsbasering, fx de pædagogiske aspekter af forskningens integration i undervisningen.

Det er dog vigtigt at understrege at HA-uddannelserne på CVU'erne kun er forskningstilknyttede, og at HHC og HH med fordel kan sikre at deres undervisere får en tættere kontakt til relevante forskningsmiljøer. At HA-uddannelsen udbydes på to forskellige institutionstyper, betyder at HA-uddannelsen på CVU'erne er en forskningstilknyttet uddannelse, mens den på universitetsinstitutionerne er en forskningsbaseret uddannelse (se i øvrigt afsnit 3.1.4).

6.2 Undervisernes kompetencer

Dette afsnit handler om undervisernes kompetencer, især deres faglige og pædagogiske kompetencer og deres engelskkompetencer, og hvad institutionerne gør for at støtte undervisernes kompetencer på disse områder.

6.2.1 Faglige kompetencer

Uddannelseskvaliteten er afhængig af undervisernes faglige kompetencer. Af tabel 20 fremgår de studerende og dimittendernes tilfredshed med undervisernes faglige kompetencer. Ser man på svarene fordelt på uddannelsesinstitution, er tilfredsheden størst på HH, hvor 97 % af de studerende og dimittenderne er tilfredse, og lavest på AAU, hvor 92 % er tilfredse.

Tabel 20
Hvor tilfreds var du med undervisernes faglige kompetencer?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Tilfreds	95 %	95 %	92 %	97 %	96 %	95 %
Utilfreds	5 %	5 %	8 %	3 %	4 %	5 %
I alt	100 % (906)	100 % (452)	100 % (176)	100 % (64)	100 % (226)	100 % (1866)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Ser man på svarfordelingen for de enkelte HA-uddannelser, er 99 % af de studerende og dimittenderne fx tilfredse med undervisernes faglige niveau på HA (jur.) og HA (fil.). At underviserne er fagligt kompetente, fremgik også af møderne med de studerende og dimittenderne på besøgsrunden. Her roste de generelt undervisernes faglige kompetencer.

Generelt er der altså meget stor tilfredshed med undervisernes faglige kompetencer, både på tværs af uddannelsesinstitution og uddannelse.

6.2.2 Pædagogiske kompetencer

Anderledes ser det ud med hensyn til undervisernes pædagogiske kompetencer. Af tabel 21 fremgår det at 43 % af de studerende og dimittenderne samlet set er tilfredse. Tilfredsheden varierer fra institution til institution. Lavest er tilfredsheden på AAU, hvor kun 32 % er tilfredse, mens 60 % er tilfredse på HIH. Disse resultater underbygges også af møderne med de studerende og dimittenderne under besøgsrunden. En kommentar der gik igen på flere institutioner, var at underviserne er fagligt dygtige, men at mange ikke er så gode til at formidle. Flere fremhævede at det ofte er de eksterne undervisere der er bedst til at formidle stoffet på en måde så man forstår det. Ifølge de studerende skyldes det at de eksterne undervisere ofte har en mere praksisorienteret tilgang til stoffet som gør det lettere at forstå.

Tabel 21**Hvor tilfreds var du med underviserens pædagogiske kompetencer?**

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Tilfreds	48 %	35 %	32 %	60 %	46 %	43 %
Utilfreds	52 %	65 %	68 %	40 %	54 %	57 %
I alt	100 % (908)	100 % (454)	100 % (176)	100 % (65)	100 % (227)	100 % (1872)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Af selvevalueringsrapporterne fremgår det at alle universiteterne har etableret formelle forløb som alle nyansatte adjunkter skal igennem. Forløbet indeholder bl.a. undervisning i pædagogik. Det fremgår imidlertid også at institutionerne forholder sig meget forskelligt til de andre undervisergruppers pædagogiske kompetencer.

CBS skriver i sin selvevalueringsrapport at man ved ansættelsen som underviser på CBS skal dokumentere at man har gennemgået en tilfredsstillende uddannelse i at undervise. CBS skriver desuden at hvis det ikke er tilfældet, skal man gennemføre undervisningskurser for enten ph.d.er, adjunkter eller eksterne undervisere.

På HHÅ lægges der i stigende grad vægt på ansøgernes pædagogiske kompetencer. Ledelsen har besluttet at der fremover skal holdes prøveforelæsninger ved ansættelse af faste videnskabelige medarbejdere. Det udbydes desuden løbende kurser målrettet mod at forbedre underviserens pædagogiske kompetencer.

RUC skriver at de tilbyder deres faste undervisere at deltage i et universitetspædagogisk program hvor de får en pædagogisk indføring i projektvejledning og kursusundervisning. De skriver desuden at dette program giver deres undervisere grundlæggende pædagogiske værktøjer til bl.a. at optimere deres projektvejledning.

På SDU foretages der en vurdering af ansøgernes undervisningsmæssige kompetencer ved ansættelse. Også i forbindelse med ansættelse af eksterne undervisere lægges der vægt på at de tidligere har undervist. SDU skriver at underviserne har mulighed for at deltage i pædagogiske kurser. Universitetet udbyder selv kurser, og herudover har underviserne også mulighed for at deltage i eksterne kurser.

På AAU har underviserne haft mulighed for at tage pædagogisk efteruddannelse på Pædagogisk Udviklingscenter. AAU skriver at en stor del af de fastansatte undervisere har gennemført omfat-

tende pædagogisk efteruddannelse. Under besøget på AAU fremgik det desuden at flere af underviserne anvender team teaching hvor undervisere inden for samme fag sparrer om undervisningens indhold og tilrettelæggelse.

HHC skriver at mange i lærergruppen har en pædagogisk grunduddannelse fra gymnasiet eller handelsskolen. De skriver dog også at der er flere af de fastansatte som ikke har en pædagogisk grunduddannelse, men at de løbende tilbyder alle deres undervisere at deltage i pædagogiske kurser. Underviserne fortalte under besøget at flere af dem bruger kollegial supervision, og at de får meget ud af det.

På HHH er det et krav til alle nyansatte undervisere at de har en formel pædagogisk uddannelse, eller at de gennemfører voksenpædagoguddannelsen, som har et omfang på 60 ECTS-point, inden for de første to års ansættelse. De skriver desuden at alle deres fastansatte undervisere har en pædagogisk uddannelse.

Selvom alle institutionerne fremhæver at de gør en stor indsats for at udvikle deres underviseres pædagogiske kompetencer, står det klart at de studerende ikke er tilfredse. AAU og HHÅ skriver da også at selvom de udbyder en række pædagogiske kurser, er det svært at overbevise alle, især de eksterne undervisere, om at det er en god idé at følge kurserne. Dette understøttes af besøgene, hvor det fremgik at en stor del af især de eksterne og de faste, ældre undervisere ikke tager imod tilbud om kurser selvom der udbydes mange kurser og underviserne opfordres til at deltage og opkvalificere sig på det pædagogiske område.

En samlet tilfredshed på 43 % blandt de studerende og dimittenderne med undervisernes pædagogiske kompetencer viser at institutionerne bør gøre mere for at sikre undervisernes kompetencer på dette område. En måde at sikre dette på er at stille krav til alle undervisere om dokumenteret pædagogisk uddannelse, men det gør det ikke alene. Institutionerne bør sætte ind på flere områder, fx ved at anvende kollegial sparring eller supervision, som allerede anvendes flere steder i dag. Kollegial sparring eller supervision kan medvirke til at underviserne inspirerer hinanden til at tænke og tilrettelægge undervisningssituationen anderledes. Ofte kan det også være hensigtsmæssigt at udnytte institutionens gode undervisere som sparringspersoner. Endelig er det helt centralt at institutionerne skaber incitamentsstrukturer der fremmer undervisernes lyst til at blive bedre på dette område, fx ved at belønne de gode undervisere økonomisk.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne stiller krav til nuværende og kommende fastansatte undervisere om at de skal gennemføre en pædagogisk grunduddannelse. Desuden skal institutionerne stille krav til deres eksterne undervisere og timelærere om at gennemføre et kortere pædagogisk kursus.
- at institutionerne indfører systematisk kollegial sparring eller supervision så både nye og gamle undervisere kan hjælpe og inspirere hinanden.
- at institutionerne viser at de prioriterer god undervisning højt, fx ved at belønne gode undervisere økonomisk og ved i højere grad at lægge vægt på undervisningskompetencer ved ansættelse af videnskabeligt personale givet at de har tilstrækkelige forskningsmæssige kompetencer.

6.2.3 Engelskkompetencer

CBS, SDU, HIH, HHÅ udbyder HA-almen-varianter og kombinationslinjer på engelsk. Det stiller krav til underviserne om gode engelskkundskaber.

Af CBS' selvevalueringsrapport fremgår det at de siden 2003 har haft et projekt kørende med navnet "Project in Language Assessment for Teaching in English". Projektet går ud på at The Language Center på det sproglige fakultet efter en aftalt turnus overværer dele af undervisningen for alle undervisere der underviser på engelsk. De vurderer undervisningen på baggrund af fastsatte kriterier og giver underviseren en tilbagemelding. Vurderingen kan eventuelt følges op af tilbud om kurser. CBS skriver desuden at dette tiltag har medvirket til at højne undervisernes engelskniveau.

HHÅ skriver at de ikke hidtil har gennemført test af undervisernes kvalifikationer i at undervise på engelsk. Det fremgår at det er et krav i forbindelse med ansættelse af faste medarbejdere at de kan undervise på engelsk, og at der i fremtiden efter behov vil blive afholdt prøveforelæsninger på engelsk i forbindelse med ansættelse af faste videnskabelige medarbejdere.

Af SDU's selvevalueringsrapport fremgår det at undervisning på engelsk ofte gennemføres af undervisere som har ophold på udenlandske universiteter eller tilsvarende institutioner. SDU skriver desuden at underviserne herudover er internationalt orienterede, at de skriver på engelsk og deltager i internationale konferencer.

HIH skriver at de udbyder regelmæssige engelskkurser for underviserne, og at de ofte bruger undervisere som har engelsk som modersmål.

Som det fremgår ovenfor, har institutionerne meget forskellige måder at sikre kvaliteten af undervisernes engelskkundskaber på. Af besøgene på alle de fire uddannelsesinstitutioner fremgik det at de studerende havde oplevet undervisere med mangelfulde engelskkundskaber. Nogle undervisere sagde da også på besøgene at det kunne være godt hvis man kunne få et certifikat i at undervise på engelsk. Det ville også sende et godt signal til de studerende om at deres underviser havde de nødvendige sproglige kompetencer.

Undervisernes engelskkompetencer og betydningen for kvaliteten af undervisningen blev også kommenteret i den sidste HA-evaluering, hvor den daværende evalueringsgruppe understregede vigtigheden af at undervisningen på engelsk blev gennemført på et højt sprogligt niveau. Det kan derfor undre at flere af institutionerne ikke har sikret at alle de undervisere der underviser på engelsk, har de nødvendige sproglige kompetencer.

Institutioner der ønsker at udbyde undervisning og uddannelser på engelsk for såvel danske som udenlandske studerende, bør sikre sig at underviserne har de nødvendige sproglige kompetencer til at varetage opgaven på et tilfredsstillende niveau. CBS' "Project in Language Assessment for Teaching in English" er et godt initiativ som uden tvivl medvirker til at sætte fokus på undervisernes engelskkompetencer. HHÅ's initiativ med prøveforelæsninger på engelsk er bestemt også et skridt i den rigtige retning. Det er imidlertid vigtigt at institutionerne før undervisningsstart sikrer sig at undervisernes sproglige niveau er i orden så det ikke først er inde i eller efter et semester at det bliver klart at der er et problem.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at de institutioner der udbyder HA-uddannelser på engelsk, stiller krav til alle underviserne om at de skal have de nødvendige sproglige kompetencer. Fx ved at stille krav om at underviserne gennemfører en mundtlig og skriftlig sprogtest med et tilfredsstillende resultat før de får lov at undervise på uddannelsen.

6.3 Undervisningsformer og tilrettelæggelse

Uddannelserne og institutionerne anvender forskellige undervisnings- og studieformer. Dette afsnit undersøger hvilke undervisningsformer institutionerne anvender, og vurderer om brugen er hensigtsmæssig og støtter uddannelsens formål.

6.3.1 Undervisningsformer

På flere institutioner gennemføres en væsentlig del af undervisningen som forelæsninger i kombination med undervisning på øvelseshold. Forelæsningerne, som typisk gennemføres på store hold, skal give de studerende en faglig og teoretisk indsigt i fagområdet centrale indhold. På øvelsesholdene, hvor der typisk er langt færre studerende, har de studerende så mulighed for at anvende og arbejde med de teorier som er gennemgået i forelæsningerne. CBS skriver i sin selvevalueringsrapport at en af fordelene ved forelæsninger er at de typisk gennemføres af forskere som gennemgår fagenes centrale indhold. Dette sikrer at undervisningens forskningsbaseret ikke kun består af et ajourført pensum, men også af en dialog med en forsker som har mulighed for at inddrage nye forskningsresultater i undervisningen.

Projektarbejde anvendes som en anden væsentlig undervisnings- og studieform på HA-uddannelserne. På RUC er selve uddannelsen opbygget som et samspil mellem kurser og projektarbejde som også vægtes ligeligt. De studerende på RUC når derfor at udarbejde fem til seks projekter på deres HA-uddannelse. Også de andre institutioner har fokus på projektarbejde, og typisk kobles det med gruppearbejde hvor mellem to og fem studerende sammen skriver en projektopgave. Institutionerne fremhæver en række positive elementer ved denne arbejdsform, bl.a. at det skærper de studerendes samarbejdsevner og kritiske refleksion. Herudover er arbejdsformen specielt nyttig i forbindelse med kombinationslinjerne, hvor de studerende skal arbejde med tværfaglige problemstillinger.

Under institutionsbesøgene fremgik det imidlertid at ikke alle studerende er lige begejstrede for projekt- og gruppearbejdet. Fx fortalte flere af de studerende på RUC at projekt- og gruppearbejdet giver huller i pensum fordi de studerende deler opgaverne mellem sig og dermed typisk løser den del af opgaven de er bedst til. En anden anke ved gruppearbejdet er at de studerende er afhængige af hinanden, og derfor kan det være svært hvis man kommer i gruppe med nogle som ikke har samme ambitionsniveau.

Seminarformen, hvor den enkelte studerende skal skrive en kort opgave og fremlægge den over for en gruppe opponenter, anvendes også på mange institutioner. HHÅ skriver at fordelene ved denne form er at de studerende både får mulighed for faglig fordybelse og mulighed for at opøve præsentationsteknik og lære at give konstruktiv feedback.

Generelt anvender uddannelsesinstitutionerne flere forskellige undervisningsformer på deres HA-uddannelser. Det er positivt eftersom de studerende lærer forskelligt og derfor også har forskellige ønsker og behov. Dog fortalte flere af de studerende at de godt kunne tænke sig at der kom lidt mere fokus på det individuelle arbejde frem for gruppearbejdet så de også fik opøvet deres kompetencer i at arbejde selvstændigt.

6.3.2 Tilrettelæggelse

Undervisningsformerne gør det dog ikke alene. Tilrettelæggelse af undervisningen er mindst lige så vigtig, herunder om underviseren inddrager de studerende i undervisningen, inddrager erhvervsorienterede eksempler og integrerer elementer fra andre fag i undervisningen, jf. afsnit 6.1.2.

Af brugerundersøgelsen fremgår det at 64 % (n =1862) af de studerende og dimittenderne er tilfredse med undervisernes evne til at anvende erhvervsorienterede eksempler. Dette tal kunne med fordel være højere. Flere institutioner skriver at deres eksterne undervisere, hvoraf mange har deres hovedbeskæftigelse i erhvervslivet, sikrer praksiselementet. En anden måde at inddrage praksiselementet mere på i undervisningen kunne være at tilrettelægge en del af undervisningen som minikonferencer hvor en virksomhed kommer og præsenterer en konkret problemstilling for de studerende som de herefter skal løse. Virksomheden vælger derpå den bedste løsning og forklarer de studerende hvorfor netop denne ene løsning er valgt frem for de andre. Denne form anvendes med succes på CBS. En anden mulighed er at inddrage flere cases i undervisningen – dette sker dog allerede på mange af institutionerne.

Det er også væsentligt at de studerende inddrages i undervisningen og kommer i dialog med underviseren. Tabel 22 viser at 62 % af de studerende og dimittenderne samlet set er tilfredse med graden af inddragelse i undervisningen.

Tabel 22
Hvor tilfreds var du med undervisernes evne til at inddrage de studerende i undervisningen?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Tilfreds	72 %	46 %	50 %	74 %	51 %	62 %
Utilfreds	28 %	54 %	50 %	26 %	49 %	38 %
I alt	100 % (902)	100 % (450)	100 % (174)	100 % (65)	100 % (226)	100 % (1857)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Det er typisk nemmere at inddrage de studerende i undervisningen på små undervisningshold og mindre institutioner som fx HIH. Af tabellen fremgår det også at de studerende på HIH er mest tilfredse med graden af inddragelse i undervisningen. Umiddelbart skulle man tro at det ville være sværest at opnå en høj grad af inddragelse på en stor institution med mange studerende og store forelæsningshold. Det fremgår imidlertid af tabellen at 72 % af de studerende ved CBS er tilfredse. På HHÅ er det dog et andet billede der viser sig. Her er kun 46 % af de studerende tilfredse

med graden af inddragelse. HHÅ skulle derfor i højere grad sikre at de studerende får mulighed for at komme i dialog med deres undervisere. Dette gælder også for AAU og SDU.

7 Vejledning

Dette kapitel behandler omfanget og kvaliteten af uddannelsesinstitutionernes vejledningsindsats. Kapitlet er delt op i tre afsnit hvor det første beskriver de lovmæssige rammer for vejledningen. Det andet afsnit beskriver vejledningens form, indhold og omfang, mens det tredje afsnit handler om vejledningens organisering og vejlederne. Undervejs i kapitlet inddrages konkrete eksempler på hvordan uddannelsesinstitutionerne tilrettelægger og udfører deres vejledningsindsats.

I september 2005 udgav EVA evalueringsrapporten *Studie- og erhvervsvejledning på universiteterne*. Mange af rapportens anbefalinger underbygges af det dokumentationsmateriale der er indsamlet i forbindelse med denne rapport. Dette kapitel kan derfor med fordel læses i forlængelse af rapporten om vejledning.

7.1 Rammer

HA-uddannelsen udbydes som tidligere nævnt på henholdsvis to CVU'er og fem universiteter. CVU'erne hører under Undervisningsministeriet, og universiteterne under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling. Det betyder at de lovmæssige rammer for vejledningsindsatsen er forskellige for de to typer af uddannelsesinstitutioner.

7.1.1 Vejledning om valg af videregående uddannelse og erhverv

Med hensyn til vejledning af potentielle HA-studerende gælder det dog for samtlige videregående uddannelsesinstitutioner at der som følge af lov om vejledning om valg af uddannelse og erhverv af 30. april 2003 er oprettet syv regionale vejledningscentre med ansvar for den konkrete vejledning. Centrene skal tilbyde vejledning om valg af videregående uddannelse og erhverv i samarbejde med ungdomsuddannelsesinstitutionerne, de videregående uddannelsesinstitutioner og arbejdsformidlingen. Vejledningen skal være uafhængig af sektor- og institutionsinteresser.

7.1.2 Studie- og erhvervsvejledning undervejs i uddannelsesforløbet

I forhold til den vejledning de studerende modtager undervejs i deres uddannelsesforløb, hører CVU'erne under bekendtgørelse om vejledning om gennemførelse af uddannelser på Undervis-

ningsministeriets område af 28. april 2004. Bekendtgørelsen kræver at uddannelsesinstitutionen tilbyder den studerende vejledning om gennemførelse af den pågældende uddannelse, og at vejledningen tilrettelægges både som individuel og kollektiv vejledning.

Universiteterne er i henhold til universitetsloven og uddannelsesbekendtgørelsen forpligtet til at tilbyde den studerende vejledning om uddannelsen og efterfølgende beskæftigelsesmuligheder undervejs i uddannelsesforløbet. I bemærkningerne til universitetsloven lægges der desuden op til at den individuelle studievejledning især har fokus på beskæftigelsesvejledning de sidste år af uddannelsesforløbet.

Uddannelsesbekendtgørelsen præciserer kravet om erhvervsvejledning og stiller yderligere krav om at universiteterne skal:

- offentliggøre og vedligeholde en studievejledning om bachelor- og kandidatuddannelserne med eksempler på de erhvervsfunktioner de sigter mod
- vejlede om valgmuligheder og sammensætninger i studiet til gavn for den studerende i planlægningen af dennes uddannelse, herunder valg af kandidatuddannelse.

Ifølge både HA-bekendtgørelsen, der gælder for CVU'erne, og uddannelsesbekendtgørelsen, der gælder for universiteterne, skal HA-uddannelsen være et afrundet forløb der giver dimittenderne umiddelbar erhvervskompetence og samtidig et grundlag for optagelse på en kandidatuddannelse. Vejledningsindsatsen spiller en væsentlig rolle i forhold til om uddannelsesinstitutionerne kan leve op til disse lovkrav, og det er derfor hensigtsmæssigt at kravene til studie- og erhvervsvejledning er præciseret i lovgivningen.

Med hensyn til den studievejledning der knytter sig til gennemførelse af HA-uddannelsen undervejs i uddannelsesforløbet, er både CVU'erne og universiteterne underlagt en lovgivning hvor kravene er præciseret. I forhold til studievejledning om valg af kandidatuddannelse og erhvervsvejledning undervejs i uddannelsesforløbet er kravene mere omfattende og præciseret i forhold til universiteternes vejledningsindsats end de er i forhold til CVU'erne. Det betyder at de HA-studerende ikke nødvendigvis får det samme vejledningstilbud på et CVU som på en universitetsinstitution.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og Undervisningsministeriet samarbejder om at skabe ens rammer for HA-uddannelsernes erhvervsvejledning og vejledning om valg af overbygningsuddannelse på universiteterne og CVU'erne.

7.2 Form, indhold og omfang

Der er stor forskel på uddannelsesinstitutionernes vejledningsindsats når det gælder form, indhold og omfang. Generelt kan uddannelsesinstitutionernes vejledningsindsats dog inddeles i tre områder der bygger på hinanden:

- 1 Indslusningsvejledning: vejledning om valg af videregående uddannelse.
- 2 Gennemførelsesvejledning: den faglige vejledning i forbindelse med opgaver og studie- og erhvervsvejledning undervejs i uddannelsesforløbet.
- 3 Udslusningsvejledning: vejledning om overgangen til arbejdsmarkedet, herunder karrierevejledning, og valg af kandidatuddannelse.

Da HA-uddannelsen er et afrundet uddannelsesforløb, anses vejledning om overgangen til en kandidatuddannelse og karrierevejledning i denne rapport som udslusningsvejledning. Erhvervsvejledning undervejs og karrierevejledning til sidst i uddannelsesforløbet overlapper til dels hinanden.

I det følgende vil indslusnings-, gennemførelses- og udslusningsvejledning blive behandlet særskilt.

7.2.1 Indslusningsvejledning

Institutionerne skriver at indslusningsvejledningen primært består af åbent hus-arrangementer, deltagelse i uddannelsesmesser, brobygningsforløb, udsendelse af brochurer mv. De skriver desuden at de herudover selvfølgelig besvarer de henvendelser som kommer fra potentielle studerende. Det fremgår også af selvevalueringssrapporterne at de alle anvender deres hjemmeside til at informere potentielle studiestartere om uddannelserne og deres indhold. HHÅ skriver fx at de på deres hjemmeside har et særligt selvbetjeningsmodul hvor interesserede kan få svar på om de opfylder adgangsbetingelserne for de enkelte uddannelser.

HIH tilbyder et traditionelt brobygningsforløb hvor kommende studerende besøger institutionen og får indblik i hvordan det er at studere, men de tilbyder også det de kalder "Studievejledning på jobbet". Aktiviteten tilbydes afgangsklasser fra fx et gymnasium og tilrettelægges som et dagsarrangement. Eleverne hentes på gymnasiet og køres til HIH, hvor de får informationer om HIH's uddannelser. Derefter bliver de kørt ud til en stor virksomhed i nærområdet hvor de bliver introduceret til virksomheden og får mulighed for tale med unge ansatte der har en HA-baggrund. På den måde får de indblik i hvilke opgaver man kan komme til at beskæftige sig med hvis man vælger en HA-uddannelse. Tiltaget adskiller sig fra de almindelige brobygningsforløb og åbent hus-arrangementer ved at de potentielle studerende både får indsigt i uddannelsen og de job den kan føre til.

Som det fremgår ovenfor, anvender institutionerne i høj grad samme virkemidler i indslusningsvejledningen, og flere institutioner skriver i deres selvevalueringsrapport at de er tilfredse med deres indsats på dette område. Af brugerundersøgelsen fremgår det imidlertid at kun 17 % (n = 1787) af de studerende og dimittenderne er tilfredse med den information de fik inden studiestart. Den lave tilfredshed blev bekræftet under møderne med de studerende. Her fremgik det at de studerende typisk ikke havde modtaget indslusningsvejledning før studiestart. Det er imidlertid også vigtigt at understrege at mange studerende fremhævede at de også selv har et ansvar for at opsøge vejledningen.

Som tidligere nævnt er det meningen at uddannelsesinstitutionerne skal samarbejde med de regionale vejledningscentre om vejledning om valg af videregående uddannelse. Det er imidlertid slående at dette samarbejde kun i enkelte tilfælde er nævnt i institutionernes selvevalueringsrapporter. Et større fokus på dette samarbejde og på vigtigheden af at de forskellige vejledningsindsatser i forhold til valg af videregående uddannelse gensidigt støtter og supplerer hinanden, kan medvirke til at forbedre indslusningsvejledningen. Det er dog også vigtigt at påpege at de studerende selv har et ansvar for at søge den nødvendige vejledning, mens institutionerne skal stille den nødvendige vejledning til rådighed for de studerende.

Evalueringgruppen anbefaler

- at de regionale vejledningscentre og uddannelsesinstitutionerne øger og i højere grad systematiserer deres samarbejde.

7.2.2 Gennemførelsesvejledning

Gennemførelsesvejledningen deles i dette afsnit op i to: faglig vejledning og øvrig vejledning. Den faglige vejledning udføres af underviserne og handler om faglige problemstillinger, herunder opgaveskrivning, mens den øvrige vejledning typisk varetages af studievejledere og fx handler om forhold som valg af valgfag, alternative studieforløb og ansøgninger om dispensation.

Af brugerundersøgelsen fremgår det at 78 % (n = 1881) af de studerende og dimittenderne er tilfredse med den faglige vejledning om faglige problemstillinger. Denne generelle tilfredshed med den faglige vejledning fremgik også af møderne med de studerende og dimittenderne under besøgene. Dog fremhævede flere studerende at der typisk er forskel på om den varetages af en fast- eller løstansat underviser. Forskellen ligger ifølge studerende og dimittender normalt ikke i kvaliteten af vejledningen, men i at de fastansatte undervisere er mere tilgængelige end de eksterne undervisere. De faste undervisere har deres dagligdag på institutionen, mens de eksterne kun er på institutionen i forbindelse med undervisningen. Enkelte studerende fremhævede dog at

de også havde haft dårlige oplevelser med den faglige vejledning. Kritikken gik dels på at de havde oplevet at enkelte vejledere ikke havde haft kendskab til formalia for en konkret opgave og derfor havde givet forkert vejledning, dels på at de havde oplevet at vejlederne i bedømmelsessituationen lagde vægt på forskellige kriterier.

Den faglige vejledning fungerer generelt tilfredsstillende. Institutionerne kan dog med fordel udarbejde retningslinjer for vejledningsopgaven i forhold til de forskellige projekter og opgaver for på den måde at sikre en mere ensartet vejledningsindsats på tværs af undervisergrupper. Enkelte institutioner har allerede taget et sådant initiativ.

RUC's særlige psykologiske beredskab i forbindelse med vanskelige konflikter i projektgrupper på uddannelsen er for de enkelte studerende der får behov for denne hjælp, et værdifuldt tilbud og udtryk for et professionelt fokus på betydningen af faglig vejledning, ikke bare som faglig vejledning, men også som procesvejledning.

Ud over den faglige vejledning varetages den øvrige studievejledning normalt af studievejledere. Under den øvrige vejledning hører bl.a. vejledning om valg af valgfag og løbende vejledning om erhverv og beskæftigelse.

Med hensyn til vejledning om valgfag fremgik det under møderne med de studerende at vejledningen her fungerer tilfredsstillende. Dog var der på både HIH og HHC studerende der ønskede at vejledningen om valgfag lå tidligere, også på grund af valgfagenes betydning for valg af overbygningsuddannelse.

På besøgene fremgik det at de studerende og dimittenderne kun i meget ringe omfang havde fået vejledning om fremtidige erhvervs- og beskæftigelsesmuligheder. Det fremgik desuden at de studerende der havde henvendt sig til studievejledningen, ofte fik at vide at de skulle læse videre på cand.merc. frem for at satse på job efter endt HA-uddannelse. Som det fremgik af kapitel 3 og tidligere i dette kapitel, skal HA-uddannelsen både kvalificere de studerende til videreuddannelse og beskæftigelse, men som vejledningsindsatsen er indrettet i dag prioriterer uddannelsesinstitutionerne primært vejledning om videreuddannelse.

Hvis det dobbelte formål skal have relevans, er det vigtigt at studievejledningerne løbende fortæller de studerende hvilke kompetencer de tilegner sig gennem deres uddannelse, og hvordan kompetencerne kan bruges på arbejdsmarkedet. Samtidig bør studievejledningerne gøre mere for at orientere de studerende om jobmulighederne efter endt HA-uddannelse.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne intensiverer og systematiserer erhvervsvejledningen så de studerende undervejs i uddannelsesforløbet bliver klar over hvilke kompetencer de tilegner sig, og hvilke beskæftigelsesmuligheder de har.

7.2.3 Udslusningsvejledning

HA-uddannelsen er et afrundet uddannelsesforløb. Derfor defineres udslusningsvejledning i denne rapport som den vejledning de studerende får om videreuddannelse og erhverv. De to elementer vil i det følgende blive diskuteret for sig.

Af tabel 23 fremgår det at 82 % af de studerende og dimittenderne er tilfredse med den vejledning de har modtaget i forbindelse med optagelse på overbygningsstudier. Tilfredsheden er mindst på HIH, hvor 70 % af de studerende og dimittenderne er tilfredse. At tilfredsheden er lavere på HIH, kan muligvis forklares med at de andre institutioner i tabellen alle har overbygningsuddannelse og dermed også har lettere adgang til information om den.

Tabel 23

Hvor tilfreds var du med vejledningen i forbindelse med optagelse på overbygningsstudier (fx i forbindelse med hvilke fag der kræves)?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Utilfreds	16 %	17 %	18 %	30 %	24 %	18 %
Tilfreds	84 %	83 %	82 %	70 %	76 %	82 %
I alt	100 % (906)	100 % (452)	100 % (176)	100 % (63)	100 % (226)	100 % (1863)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

På møderne med de studerende på SDU og HIH fremgik det at information om valg af overbygningsuddannelse først ligger på 6. semester. Dette er ifølge de studerende alt for sent. På HHÅ ligger vejledningen også først på 6. semester, men her opfordres de studerende på 4. semester også til at deltage.

Der er generelt stor tilfredshed med informationen om overbygningsstudierne. Det er dog vigtigt at vejledningen om overbygningsuddannelserne placeres så tidligt på uddannelsen at de studerende reelt har mulighed for at bruge informationen som grundlag for at træffe deres valg. En

mulighed kunne være at lægge vejledningen på 6. semester, men samtidig indbyde alle studerende på 4. semester til at deltage som det er praksis ved HHÅ.

De studerende skal have erhvervs- og karrierevejledning i forbindelse med afslutningen af deres uddannelse. På CBS og SDU har man taget konsekvensen og oprettet karrierecentre. Fordelen ved disse centre er at vejledningen i højere grad systematiseres. Karrierecentre hjælper og rådgiver de kommende dimittender om CV-skrivning, kompetenceafklaring, hjælp til jobsøgning, information om karrieremuligheder osv. På RUC, AAU, HIH og HHC er det studievejledningen der varetager denne opgave, mens karrierevejledningen på HHÅ er outsourcet til Civiløkonomernes Arbejdsløshedskasse (CA).

Af tabel 24 fremgår det at 73 % af de studerende og dimittenderne er tilfredse med karriere- og erhvervsvejledningen, og det må betegnes som tilfredsstillende. Dog fremgik det af besøgsrunden at hovedparten af de studerende ikke har modtaget nogen form for erhvervs- eller karrierevejledning. Det skyldes bl.a. at de ønskede at læse videre.

Tabel 24
Hvor tilfreds var du med karriere- og erhvervsvejledningen?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Utilfreds	22 %	32 %	28 %	42 %	30 %	27 %
Tilfreds	78 %	68 %	72 %	58 %	70 %	73 %
I alt	100 % (907)	100 % (452)	100 % (177)	100 % (65)	100 % (226)	100 % (1867)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

Selvom hovedparten af HA-dimittenderne læser videre, bør karrierecentre og studievejledninger også målrette en del af karrierevejledningen mod HA-dimittenderne. Det er helt centralt for netop at give de studerende de bedste muligheder for at finde ansættelse direkte efter en afsluttet HA-uddannelse.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne i højere grad end i dag retter karrierevejledningen mod bachelorstuderende frem for primært at rette den mod kandidatstuderende.

7.3 Organisering af vejledningsindsatsen og vejlederne

Der er stor forskel på hvordan uddannelsesinstitutionernes vejledningsindsats er organiseret, og på hvor mange og hvilke ansatte der varetager vejledningen.

CBS og HHÅ har valgt at organisere deres vejledningsindsats i en central enhed, mens RUC, SDU, AAU og HIH har både en central og en decentral vejledningsenhed. HHC er den eneste institution som ikke har egentlige studievejledere ansat.

Antallet af ansatte studievejledere hænger i høj grad sammen med uddannelsesinstitutionens størrelse. Det samme gælder i forhold til hvem der varetager vejledningen. På HHC og HIH er det hovedsageligt studielederen, studiesekretæren, underviserne og studentervejlederne der varetager vejledningen, mens de andre uddannelsesinstitutioner har både fastansatte AC'ere, HK'ere og løstansatte studentervejledere til at varetage vejledningsopgaverne. Herudover har både CBS og SDU som tidligere nævnt oprettet deciderede karrierecentre til at forestå karrierevejledningen.

Af besøgene fremgik det at der er fordele og ulemper ved små og store uddannelsesmiljøer i forhold til vejledningen. Fordelen ved de små miljøer på HHC og HIH er nærheden, mens ulemper er at vejledningsindsatsen bliver meget personafhængig fordi det typisk er studielederen, studiesekretæren eller underviseren der varetager hovedparten af vejledningsopgaverne. Det betyder også at de personer som varetager den daglige vejledning, ikke har en egentlig vejlederuddannelse. Selvom vejledningen på de to institutioner er meget personafhængig, fungerer vejledningen generelt godt.

Fordelen ved de store miljøer er at der er flere ressourcer til at oprette bl.a. karrierecentre, mens ulemper er at det kan være svært at koordinere indsatsen på tværs så alle erfaringer bliver samlet op og brugt til at forbedre vejledningsindsatsen på alle niveauer. Af besøgene på SDU, HHÅ og RUC fremgik det at koordinationen mellem de enkelte vejledningsenheder ikke fungerer optimalt. På SDU fortalte studievejlederne fx at der er meget dårlig kommunikation på tværs af campusserne. På HHÅ fortalte vejlederne at de slet ikke havde kontakt til CA, der står for karriere- og erhvervsvejledningen. Endelig fremgik det af møderne på RUC at kontakten mellem vejledningsniveauerne ikke fungerer optimalt. På AAU virkede vejledningen dog godt koordineret.

Vejledningsindsatsen på flere af de store institutioner kan koordineres bedre så erfaringerne på de forskellige niveauer bliver samlet op og anvendt i det fremtidige vejledningsarbejde – også på de andre vejledningsniveauer.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne sikrer et bedre samarbejde og en bedre videndeling mellem vejledningsorganerne internt på den enkelte institution så de kommer til at støtte og supplere hinanden.

---

8 Kvalitetsarbejdet

Dette kapitel beskriver og vurderer institutionernes kvalitetssikring og -udvikling af HA-uddannelserne. Kapitlet behandler institutionernes praktiske kvalitetsarbejde, kvalitetsarbejdet på strategisk niveau, kvalitetsarbejdet i forbindelse med vejledning, inddragelse af eksterne interessenter i kvalitetsarbejdet og kvalitetssikring af den udlagte undervisning.

Danmark tiltrådte på ministermødet i Bergen i maj 2005, som en del af Bologna-processen, de fælles europæiske standarder for kvalitetssikring, ENQA-standarderne (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, ENQA, 2005). ENQA-standarderne opstiller retningslinjer for de videregående uddannelsesinstitutioners arbejde med bl.a. intern kvalitetssikring. Institutionerne kan med fordel tage udgangspunkt i disse standarder i forbindelse med det videre kvalitetsarbejde.

8.1 Det praktiske kvalitetsarbejde

Alle institutionerne arbejder i praksis med at sikre og udvikle kvaliteten af uddannelserne, men de gør det på forskellig måde og med forskellig grad af professionalisme. Der er en række fælles træk i institutionernes kvalitetsarbejde, men samtidig også en række svagheder der går igen på tværs.

8.1.1 Kursusevalueringer

Procedurer for evaluering af kurser og undervisningsforløb findes på alle institutioner og betragtes som et meget centralt element i kvalitetsarbejdet. Formålet med kursusevalueringerne er typisk at give de studerende lejlighed til efter hvert semester at evaluere undervisningens kvalitet, bl.a. undervisernes faglige og pædagogiske niveau.

Institutionerne tilrettelægger kursusevalueringerne forskelligt. På CBS har man fx en evalueringsenhed som tilbyder alle studier regelmæssige elektroniske spørgeskemaundersøgelser. Mange af CBS' uddannelser benytter denne mulighed, og de mindre studier supplerer typisk med mere dialogbaserede evalueringer. På HHC gennemføres der midtvejs- og slutevalueringer på hvert fag.

Underviseren har metodefrihed i midtvejsevalueringerne, mens slutevalueringen tilrettelægges som en spørgeskemaundersøgelse. På RUC gennemføres der en evaluering efter hvert semester ved hjælp af et elektronisk spørgeskema. Elektroniske spørgeskemaer anvendes også på HHÅ, men her evalueres hvert fag kun hvert tredje år for at undgå evalueringstræthed.

Der er altså nogen variation fra institution til institution i kursusevalueringernes indhold, men den praktiske tilrettelæggelse, frekvens og efterfølgende behandling varierer også.

Generelt foregår evalueringerne enten midtvejs eller ved fagets afslutning. Nogle institutioner evaluerer alle kurser, mens andre vælger ud så det er forskellige fag der evalueres hvert semester. Generelt gennemføres kursusevalueringerne skriftligt og anonymt, enkelte steder elektronisk. På alle institutioner er det vanskeligt at opnå tilfredsstillende svarprocenter, og flere institutioner har svarprocenter væsentligt under 50 %. Andre institutioner, herunder CBS, har dog gennemgående svarprocenter der ligger over 50 %.

Der er stor forskel på hvordan underviserne opfatter evalueringerne. Besøgene viste bl.a. at der hos nogle undervisere er en skepsis over for evalueringernes anvendelighed og pålidelighed – en problemstilling der accentueres af lave svarprocenter og af ledelsens brug af og holdninger til evalueringerne.

De små uddannelser og mindre institutioner lægger typisk større vægt på løbende tilbagemeldinger fra studerende end på de formelle kursusevalueringer. Det er muligt fordi de har små miljøer med megen uformel kontakt mellem undervisere, administrative medarbejdere og studerende.

På alle institutioner indsamles evalueringresultaterne, som typisk tilgår institut- eller studielederen og studienævnet. Opfølgning på evalueringerne er i al overvejende grad koncentreret om meget kritiske evalueringer, og i nogle tilfælde følges der kun op hvis evalueringer er gentagne kritiske. Evalueringerne indgår dog som et centralt redskab til at identificere dårligt kvalificerede undervisere, og på flere institutioner har de i enkelte tilfælde medvirket til at samarbejdet med konkrete undervisere er blevet afbrudt eller ikke er blevet forlænget.

På nogle institutioner forekommer det at den enkelte underviser giver en tilbagemelding til sine studerende på evalueringens resultater, og enkelte institutioner har deciderede krav om at underviserne præsenterer resultaterne for holdene. Omfang og form for denne tilbagemelding er dog de fleste steder i vid udstrækning op til den enkelte underviser. Mange evalueringer gennemføres ved afslutningen af et forløb, og resultaterne foreligger dermed for sent til at den enkelte underviser kan fremlægge resultaterne for de studerende.

Som kursusevalueringerne gennemføres i dag, opnår institutionerne ikke det fulde udbytte af dette redskab til kvalitetssikring. På alle institutioner er de studerende i tvivl om hvad der kommer ud af deres evalueringer, som dermed i nogen grad kommer til at fremstå som et formalistisk ritual. Det afspejler sig også i de meget lave svarprocenter. Der sker altså ikke en tilfredsstillende og konsekvent tilbagemelding på evalueringresultater til de studerende. Institutionerne bør sikre at resultaterne af en evaluering bliver gennemgået med de studerende, og at de studerende får at vide hvilke tiltag der sættes i gang på baggrund af evalueringen.

På flere af institutionerne er uddannelserne heller ikke tilstrækkeligt kritiske i forhold til de konkrete evalueringers indhold og relevans, ligesom det ikke er alle institutioner der koordinerer evalueringer på tværs af fag. Dermed risikerer de studerende at blive oversvømmet af tunge og tidskrævende evalueringer med evalueringstræthed og få upålidelige svar til følge.

Evalueringgruppen anbefaler

- at institutionerne gennemgår deres evalueringspraksis og tilrettelægger evalueringerne så de er relevante. Desuden bør de sikre at der sker en systematisk opfølgning og hurtig tilbagemelding på både resultater og opfølgning til studerende og undervisere.

8.1.2 Sikring og udvikling af medarbejdernes kvalifikationer

Undervisernes kvalifikationer og faglige og pædagogiske niveau er afgørende for uddannelsernes kvalitet. Institutionerne har forskellig praksis for rekruttering og ansættelse af nye videnskabelige medarbejdere. Der synes at være to overordnede tilgange der i praksis ofte kombineres: 1) En vurdering af formelle kvalifikationer, faglige kvalifikationer, forskningsmæssig produktion og ansættelse. Denne form anvendes typisk ved ansættelse af faste videnskabelige medarbejdere. 2) En vurdering på baggrund af personligt kendskab fra tidligere løsnere ansættelsesforhold eller ved at ansøgere tidligere selv har studeret ved institutionen. Dette gælder typisk ved ansættelse af løstansatte undervisere.

Det er kendetegnende at nye videnskabelige medarbejdere vurderes grundigere ved fastansættelse, mens eksternt eller midlertidigt ansatte "ansættes på prøve", hvorefter de efterfølgende vurderes på deres præsentationer, typisk deres kursusevalueringer. Når det gælder studenterundervisere, baseres ansættelsen oftest udelukkende på det personlige kendskab og sker i nogle tilfælde alene efter en skriftlig ansøgning.

Institutionerne ønsker ved ansættelsen at lægge vægt på undervisningserfaring, men der afkræves sjældent en decideret demonstration eller dokumentation af undervisnings- eller formidlings-

kompetencer selvom enkelte institutioner i særlige tilfælde, typisk ved professorater, gennemfører prøveforelæsninger ved nyansættelse.

Kvalitetssikringen af især fastansatte medarbejdere er mest markant ved selve ansættelsen, og den løbende kvalitetssikring af deres undervisningsindsats består hovedsageligt af de studerendes kursusevalueringer.

Som beskrevet i afsnit 6.2.3 har institutionerne ikke formelle eller praktiske procedurer for at vurdere det sproglige niveau hos undervisere der underviser på engelsk. De sproglige kvalifikationer sikres dermed kun indirekte gennem de studerendes kursusevalueringer.

Institutionerne udnytter altså ikke fuldt ud de muligheder for kvalitetssikring af medarbejdere der eksisterer både ved selve ansættelsen og løbende i forbindelse med den enkeltes undervisningspræstationer. Kravene ved ansættelse fokuserer for ensidigt på de faglige kvalifikationer og den forskningsmæssige anerkendelse. De er vigtige faktorer, men de kan ikke stå alene. De pædagogiske, formidlingsmæssige og sproglige kvalifikationer vurderes ikke tilstrækkeligt grundigt ved ansættelsen.

I overensstemmelse med kravene om regelmæssig afholdelse af medarbejderudviklingssamtaler (MUS) gennemfører nogle af institutionerne årligt samtaler med alle undervisere, dog havde flere af de undervisere der deltog i møderne under besøgsrunden, ikke deltaget i MUS. Underviserne havde ikke oplevelsen af en meget struktureret samtale, og der synes ikke at være nogen praksis for systematisk inddragelse af relevante nøgletal eller informationer som fx de studerendes eksamenskarakterer eller studenterevalueringer.

Den løbende opfølgning på kvaliteten af undervisningen er kun i begrænset omfang systematisk, og medarbejderudviklingssamtalerne har i højere grad fokus på at følge op på allerede konstaterede mangler og svagheder. På den måde bliver de reaktive og fokuseret på fejlfinding. Det udviklingsmæssige aspekt i MUS udnyttes altså ikke tilstrækkeligt.

Flere institutioner bruger de såkaldte teaching portfolios som samlet dokumenterer og beskriver den enkelte undervisers kvalifikationer og erfaring i forhold til undervisning. Det er positive tiltag der kan medvirke til at kvalitetssikre dette væsentlige aspekt af undervisningen og tjene til at synliggøre ikke bare underviserens forskningsmæssige og faglige kvalifikationer, men også deres formidlingsmæssige kompetencer.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne øger kvalitetssikringen i forbindelse med nyansættelser af videnskabelige medarbejdere og i højere grad vurderer deres pædagogiske, formidlingsmæssige og sproglige kompetencer, fx ved at stille krav om at se ansøgenes teaching portfolios.
  - at institutionerne systematiserer brugen af medarbejderudviklingssamtaler, og at ledelsen inddrager relevante nøgletal for den enkelte medarbejders undervisningspræstationer i samtalerne og tilføjer samtalerne et stærkere udviklingsperspektiv.
-

8.2 Det strategiske kvalitetsarbejde

Enkelte, men ikke alle institutioner, har sat det praktiske kvalitetsarbejde ind i en mere strategisk ramme som fastlægger mål og midler for kvalitetsindsatsen. Fx har CBS en nedskrevet kvalitetsstrategi som er forankret i en decideret kvalitetsorganisation på hele universitetet. Både CBS og HHÅ er desuden akkrediteret og re-akkrediteret til betegnelsen EQUIS, som er et internationalt kvalitetsstempel for business schools.

Flere institutioner udarbejder desuden større analyser af centrale problemstillinger. Fx har RUC, CBS og AAU lavet undersøgelser af frafald og studieforløb. Nogle institutioner producerer desuden løbende informations- og dokumentationsmateriale om centrale studiemæssige forhold.

Mange institutioner savner dog de helt overordnede, strategiske overvejelser om kvalitet og kvalitetsarbejde. En overordnet strategi for kvalitetsarbejdet kan medvirke til at sikre konsistens og ensartethed i kvaliteten på tværs af fag, uddannelser og hold og kan betyde at kvalitetsarbejdet får et bredere fokus end de traditionelle kursusevalueringer. En sådan strategi kan kortlægge hvilke faktorer der påvirker den samlede uddannelseskvalitet, også dem der ikke direkte har med selve undervisningssituationen at gøre, og hvad der dermed i det hele taget skal forstås som kvalitet. Når det gælder information og dokumentation, kan en strategi tjene til at identificere de væsentligste problemstillinger og dermed de relevante analyser. Strategien kan desuden bruges til at fastlægge hvem der skal have informationen, og hvordan den skal bruges.

Fraværet af en overordnet strategisk ramme for kvalitetsarbejdet betyder at kvalitetsarbejdet får et for snævert fokus. Brugen af information og dokumentation sker ikke tilstrækkeligt systematisk og reflekteret. Ikke alle institutioner inddrager relevant information og nøgletal om væsentli-

ge strategiske forhold som fx frafald, eksamenskarakterer, overgangsfrekvenser og oplysninger om dimittenders beskæftigelse og ledighedsgrader.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne forankrer det praktiske kvalitetsarbejde i en overordnet kvalitetsstrategi der fastlægger mål og midler for kvalitetsarbejdet, bl.a. for udarbejdelse og anvendelse af information og centrale nøgletal.

8.3 Vejledning og kvalitetsarbejde

Studie-, erhvervs- og karrierevejledningen er eksempler på støttefunktioner der bidrager væsentligt til den samlede kvalitet i uddannelsen. På alle institutioner er der en ambition om at yde vejledning af høj kvalitet der er tilpasset den enkelte studerende eller potentielle studerendes behov. Der er samtidig en bevidsthed om at dette behov er meget forskelligt fra studerende til studerende og over tid i forhold til den enkelte studerendes studieforløb.

Institutionerne er altså meget opmærksomme på behovet for løbende at sikre og udvikle kvaliteten af vejledningen. Samtidig blev det på besøgene flere steder fremhævet at vejlederne gennem den løbende kontakt med de studerende ofte bliver opmærksomme på uhensigtsmæssigheder og svagheder ved uddannelsen. Vejledningen kan dermed både være genstand for kvalitetsarbejdet og inddrages som medspiller i kvalitetsarbejdet.

På trods af bevidstheden om behovet for kvalitetssikring har ingen af institutionerne dog tilstrækkelig fokus på konkret og systematisk at afdække de studerendes vejledningsbehov. Kun i meget afgrænsede tilfælde, fx ved særlige informationsarrangementer, følger man op på kvaliteten af vejledningen som den opleves af modtagerne. Kvalitetssikring og kvalitetsudvikling bliver dermed afhængig af mere uformelle tilbagemeldinger, og fraværet af et samlet overblik over de studerendes behov og vurdering af den aktuelle vejledningsindsats kan gøre det vanskeligt at prioritere og udvikle aktiviteterne.

Når den enkelte vejleder bliver opmærksom på uhensigtsmæssigheder eller svagheder ved uddannelsen eller administrative forhold, er det oftest op til den enkelte hvordan der bliver fulgt op. Der findes altså ikke formelle procedurer for hvordan vejledere inddrages systematisk og løbende i kvalitetsarbejdet, og det svækker opfølgningen på uddannelsens kvalitet og den generelle vinding.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at studie-, erhvervs- og karrierevejledningerne mere systematisk og løbende analyserer de studerendes og potentielle studerendes vejledningsbehov, og at kvaliteten af vejledningen løbende evalueres.

- at institutionerne i højere grad sørger for løbende at inddrage vejlederne og deres erfaringer systematisk i kvalitetsarbejdet.

8.4 Inddragelse af interessenter i kvalitetsarbejdet

Institutionerne har meget forskellige tilgange til inddragelsen af aftagere, dimittender og censorer i kvalitetsarbejdet. CBS og HHÅ har fx etableret deciderede aftagerpaneler, og både RUC, AAU, CBS og HHÅ har oprettet forskellige former for alumne-foreninger, dvs. foreninger for dimittender. Generelt sker inddragelsen dog ikke systematisk på alle uddannelserne. Aftagernes, dimittendernes og censorernes input foregår primært indirekte, fx i forbindelse med projektsamarbejde, ved eksaminationer og ved uformelle kontakter til tidligere studerende.

Aftagere, dimittender og censorer mfl. kan ofte have værdifulde input til en uddannelse, og der kan derfor være en stor gevinst i at inddrage dem i det løbende kvalitetsarbejde på uddannelsesinstitutionen. Der kan være god fornuft i at etablere virksomhedspaneler som systematisk kanaliserer input fra erhvervslivet og aftagere til de uddannelsesansvarlige. Alumne-foreninger eller initiativer der på anden vis knytter de færdige dimittender til uddannelsesinstitutionen, kan udgøre en både formel og uformel kilde til værdifulde input om hvordan dimittenderne klarer sig efterfølgende, hvilke kompetencer de har haft stor brug for, og hvilke eventuelle mangler de har erfaret ved den uddannelse de har modtaget.

Censorerne har også typisk en betydelig erfaring som kan komme uddannelserne til gavn. Dels har de ofte erfaringer fra andre uddannelsesinstitutioner, dels har de ofte en værdifuld kontakt til aftagermiljøer og dermed forståelse for hvilke kompetencer og hvilket fagligt niveau hos de studerende der efterspørges. Censorbekendtgørelsen fastslår i § 7 at censorformandskabet skal medvirke til en løbende dialog om udviklingen af uddannelsen. Ifølge bekendtgørelsen skal institutionerne afholde kontaktmøder med censorerne, og censorformandskabet skal høres om væsentlige ændringer i uddannelsernes bekendtgørelser og studieordninger så censorerne kan rådgive om uddannelsens kvalitet og hensigtsmæssighed i forhold til arbejdsmarkedet og i forhold til det videre uddannelsesforløb.

Institutionsbesøgene og mødet med det erhvervsøkonomiske censorformandskab viste imidlertid at institutionerne ikke til fulde følger bekendtgørelsens anvisninger på dette område, og det er en problematisk mangel ved institutionernes kvalitetsarbejde. Dette ligger i tråd med EVA's rapport om censorinstitutionen som blev offentliggjort i december 2005. Her fremgik det at ikke alle institutioner hører censorformændene i forbindelse med studieordningsændringer.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at institutionerne systematisk inddrager interessenter som aftagerrepræsentanter, censorer og dimittender i det løbende kvalitetsarbejde.
  - at institutionerne følger censorbekendtgørelsens forskrifter om at inddrage censorformandskabet i en løbende dialog på regelmæssige kontaktmøder og ved større ændringer af studieordninger.
-

8.5 Kvalitetssikring af udlagt undervisning og campusser

To af de evaluerede institutioner, SDU og HHC, har undervisning på flere geografiske lokaliteter. SDU har en campusstruktur med uddannelse i Odense, Sønderborg, Kolding og Esbjerg, mens HHC har såkaldt udlagt undervisning i Nykøbing Falster.

Både i HHC's og SDU's tilfælde er disse modeller resultatet af at flere uddannelsesinstitutioner er slået sammen, og den geografiske afstand sammen med forskellig praksis, traditioner og kulturer gør det til en særlig udfordring at kvalitetssikre uddannelsen på tværs af campusser og uddannelsessteder.

HHC anerkender selv i sin selvevalueringsrapport at samarbejdet mellem Slagelse og Nykøbing Falster nogle gange kan være præget af konflikter, og at en bedre koordination kunne være ønskelig. Campusproblematikken er også velkendt for SDU, og den aktuelle tendens mod større decentralisering af ansvar, bl.a. for økonomien, understreger behovet for en fælles koordination og et fælles kvalitetssystem. Forskellen mellem de enkelte campusser er også markant, både hvad angår oplagte forhold som størrelse og fagligt miljø, og hvad angår resultater, fx når det gælder frafaldsprocenter og overgangsfrekvenser.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at HHC og SDU i deres kvalitetsarbejde særligt indtænker kvalitetssikring på tværs af campusser og den udlagte undervisning så den nødvendige koordinering sker, og så kvaliteten måles og er ensartet på tværs af institutionen.

---

9 Videreuddannelse og beskæftigelse

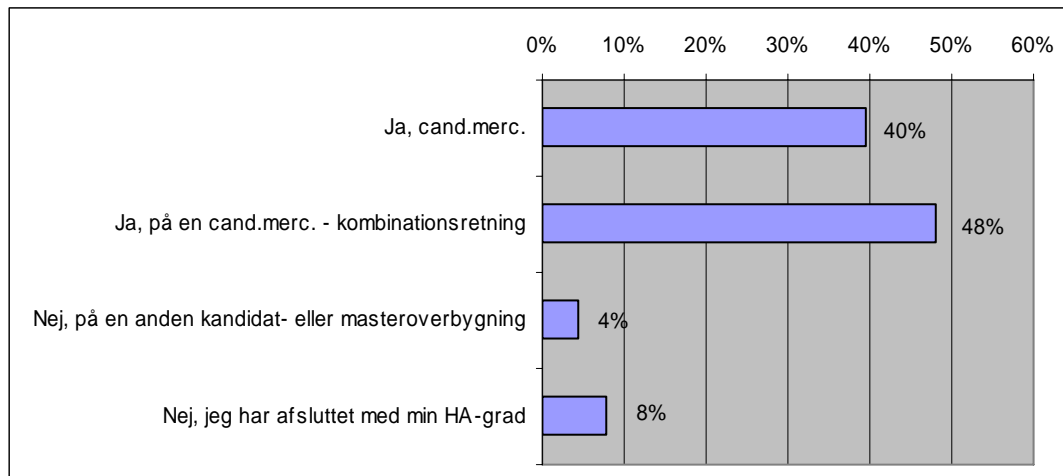
Dette kapitel undersøger hvordan uddannelsen lever op til HA-bekendtgørelsens og uddannelsesbekendtgørelsens formål om at den dels skal forberede dimittenderne til videre uddannelse, dels skal forberede dem til arbejdsmarkedet. Kapitlet er opdelt i tre dele. Først undersøger det hvor mange HA-dimittender der læser videre efter endt uddannelse, og om de har fået de nødvendige forudsætninger for at læse videre. Dernæst ser afsnittet på hvor lang tid dem der stopper efter deres HA-uddannelse, går arbejdsløse. Til sidst vurderer det om HA-uddannelsen lever op til det dobbelte formål.

9.1 Videreuddannelse og overgange

Dette afsnit afdækker hvor mange dimittender der læser videre på en overbygningsuddannelse, og hvor mange der går ud i beskæftigelse. Afsnittet fokuserer desuden på overgangsfrekvenserne fra HA-uddannelserne til cand.merc.-uddannelserne og på om de studerende selv mener at de har de rigtige forudsætninger for at begynde på en overbygningsuddannelse.

9.1.1 Overgangen fra en HA-uddannelse til en cand.merc.-overbygning

Som det fremgår af figur 1, har 8 % af de adspurgte dimittender samlet set afsluttet deres studium med en HA-grad, 4 % har valgt at læse en alternativ kandidat- eller masteroverbygning, mens 88 % har læst videre på en af cand.merc.-linjerne.

Figur 1**Læste du videre på en cand.merc.-overbygning efter din HA-uddannelse? (n = 1139)**

Kilde: Brugerundersøgelsen. Det er kun dimittenderne der har besvaret spørgsmålet. Kategorien "ja, på en cand.merc.-kombinationsretning" er en samlet kategori der dækker over kombinationsretningerne mat., dat., aud., fil., jur., kom. og øvrige kombinationsretninger.

HIH og SDU's campusser i Kolding, Sønderborg og Esbjerg adskiller sig i den sammenhæng fra de andre uddannelsesinstitutioner ved at henholdsvis 43 % og 17 % af dimittenderne har afsluttet deres studium med en HA-grad. Dette gælder kun for 4 % på CBS, 6 % på HHÅ, 9 % på AAU og 12 % på SDU samlet.

I forlængelse af det faktum at 88 % af dimittenderne går videre på en cand.merc.-uddannelse, er det relevant at undersøge om de HA-dimittender som har taget en HA-kombinationslinje, også vælger en kombinationsoverbygning der ligger i direkte forlængelse af deres HA-kombination, eller om de vælger en anden cand.merc.-linje.

Af tabel 25 fremgår det at man finder den største andel af dimittender som har læst en kandidatgrad inden for samme linje, blandt dem som har læst HA (mat.). Således siger 71 % af dimittenderne fra HA (mat.) at de læste videre på en cand.merc. (mat.)-overbygning. Det er derimod på HA (fil.) at man finder færrest dimittender som har videreuddannet sig på en overbygning inden for samme linje. Således siger 33 % af dimittenderne fra HA (fil.) at de læste videre på cand.merc. (fil.). Tabellen viser også at det ikke er unormalt for HA-dimittenderne at vælge en anden kombinationsretning på cand.merc.-uddannelsen, fx fortsætter 27 % af dimittenderne fra HA (fil.) på en almen cand.merc., mens 17 % af dimittenderne fra HA-almen fortsætter på en

cand.merc.-kombinationslinje. Endelig viser tabellen at flere studerende vælger en anden kandidatuddannelse eller en masteruddannelse efter HA, fx vælger 11 % af HA (jur.)-dimittenderne at læse videre på en anden overbygningsuddannelse end cand.merc.-uddannelsen. Det ligger i øvrigt i tråd med opfattelsen hos dimittender og undervisere på nogle institutioner hvor flere fortalte at en del af de studerende på HA (jur.) bruger uddannelsen til at komme ind på universiteternes jurastudier.

Tabel 25
Læste du videre på en cand.merc.-overbygning efter din HA-uddannelse?

	HA	HA (jur.)	HA (dat.)	HA (fil.)	HA (ib.)	HA (int.)	HA (mat.)	Øvrige	I alt
Cand.merc.	52 %	7 %	7 %	27 %	57 %	34 %	11 %	26 %	40 %
Cand.merc. (mat.)	1 %	1 %	5 %	0 %	3 %	0 %	71 %	5 %	3 %
Cand.merc. (dat.)	0 %	0 %	67 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	6 %
Cand.merc. (aud.)	16 %	8 %	2 %	0 %	3 %	0 %	9 %	5 %	12 %
Cand.merc. (fil.)	0 %	1 %	0 %	33 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %
Cand.merc. (jur.)	0 %	67 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5 %	8 %
Cand.merc. (kom.)	0 %	0 %	0 %	0 %	3 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Cand.merc.- kombination	17 %	2 %	14 %	27 %	23 %	56 %	0 %	53 %	17 %
Anden kandidat- eller masteroverbygning	3 %	11 %	0 %	9 %	7 %	4 %	9 %	5 %	4 %
Nej, jeg har afsluttet med min HA-grad	10 %	4 %	5 %	2 %	3 %	6 %	0 %	0 %	8 %
I alt	100 % (722)	100 % (131)	100 % (96)	100 % (55)	100 % (30)	100 % (50)	100 % (35)	100 % (19)	100 % (1138)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Øvrige linjer er HA (jur.) i skat, HA (kom.), HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (im.). Dette spørgsmål er kun besvaret af dimittender.

Som det fremgår af tabel 25, er det altså hovedparten af HA-dimittenderne der læser videre efter endt HA-uddannelse. Dette bekræfter den generelle opfattelse på institutionerne om at det kun er få dimittender som afslutter deres uddannelsesforløb med en HA-grad.

Baggrunden for den høje overgangsfrekvens skal primært findes i hvordan de forskellige interessenter opfatter HA-uddannelsen. Under samtlige besøg fortalte de studerende at de opfatter HA-uddannelsen som en basisuddannelse som skal gennemføres før de kan begynde på en af cand.merc.-uddannelserne. Kun enkelte af de studerende udtrykte ønske om at afslutte deres studier med en HA-grad og derefter søge job og komme i beskæftigelse. Også underviserne og

det erhvervsøkonomiske censorformandskab gav udtryk for at HA-uddannelsen i dag må opfattes som en del af cand.merc.-uddannelsen.

Der blev under besøgene givet flere begrundelser for at så få søger ud på arbejdsmarkedet med en HA-grad. Nogle studerende svarede at de ikke følte de havde tilstrækkeligt specifikke kompetencer efter endt HA-uddannelse. Andre svarede at der ikke er nogen job at søge – at arbejdsmarkedet kun vil have cand.merc.er. Endelig svarede flere at lønniveauet er væsentligt højere når man kommer ud som cand.merc.er end når man kommer ud med en HA-grad.

At arbejdsmarkedet primært vil have cand.merc.er, blev bekræftet under møderne med aftagerrepræsentanterne. Her fremgik det at specielt de større virksomheder kun er interesserede i cand.merc.er. Nogle virksomheder ansætter dog HA'ere, men i forventning om at de fx tager en cand.merc. (aud.). Dette gælder bl.a. for de store revisionsfirmaer. Det fremgik også at banksektoren er begyndt at ansætte HA'ere, typisk i trainee-stillinger. Baggrunden for deres nye tiltag er at de har svært ved at rekruttere tilstrækkeligt med bankrådgivere og derfor nu forsøger sig med HA-dimittender.

Andelen af studerende der stopper med en HA-grad, er større ved HIH og ved SDU's campusser i Kolding, Esbjerg og Sønderborg. Det skyldes nok primært at mulighederne for at fortsætte på en overbygningsuddannelse samme sted er begrænsede. Samtidig har institutionerne en tæt tilknytning til erhvervslivet i lokalområdet, og det kan betyde at det er nemmere for dimittenderne at finde arbejde.

Årsagen til at hovedparten af HA-dimittenderne fortsætter på en overbygningsuddannelse, er at både de studerende og arbejdsgiverne opfatter uddannelsen som en basisuddannelse frem for en afsluttet kompetencegivende uddannelse. Det kan umiddelbart være vanskeligt at se hvordan man kan ændre ved denne gængse opfattelse af HA-uddannelsen. Hvis det skal lykkes, kræver det at dimittenderne kan se fordelene ved at afslutte deres studier med en HA-grad, fx at der er job at få. Samtidig er det klart at arbejdsgiverne skal informeres bedre om hvilke kompetencer dimittenderne har, så de får øjnene op for hvad en HA-dimittend kan.

Dokumentationen viser imidlertid også at flere HA-dimittender vælger at videreudanne sig på en overbygningsuddannelse der ikke ligger i forlængelse af deres HA-kombinationslinje. Det betyder alt andet lige at der er en fleksibilitet til stede, og at dimittenderne gør brug af den. Muligheden for at kunne vælge mellem flere kandidatuddannelser er et centralt element i uddannelsesbekendtgørelsen, og muligheden for at vælge forskellige overbygningsuddannelser i forlængelse af HA-uddannelsen ligger derfor i sin forlængelse af uddannelsesbekendtgørelsens intentioner.

9.1.2 De studerendes forudsætninger for at læse videre

Med en overgangsfrekvens mellem HA og cand.merc. på 88 % er det vigtigt at HA-dimittenderne gennem deres uddannelse har fået de nødvendige faglige forudsætninger for at begynde på en overbygningsuddannelse.

På tværs af alle uddannelsesinstitutioner oplever 94 % af de studerende og dimittenderne at HA-uddannelsen har givet dem de nødvendige kvalifikationer til at læse en cand.merc.-overbygning. På AAU finder man den største andel af studerende og dimittender som ikke mener at HA-studiet har givet dem de nødvendige kvalifikationer til at læse videre på en cand.merc.-overbygning. Her siger 15 % at de ikke har fået de nødvendige kvalifikationer, mod 5 % blandt studerende og dimittender fra CBS og HHÅ og 6 % fra SDU og 8 % fra HIH.

Tabel 26

I hvilken grad gav HA-uddannelsen dig de nødvendige faglige forudsætninger for at læse en af cand.merc.-overbygningerne?

	CBS	HHÅ	AAU	HIH	SDU	I alt
Gav faglige forudsætninger	95 %	95 %	85 %	92 %	94 %	94 %
Gav ikke faglige forudsætninger	5 %	5 %	15 %	8 %	6 %	6 %
I alt	100 % (862)	100 % (433)	100 % (174)	100 % (61)	100 % (218)	100 % (1784)

Kilde: Brugerundersøgelsen. Både de studerende og dimittenderne har besvaret dette spørgsmål.

På møderne med dimittenderne fremgik det også at de generelt er tilfredse med deres faglige forudsætninger for at læse videre på overbygningsuddannelserne. På HHC fortalte flere dimittender imidlertid at overgangen til en overbygningsuddannelse på CBS havde været hård, og at det havde krævet en særlig indsats at følge med i begyndelsen. Dimittenderne fortalte bl.a. at de havde manglet forudsætninger i forhold til videnskabsteori og regnskab og organisation. Også på RUC fortalte dimittenderne at de ikke på alle områder havde fået tilstrækkeligt med forudsætninger på deres HA-almen til at læse relevante overbygningsuddannelser. De havde tilstrækkelige faglige forudsætninger til at læse en overbygning i strategi og organisation, mens de ikke mente at de havde fået tilstrækkelige faglige forudsætninger til fx at læse en cand.merc. i finansiering.

Det er helt centralt at uddannelsesinstitutionerne sikrer sig at de studerende opnår et tilstrækkeligt fagligt niveau til at begynde på en overbygningsuddannelse. Det vil alt andet lige være vanskeligere for de institutioner som ikke selv har cand.merc.-uddannelser, og de må derfor gøre en ekstra indsats for at sikre at de studerende opnår et tilstrækkeligt fagligt niveau til at fortsætte på en relevant overbygningsuddannelse.

9.2 Arbejdsløshedsperiode

Ud af de i alt 4.812 dimittender fra HA-uddannelserne i 2001, 2002 og 2003 er det kun 439 eller 9 % som ikke på opgørelsestidspunktet er begyndt på en videreuddannelse eller anden uddannelse efter HA. Statistikken nedenfor er lavet for denne gruppe og bygger på registerdata.

9.2.1 Arbejdsløshedsperiode

Tabel 27 viser det gennemsnitlige antal måneders arbejdsløshed fordelt på HA-uddannelserne. Arbejdsløsheden er opgjort det første hele år efter en afsluttet uddannelse. Den gennemsnitlige månedlige arbejdsløshed er udregnet på baggrund af årsledighedsgraden. En årsledighedsgrad på 0,17 er eksempelvis udregnet til to måneders arbejdsløshed.

HA (jur.) har det højeste gennemsnitlige antal måneders arbejdsløshed med 2,0 måneder. Bedst ser det ud for HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (ib.), hvor det gennemsnitlige antal måneders arbejdsløshed kun er 0,8 måned.

Tabel 27

Gennemsnitlig antal måneders arbejdsløshed for HA-uddannelserne

HA-linje	Gennemsnitlig månedlig arbejdsløshed	Antal
HA (jur.) og HA (jur.) i skat	2,0	29
HA	1,7	293
HA (dat.) og (mat.)	1,3	45
HA (fil.)	1,3	13
HA (int.)	1,2	24
HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (ib.)	0,8	35
Gennemsnit/i alt	1,6	439

Kilde: Brugerundersøgelsen (respondenter koblet med registerdata).

Ser man på det gennemsnitlige antal måneders arbejdsløshed fordelt på uddannelsessted, har dimittender fra CBS og HHC været mindst arbejdsløse med kun en måneds gennemsnitlig arbejdsløshed. Den længste gennemsnitlige arbejdsløshed findes hos dimittenderne fra SDU og HIH med henholdsvis 2,2 måneder og 2,4 måneder.

Som nævnt er det en meget lille gruppe som afslutter deres uddannelsesforløb med en HA-grad. Samtidig er denne gruppe kun arbejdsløse i gennemsnit 1,6 måned i løbet af det første år. Det må betegnes som lavt. Der er heller ikke nævneværdig forskel mellem de forskellige HA-uddannelser. På besøgene fortalte flere at de fleste af dem der afslutter deres uddannelsesforløb med en HA-grad, kun gør det fordi de har et job på hånden. Det er imidlertid vigtigt at under-

strege at denne undersøgelse kun ser på arbejdsløshedsperioden for dimittender fra 2001-03 og kun for dem der ikke har læst videre. Den tager derfor ikke højde for den gruppe af HA-dimittender som begynder at læse videre, men aldrig bliver færdige med en overbygningsuddannelse.

9.3 Uddannelsens dobbelte formål

Af både uddannelsesbekendtgørelsen og HA-bekendtgørelsen fremgår det at HA-uddannelsen skal kvalificere til både videreuddannelse og beskæftigelse. Uddannelsens interessenter opfatter dog primært uddannelsen som en del af cand.merc.-uddannelsen, og det understøttes af det faktum at 92 % af dimittenderne læser videre på en kandidatuddannelse. Det fremgår også at 94 % af de studerende og dimittenderne mener at de har fået de nødvendige forudsætninger for at læse videre på en overbygningsuddannelse. Uddannelsen lever derfor op til formålet om at den skal kvalificere til videreuddannelse.

Kun 8 % af dimittenderne stopper deres uddannelsesforløb med en HA-uddannelse og typisk kun fordi de allerede har fået job inden de dimitterer. Dette understøttes af det faktum at denne gruppe kun er arbejdsløse i gennemsnit 1,6 måned i løbet af det første år. Det må betegnes som lavt. På grund af den lave procentdel der stopper efter en HA-uddannelse, er det svært at vurdere om uddannelsen reelt kvalificerer til beskæftigelse. De dimittender evalueringgruppen mødte under besøget der var i arbejde, gav udtryk for at de havde fået de nødvendige kvalifikationer. Dog efterlyste flere at uddannelsen med fordel kunne have en bedre praksistilknytning. Det vurderes dog at HA-uddannelsen også lever op til den anden del af formålet – at kvalificere til beskæftigelse.

10 Tilbagemeldinger til institutionerne

Dette kapitel giver hver af de syv uddannelsesinstitutioner en direkte tilbage melding der består i en vurdering af institutionernes selvevalueringsrapporter og af institutionernes styrker og udviklingsmuligheder.

Kapitlet tjener ikke som sådan som en konklusion for den samlede rapport idet ikke alle relevante problemstillinger behandles i disse korte afsnit om hver institution. Der er heller ikke tale om en opsamling på emner der ikke er behandlet i den øvrige rapport, eller en sammenligning af de syv institutioner. Der er derimod tale om evalueringsgruppens særlige observationer i forbindelse med institutionsbesøgene og den specifikke dokumentation. Valget af emner er således styret af hvad der især har været iøjnefaldende ved hver institution, men samtidig udgør kapitlet også en læsevejledning til institutionerne, som her kan se hvad der er de vigtigste overordnede styrker og udviklingsmuligheder. Når en udviklingsmulighed fremhæves hos én institution og ikke hos én anden, er det derfor ikke udtryk for at den anden institution ikke behøver at arbejde med denne problemstilling, men blot udtryk for at andre forhold her er mere iøjnefaldende og centrale.

10.1 Handelshøjskolen i København

CBS optog over 1400 HA-studerende i 2005 og er dermed den største udbyder af HA-uddannelsen. Institutionen har ud over HA-almen ni forskellige HA-almen-varianter eller HA-kombinationslinjer. Det er evalueringsgruppens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende.

10.1.1 Selvevalueringsrapporten

CBS har skrevet en omfattende og dækkende selvevalueringsrapport som giver et godt indblik i institutionens mange HA-uddannelser. Rapporten indeholder mange gode analyser og vurderinger som kan anvendes i institutionens videre arbejde med at udvikle HA-uddannelserne. I mange af analyserne inddrages desuden nøgletal som gør at de efterfølgende vurderinger er godt underbygget. Selvevalueringsrapporten er generelt velskrevet, grundig og har udgjort et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.1.2 Styrker

CBS er den største af de evaluerede institutioner, både hvad angår antal studerende, uddannelser, forskere og undervisere. Det giver i sig selv en række styrker og muligheder. Samtidig er institutionen eftertragtet. Det viser de stabilt høje ansørgetal som uden tvivl både skyldes institutionens placering i hovedstaden, kvaliteten af dens uddannelser og dens status i omgivelsernes bevidsthed. Denne popularitet og høje søgning har også gjort det muligt at have adgangsbegrænsninger på alle HA-uddannelser og på visse kombinationslinjer, endda meget høje adgangsbegrænsninger, hvilket naturligvis giver særlige forudsætninger for at opretholde et højt fagligt niveau. Disse forhold afspejler sig også i institutionens muligheder for at rekruttere undervisere, både interne og eksterne.

På mange områder har CBS en professionel tilgang. Det gælder fx i forhold til karrierevejledningen der er organiseret i CBS' Career Centre, det pædagogisk-didaktiske udviklingsarbejde som foregår i Learning Lab og deres Language Centres kvalitetssikring og -udvikling af undervisernes forudsætninger for at undervise på engelsk. Bl.a. derfor er institutionen også langt fremme på visse områder i brugen af nye undervisningsformer, fx særlige seminarer og case-forløb.

Udviklingen af CBS' nye kombinationslinjer vidner også om den løbende akademiske innovation der foregår i flere miljøer på institutionen, og om at der findes akademiske kapaciteter som er meget engageret i institutionens udvikling.

Endelig er CBS i kraft af et målrettet fokus nået langt i forhold til at skabe et reelt internationalt miljø, både hvad angår uddannelsernes indholdsmæssige fokus og integrationen af mange internationale studerende.

10.1.3 Udviklingsmuligheder

Koordination og integration af fag og uddannelser

CBS har en udfordring i forhold til koordination og integration af fag og fagligheder på kombinationslinjerne. Det er en problemstilling der forstærkes af institutionens brug af mange eksterne undervisere, og som ses tydeligt på HA (jur.)-studiet, hvor projekter tilknyttes to vejledere, både en juridisk og en økonomisk. Det kan undre, specielt set i lyset af at der ikke anvendes to vejledere på nogle af de andre kombinationslinjer på CBS (se afsnit 4.2.2 og 4.3.2).

Øget virksomhedskontakt

Det store antal studerende har betydet at meget af virksomhedskontakten er overladt og dermed begrænset til de studerendes eget initiativ. Det betyder at ikke alle studerende får en tilfredsstillende virksomhedskontakt i løbet af deres studium, og at mange efterspørger et større praksiselement i uddannelsen. Der ligger derfor en udfordring for CBS i at styrke virksomhedskontakten

og øge forbindelsen mellem teori og praksis på studiet endnu mere end tilfældet er i dag (se afsnit 6.3.2).

Mere erhvervsøkonomi på visse kombinationslinjer

Omfanget af de erhvervsøkonomiske kernefag er ikke tilstrækkeligt stort på alle kombinationslinjer, og det har betydning for dimittendernes kompetencer og muligheder på arbejdsmarkedet og for klarheden af det samlede HA-brand. Som nævnt gælder dette specielt på HA (fil.), hvor de studerende og dimittenderne giver udtryk for et ønske om mere erhvervsøkonomi (se afsnit 4.2.1).

10.2 Handelshøjskolen i Århus

HHÅ er den næststørste HA-udbyder med et optag på 634 studerende i 2005 fordelt på tre kombinationslinjer og to HA-almen-varianter. Institutionens placering i Århus gør det nemt at tiltrække studerende, og det fremgår også af tallene fra Den Koordinerede Tilmelding. Det er evalueringegruppens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende.

10.2.1 Selvevalueringsrapporten

HHÅ har skrevet en grundig og dækkende selvevalueringsrapport som bærer præg af at institutionen for nylig har gennemført en omfattende reform af HA-uddannelserne og i den forbindelse har været nødt til at forholde sig til mange af de samme spørgsmål og temaer som denne evaluering handler om. Det kendetegner derfor også rapporten at HHÅ allerede har sat initiativer i gang der skal afhjælpe mange af de problemer som de selv påpeger ved uddannelserne. Rapportens analyser er generelt gode, og de er mange steder underbygget af nøgletal som gør at de efterfølgende vurderinger står stærkt. Rapporten er desuden velskrevet og har udgjort et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.2.2 Styrker

HHÅ har gennemført en omfattende reform af sine HA-uddannelser med virkning fra 1. september 2005. Reformen har bl.a. medvirket til at styrke den erhvervsøkonomiske kernefaglighed på tværs af HA-uddannelserne. Som nævnt i afsnit 4.1.1 er det vigtigt at der netop er et væsentligt erhvervsøkonomisk indhold i alle uddannelser som anvender HA-betegnelsen. Styrkelsen af det erhvervsøkonomiske indhold er derfor en væsentlig styrkelse af uddannelserne på HHÅ.

Det er også en styrke at HHÅ har valgt en struktur hvor det har samlet alle sine HA-uddannelser under ét studienævn og med én studieleder. Det gør koordinationen på tværs af uddannelserne lettere, og modellen er at foretrække frem for mere opsplittede modeller. Det er dog vigtigt at sikre at alle uddannelser kommer til orde.

På HHÅ anvendes samlæsning i et stort omfang. Som det fremgår af afsnit 4.3.3, er institutionen opmærksom på de udfordringer samlæsning medfører. Generelt fungerer samlæsningen på HHÅ godt. De studerende var positive over for samlæsningen, som de ser som en god mulighed for at møde og arbejde sammen med studerende med en anden HA-baggrund. Samlæsningen ved HHÅ har desuden den fordel at den skaber fleksibilitet fordi de studerende har gode muligheder for at skifte HA-retning i løbet af det første uddannelsesår.

10.2.3 Udviklingsmuligheder

Erhvervs- og karrierevejledningen

HHÅ har valgt at outsource erhvervs- og karrierevejledningen til Civiløkonomernes Arbejdsløshedskasse (CA). Det fremgik imidlertid på besøget at hverken ledelse eller vejlederne vidste hvorfor denne model var blevet valgt, ud over en formodning om at CA kunne varetage opgaven mere professionelt. Af mødet med vejlederne fremgik det desuden at der ikke var nogen form for kontakt mellem CA og studievejledningen på institutionen. HHÅ kunne med fordel sikre en systematisk kontakt mellem de to vejledningsenheder så erfaringer mv. blev udvekslet på tværs (se afsnit 7.3).

Integrationen af de udenlandske studerende

Under besøget fremgik det at der er et problem i forhold til specielt de kinesiske studerende på de internationale HA-linjer. Det fremgik at der er en opdeling mellem de danske og kinesiske studerende, og det hæmmer udviklingen af et internationalt miljø. Årsagen til opdelingen ligger efter sigende i at flere af de kinesiske studerende er meget dårlige til at kommunikere på engelsk. Af mødet med ledelsen fremgik det at man ønsker at skærpe den internationale profil og i forlængelse heraf tiltrække endnu flere internationale studerende. Det fremgik desuden at man er opmærksom på problemet med de kinesiske studerende og bl.a. gennem rusforløb og seminarer vil forsøge at integrere de udenlandske og danske studerende bedre. Ledelsen forklarede også at de har sat et arbejde i gang med at udvikle en sprogpolitik som skal medvirke til at gøre det nemmere at være international studerende ved HHÅ. Disse idéer til hvordan opgaven med at integrere de internationale studerende bedre på HA-uddannelserne kan løftes, bør anerkendes. Det er imidlertid vigtigt at ideerne udmøntes i praksis så både de internationale og danske studerende på HA-uddannelserne får oplevelsen af et integreret internationalt miljø (se afsnit 5.4).

Bedre tilknytning til erhvervslivet

HHÅ bør også i højere grad inddrage praksiselementet i undervisningen. Af selvevalueringsrapporten fremgår det at de studerendes virksomhedskontakt sikres gennem brug af eksterne undervisere og ved den kontakt de studerende kan have til en virksomhed i forbindelse med udarbejdelsen af deres bachelorprojekt. Dimittenderne efterlyste også mere erhvervsorientering i uddannelsen. De studerende bør derfor have bedre mulighed for kontakt til erhvervslivet under ud-

dannelsen. Det kan fx ske ved at inddrage virksomheder i de studerendes seminararbejde eller ved at invitere virksomheder ind på institutionen og fremlægge konkrete problemstillinger som de studerende skal løse ved hjælp af de lærte teorier og værktøjer (se afsnit 6.3.2).

10.3 Syddansk Universitet

SDU er den tredjestørste udbyder af HA-uddannelser, som udbydes på alle fire af universitetets campusser i Odense, Kolding, Esbjerg og Sønderborg. Samlet set optog universitetet over 380 studerende i 2005. Ud over den almene HA har universitetet fem HA-almene-varianter og HA-kombinationslinjer. Det er evalueringssjakkens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende, men uddannelserne, især de små miljøer på campusserne uden for Odense, har dog nogle udfordringer som følge af deres størrelse. Størrelsen rummer omvendt også betydelige fordele som værdsættes højt af de studerende.

10.3.1 Selvevalueringsrapporten

SDU har skrevet en grundig og omfattende selvevalueringsrapport som indeholder mange gode vurderinger og perspektiver som kan anvendes i det videre arbejde med HA-uddannelserne på institutionen. SDU gennemførte i 2004 en reform som skulle afhjælpe en del af de problemer ved uddannelserne som de identificerer i deres selvevalueringsrapport. Nøgletal inddrages i flere af rapportens analyser og bevirker at rapportens vurderinger står stærkt. Rapporten er generelt vel-skrevet, dækkende og har udgjort et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.3.2 Styrker

Det er positivt at man på SDU har øget sit fokus på det store frafald og kortlagt frafaldet. Det er også positivt at den samfundsvidenskabelige dekan ifølge selvevalueringsrapporten udarbejder et idékatalog med forslag til initiativer der skal reducere frafaldet.

Det er samtidig en styrke at de mindre campusser uden for Odense har tradition for en tættere virksomhedskontakt og i højere grad indgår som medspiller i lokale erhvervsnetværk. Disse kontakter skyldes dels et fokus på og en prioritering af virksomhedskontakten, dels en tradition fra de tidligere selvstændige institutioner for større kontakt til virksomhederne end der eksisterede på det tidligere Odense Universitet. De enkelte campusser, herunder også Odense, kan med fordel lære af hinanden og udnytte dette netværk til erhvervslivet bedre på tværs.

Endelig har universitetets små campusser også fordele af at være små, nære miljøer der kan tilbyde de studerende en anderledes, uformel og tættere kontakt både til administrationen, det videnskabelige personale og de øvrige studerende. Det gør det muligt at have en anderledes dialog med de studerende, og det giver et trygt miljø der samtidig – hvis ikke det bliver for småt – kan gøre det lettere at fastholde de studerende og sikre at de gennemfører.

10.3.3 Udviklingsmuligheder

Mere hensigtsmæssig brug af samlæsning

SDU anvender samlæsning i vid udstrækning og også på tværs af uddannelsesskel så HA-studerende også læser sammen med bl.a. cand.oecon.-, cand.scient.pol.- og cand.negot.-studerende. Det giver problemer i forhold til fagligheden og det faglige niveau, og SDU har derfor en udfordring i at indrette sig bedre på dette punkt (se afsnit 4.3.3).

Små miljøer uden for Odense

De mindre miljøer på campuserne uden for Odense er som nævnt en styrke, men også en svaghed hvis de bliver for små, eller hvis de studerendes muligheder indskrænkes. Generelt er interaktionen hvad angår de studerende, mellem campuserne ikke udtalt, og dermed udnyttes fordelene ved at være ét universitet ikke tilstrækkeligt. Man kan frygte at den påtænkte økonomiske decentralisering vil øge denne tendens hvis den ikke følges op af tiltag til øget koordination. De små miljøer har naturlige begrænsninger i forhold til eksempelvis udbud af valgfag og er særligt sårbare over for udsving i frafald mv. Endelig er det tankevækkende at der kan iagttages markante forskelle mellem SDU-campuserne hvad angår gennemførelsesprocenter og overgangsfrekvenser til overbygningssuddannelser, som begge er lavere uden for Odense.

Fragmenteret vejledning

Koordinationen og sammenhængen mellem de forskellige vejledningsorganer på SDU er ikke tilstrækkelig, og dermed fremstår vejledningen som meget fragmenteret mellem det centrale niveau og de enkelte uddannelser. Vejlederne fortalte desuden selv at der ikke var meget kommunikation mellem dem på tværs af campuserne. Det betyder at videndeling og erfaringsopsamling foregår usystematisk, og at samarbejdet mellem de forskellige vejledningsorganer kunne forbedres (se afsnit 7.3).

Fremtiden for HA (jur.) i skat

HA (jur.) i skat-uddannelsen på SDU har ikke oplevet en tilfredsstillende søgning, og det har dermed ikke været muligt at opnå en tilstrækkelig kritisk masse til at opretholde et levedygtigt fagligt miljø omkring studiet. Dertil kommer de ændrede vilkår i afsætningsmulighederne som følge af SKATs (tidligere Told & Skat) ansættelsesstop. I dette lys er det fornuftigt at SDU vælger ikke at fortsætte med denne uddannelse. Hvis SDU i fremtiden vælger at oprette nye HA-kombinationslinjer, bør universitetet i højere grad tage hensyn til de elementer som denne rapport udstikker (se afsnit 4.1.3).

10.4 Aalborg Universitet

AAU har det fjerde største HA-udbud og optog over 200 HA-studerende i 2005 på den almene HA og på HA (jur.). Det er evalueringsgruppens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende.

10.4.1 Selvevalueringsrapporten

AAU har generelt skrevet en dækkende selvevalueringsrapport som gør rede for deres HA-uddannelsers styrker og udviklingsmuligheder. Rapporten indeholder gode vurderinger som kan anvendes i det videre arbejde med at udvikle HA-uddannelserne på institutionen. Mange af rapportens analyser inddrager nøgletal, hvilket er en styrke. Rapporten er velskrevet og har generelt fungeret som et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.4.2 Styrker

En af styrkerne ved AAU's HA-uddannelser er den pædagogiske tilgang der lægger vægt på det problemorienterede projektarbejde som også karakteriserer AAU's øvrige uddannelser. Denne pædagogiske tilgang giver på AAU engagerede studerende med brede kompetencer og forståelse for projektarbejde og -styring. Denne tilgang har universitetet også opnået at gøre til et brand som anerkendes i erhvervslivet.

AAU har en god virksomhedskontakt, især skal virksomhedsprojektet på den almene HA-uddannelses 5. semester fremhæves. Her skal de studerende tage kontakt til en virksomhed med henblik på at analysere virksomheden som helhed. Herefter vælger de en konkret problemstilling ud som de behandler mere indgående. Virksomhedsprojektet sikrer den erhvervsorientering som bør være et centralt element i HA-uddannelsen, og harmonerer godt med den projektorienterede pædagogik.

10.4.3 Udviklingsmuligheder

Basisåret

AAU skriver i sin selvevalueringsrapport at den almene HA-uddannelses andet år er meget presset og dermed kræver meget af de studerende. Dette blev også bekræftet af de studerende under besøget som fortalte at de havde svært ved at nå at læse det de skulle, på 3. og 4. semester. Det fremgik også at flere studerende ikke var tilfredse med basisåret, specielt 2. semester hvor de har mulighed for at skrive et projekt. Flere gav udtryk for at det kunne være en god idé at flytte fag fra 3. semester til 2. semester. AAU har valgt at tilrettelægge deres HA-uddannelse med et basisår og en efterfølgende toårig specialisering. Undervejs bruges i alt tre semestre (2., 5. og 6.) på projektarbejde. Det betyder alt andet lige at de studerende skal nå meget mere på 3. og 4. semester. Basisåret har klare fordele, men kunne med fordel skæres ned til et halvt år sådan som det tilnærmelsesvis er gjort på HA (jur.) (se afsnit 4.3.1).

Bedre samarbejde mellem HA-almen og HA (jur.)

Under besøget på AAU fremgik det meget klart at kommunikationen på tværs af HA-almen og HA (jur.) er meget lille. Et eksempel er i forhold til de grundlæggende økonomiske fag. Her skriver AAU i selvevalueringsrapporten at undervisningen på HA (jur.) næsten udelukkende varetages af eksterne undervisere, og at det vil være ønskeligt hvis andelen af faste undervisere på dette område kunne øges. Samtidig har man på HA-uddannelsen en række faste undervisere ansat til at varetage økonomiundervisningen. Uddannelserne kunne med fordel indlede et bredere samarbejde om undervisningen på de to uddannelser, og herudover kunne erhvervsøkonomien integreres bedre på HA (jur.) (se afsnit 4.3.2).

Medarbejderudviklingssamtaler (MUS)

Under møderne med underviserne og ledelsen blev det klart at der ikke alle steder gennemføres systematiske medarbejderudviklingssamtaler (MUS) med underviserne. Systematiske MUS sikrer at institutlederen og den pågældende underviser får gennemført en systematisk samtale og dermed kommer rundt om alle relevante aspekter i ansættelsesforholdet. MUS giver således også institutlederen en god mulighed for at gennemgå kursusevalueringer mv. med underviseren og er dermed et vigtigt element i kvalitetssikringen af uddannelserne (se afsnit 8.1.2).

10.5 Handels- og IngeniørHøjskolen

HIH optog 92 studerende i 2005 og har én HA-almen-variant ud over den almene HA. Institutionen hører som CVU under Undervisningsministeriet og udbyder ikke selv forskningsbaserede uddannelser, men har en forskningstilknytningsaftale. Det er evalueringsgruppens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende.

10.5.1 Selvevalueringsrapporten

HIH har skrevet en kort selvevalueringsrapport som med fordel kunne have indeholdt en mere dækkende besvarelse af flere af vejledningens spørgsmål, fx i forbindelse med temaet om forskningsbaseret og det faglige miljø. Rapporten kunne desuden have inddraget flere nøgletal fordelt på begge HA-uddannelser. På trods af at rapporten er kort, har den dog generelt fungeret som et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.5.2 Styrker

HIH har ligesom SDU's mindre campusser og HHC fordelene af et lille, nært, uformelt miljø med de fordele og potentielle ulemper det giver som allerede nævnt.

Institutionsbesøget og den øvrige dokumentation gav indtryk af at der er stor pædagogisk opmærksomhed og vilje til pædagogisk innovation hos underviserne. Det skyldes bl.a. at institutio-

nen lægger vægt på temauger og tværfaglige projekter der også involverer andre uddannelser på institutionen mv.

Samarbejdet med CBS om cand.merc.-uddannelsen i Industrial Marketing and Purchasing er også en klar styrke, og det er værd at bemærke at denne kandidatuddannelse har formået at opnå en bred geografisk rekrutteringsbase. Tilstedeværelsen af en cand.merc.-uddannelse har naturligvis også en indirekte positiv betydning for uddannelsesinstitutionens bacheloruddannelser.

Endelig har HIH et vellykket fokus på internationaliseringen, og institutionen er nået langt med at give HA-uddannelserne en international vinkel og i stort omfang inddrage udenlandsk litteratur.

10.5.3 Udviklingsmuligheder

Bedre forskningstilknytning

HIH har en udfordring i at øge forskningstilknytningen og give dele af forskningstilknytningsaftalen et større reelt indhold. Den del af forskningstilknytningsaftalen som skal sikre et opdateret pensum og godkendelse af studieordninger mv., fungerer tilfredsstillende, mens den del der skal sikre kontakten mellem institutionens undervisere og forskningsmiljøerne, med fordel kan forbedres. I dag er for meget lagt an på uformelle, personlige kontakter, og dermed bliver uddannelsesinstitutionen ikke stærkt nok knyttet til de nødvendige forskningsmiljøer. Det er også vigtigt at prioritere undervisernes ajourføring når det gælder forskning og faglig udvikling, højere end i dag så den enkelte medarbejders faglige udvikling ikke i for høj grad kommer til at afhænge af eget initiativ (se afsnit 6.1.1).

Integration af udenlandske studerende

HIH har satset markant på at udbyde HA-uddannelsen i et internationalt miljø, og det giver uddannelsen klare styrker. Men internationaliseringen af uddannelsen kunne forbedres, og især integrationen af de udenlandske studerende kunne være bedre. Særligt de kinesiske studerende har vist sig at være vanskelige at få integreret, bl.a. på grund af sprogbarrierer. HIH's tiltag med introduktionsforløb og kulturel introduktion er positive, men det er samtidig nødvendigt at stille skærpede krav til de udenlandske studerende, især med hensyn til deres mundtlige engelskkundskaber (se afsnit 5.4).

Fra elev til studerende

Det lille og nære miljø giver gode muligheder for at tage hånd om de studerende og yde optimal støtte undervejs i forløbet. Det er positivt, men det er nødvendigt med en fornuftig balance mellem at hjælpe de studerende igennem og samtidig stille de krav som er nødvendige for at de kan udvikle selvstændighed og dermed gå fra at være og opfatte sig som elever til at være og agere som studerende. Denne akademiske dannelsesproces kræver at krav til selvstændighed og eget

initiativ stiger gennem uddannelsen, og her bør HIH være mere opmærksom på "at slippe" sine studerende mere. Dette vil også være med til at forberede dem endnu bedre til arbejdslivet eller videre studier.

Mere fokus på formel vejledning undervejs

Det lille miljø har også usynliggjort behovet for formel, systematisk vejledning. HIH's fokus på vejledning er hovedsageligt på informationen og markedsføringen målrettet potentielle studerende, resten foregår i overvejende grad som uformel vejledning. Det betyder bl.a. at vejledningen ikke i tilstrækkelig grad bliver opsøgende i forhold til de eksisterende studerende (se afsnit 8.3).

10.6 Handelshøjskolecentret

HHC er den næstmindste udbyder af HA-uddannelser i Danmark og optog i 2005 83 studerende på den almene HA i Slagelse og Nykøbing Falster. HHC er et CVU og har derfor som HIH en forskningstilknytningsaftale. Det er evalueringsgruppens vurdering at HA-uddannelserne ved institutionen generelt fungerer tilfredsstillende.

10.6.1 Selvevalueringsrapporten

Selvevalueringsrapporten fra HHC giver et godt indblik i HA-uddannelsen ved institutionen, dog kunne enkelte spørgsmål have været besvaret mere dybtgående, fx i relation til spørgsmålet om gennemførelse og frafald. Rapporten forholder sig åbent og konstruktivt kritisk til uddannelsens styrker og udviklingsmuligheder, og den indeholder derfor mange gode vurderinger. Generelt er selvevalueringsrapporten velskrevet og har udgjort et godt grundlag for evalueringen.

10.6.2 Styrker

HHC i Slagelse og Nykøbing Falster er små miljøer med de allerede beskrevne fordele i forhold til let adgang til undervisere, administration osv. det giver. Samtidig er det tydeligt at institutionen har mange meget engagerede undervisere som netop i kraft af at undervisningen er det centrale for dem, sætter den meget højt og har en høj faglig og pædagogisk stolthed i forhold til deres undervisningsgerning. Det har tydelige konsekvenser for undervisningen og for de studerendes oplevelse af og tilfredshed med undervisningen.

Samtidig vidner selvevalueringsrapporten og institutionsbesøget om at HHC i vid udstrækning er bevidst om mange af de svagheder som denne rapport behandler, og at der reflekteres aktivt i forhold til hvordan man inden for de givne rammer kan imødekomme disse svagheder.

10.6.3 Udviklingsmuligheder

Bedre forskningstilknytning

Som på HIH har HHC en udfordring i at øge forskningstilknytningen og give en del af forskningstilknytningsaftalen et større reelt indhold. Den del af forskningstilknytningsaftalen som skal sikre et opdateret pensum og godkendelse af studieordninger mv., fungerer tilfredsstillende, mens den del der skal sikre kontakten mellem institutionens undervisere og forskningsmiljøerne, med fordel kan forbedres. Den indgåede forskningstilknytningsaftale har ikke nok praktisk betydning i hverdagen, og dermed er uddannelsens forbindelse til forskningsmiljøer ikke god nok. Som på HIH er underviserne i for høj grad overladt til at sikre egen faglig udvikling og kendskab til forskningstendenser og -resultater gennem egne initiativer og netværk (se afsnit 6.1.1).

For lille miljø

Otte tilbageværende studerende på en af årgangene i Nykøbing Falster er ikke nok til at opretholde et tilfredsstillende fag- og studiemiljø. Det fremgår at man er meget opmærksom på det lille miljø og har ambitioner om på sigt fx at oprette fælles valgfag mellem HA-uddannelsen og professionsbacheloruddannelsen i Leisure Management for at skabe et større fagligt miljø. Selvom der gennem de seneste par år har været et stigende optag på HA-uddannelsen i Nykøbing Falster, er det vigtigt at man fortsat er opmærksom på vigtigheden af at sikre et tilstrækkeligt stort fag- og studiemiljø (se afsnit 4.2.3).

Fra elev til studerende

Nøjagtigt som på HIH giver det lille miljø særlige muligheder for at "nurse" de studerende og støtte dem gennem uddannelsesforløbet. Risikoen er dog at der ikke gradvist bliver stillet mere kontante krav til de studerendes selvstændighed og initiativ. Også HHC har vanskeligt ved at finde denne balance, og det rammer bl.a. de studerende der begynder på CBS. Her oplever flere en hård start og et kulturchok som størsteparten af deres medstuderende har oplevet langt tidligere i uddannelsesforløbet.

Bedre samarbejde mellem HHC i Slagelse og CEUS i Nykøbing Falster

Under evalueringsprocessen er det blevet klart for evalueringsgruppen at samarbejdet mellem HHC i Slagelse og CEUS i Nykøbing Falster ikke fungerer optimalt. Det kom bl.a. til udtryk ved at CEUS indsendte eget hørings svar. Et godt og konstruktivt samarbejde er helt centralt for at sikre de bedste rammer og vilkår for HA-uddannelsen i både Slagelse og Nykøbing Falster. Evalueringsgruppen vil derfor opfordre til at samarbejds klimaet forbedres.

10.7 Roskilde Universitet

RUC er den mindste udbyder af HA-uddannelser og optager alle studerende på den samfundsvidenskabelige basisuddannelse, hvorefter de studerende først på tredje år endeligt vælger HA som deres bacheloruddannelse. Denne særlige basismodel giver visse udfordringer, og uddannelsens faglige profil adskiller sig i nogen udstrækning hvad angår det faglige fokus, fra de mere traditionelle HA-almen-uddannelser. Det er dog evalueringsgruppens vurdering at RUC's HA-uddannelse generelt fungerer tilfredsstillende.

10.7.1 Selvevalueringsrapporten

RUC har skrevet en dækkende selvevalueringsrapport som dog med fordel kunne have indeholdt mere omfattende besvarelser af enkelte spørgsmål, fx af spørgsmålet om gennemførelse og frafald. RUC begrundede de manglende oplysninger med at de udelukkende opgør gennemførelse og frafald på den samfundsvidenskabelige bacheloruddannelse som helhed. Rapporten indeholder imidlertid gode perspektiver som kan medvirke til at udvikle HA-uddannelsen på institutionen. Rapporten er velskrevet og har generelt udgjort et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

10.7.2 Styrker

Den projektorienterede tilgang er en styrke ved RUC's uddannelser. Den er en velintegreret del af hele universitetets pædagogiske tilgang og derfor også for den samfundsvidenskabelige basisuddannelse og på HA-studiet. Denne pædagogik er værdsat af de studerende og anerkendt af af-tagerne som noget der giver RUC's dimittender en særlig profil og gør dem særligt velegnede til en række projektorienterede funktioner. For de studerende som trives med projektformen og engagerer sig i gruppearbejde med en stor personlig indsats, er udbyttet og det endelige resultat meget højt.

Endelig er det også en styrke at RUC forholder sig meget professionelt og seriøst til den akademiske vejledning. Det ses fx i det markante fokus på procesvejledning og det psykologiske beredskab der findes som et tilbud til projektgrupper der løber ind i alvorlige samarbejdsvanskeligheder.

10.7.3 Udviklingsmuligheder

Basisstrukturen

Den toårige basisdel giver en meget bred uddannelse, men dermed også forholdsmæssigt mindre tid til at gå i dybden med de faglige problemstillinger. Selvom der på basisdelen stilles krav om erhvervsøkonomiske uddannelsesaktiviteter, er det først på tredje år at de studerende for alvor specialiserer sig. Det betyder at der er for meget der skal nås på for kort tid samtidig med at der går meget tid til projektarbejdet. Selvom det er lykkedes HA-studiet at få flere elementer som er relevante for erhvervsøkonomien, ind på andet år af basisdelen, kan der hos nogle studerende

stadig være for mange "sorte huller" afhængigt af deres valg af projektemner. Dette gælder fx i forhold til kvantitativ metode (se afsnit 4.3.1).

Administrative forhold

Under besøget fremhævede flere at der havde været problemer med kvaliteten i de administrative forhold. Kritikken gik bl.a. på at relevant information om ad hoc-ændringer af lokaler, opgaveformalia, eksamenstilmeldinger osv. ikke nåede ordentligt frem til de studerende. Under mødet med ledelsen fremhævede de imidlertid at der var kommet styr på det, og det er vigtigt. Manglende information om lokaleændringer mv. er kilde til meget frustration hos bl.a. de studerende og underviserne.

Manglende fokus på kvantitative metoder

RUC's almene HA-uddannelse har store kvaliteter og giver de studerende gode forudsætninger, især i forhold til projektarbejde. Uddannelsen mangler derimod i høj grad et stærkere fokus på de "hårde fag" og på kvantitative metoder inden for erhvervsøkonomien. Det kommer til udtryk i både pensum og de studerendes opgaver (se afsnit 4.1.1).

Appendiks A

Oversigt over anbefalinger

Denne oversigt indeholder alle rapportens anbefalinger. Anbefalingerne er delt op efter kapitler og står derfor også i samme rækkefølge som i rapporten. Efter hver anbefaling er der en henvisning til det afsnit i rapporten hvor anbefalingen og den vurdering af dokumentation der ligger til grund, står.

Evalueringsgruppen anbefaler:

Rammerne for uddannelsen

- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling overvejer det hensigtsmæssige i at samme uddannelse udbydes på to forskellige institutionstyper, og dermed er underlagt forskellige rammer (se afsnit 3.1.4).

Profiler, indhold og struktur

- at alle institutionerne samarbejder om at styrke den fælles profil i HA-uddannelsen ved på tværs af uddannelsen at sikre et ensartet, stærkt og omfangsrigt erhvervsøkonomisk grundlag som et fælles kerneelement (se afsnit 4.1.1).
- at RUC enten styrker indholdet af kvantitativ metode og øger bredden i de erhvervsøkonomiske grundkompetencer eller ændrer sin almene HA-uddannelse til en kombinationslinje, fx med fokus på projektledelse (se afsnit 4.1.1).
- at institutionerne tager hensyn til følgende forhold når de opretter nye uddannelser:
  - et tilstrækkeligt studentergrundlag
  - efterspørgslen hos studerende og aftagere
  - tilstedeværelsen af et fag- eller forskningsmiljø
  - en vis bredde i beskæftigelsesmulighederne
  - fyldestgørende information til potentielle studerende om studiets indhold og beskæftigelsesmuligheder

- integration af uddannelsens fag (se afsnit 4.1.3).
- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i højere grad er opmærksom på betydningen af følgende forhold når det behandler ansøgninger om at oprette nye HA-uddannelser og vurderer eksisterende uddannelser:
  - et tilstrækkeligt studentergrundlag
  - efterspørgslen hos studerende og aftagere
  - tilstedeværelsen af et fag- eller forskningsmiljø
  - en vis bredde i beskæftigelsesmulighederne
  - fyldestgørende information til potentielle studerende om studiets indhold og beskæftigelsesmuligheder
  - integration af uddannelsens fag (se afsnit 4.1.3).
- at de institutioner der udbyder kombinationslinjer og HA-almen-varianter, øger omfanget af erhvervsøkonomiske fag så de studerende får tilstrækkeligt solide erhvervsøkonomiske kompetencer (se afsnit 4.2.1).
- at institutionerne både på ledelses- og underviserniveau sikrer tværfaglighed og tværfagligt samarbejde så fagene, også kombinationsfagene, integreres bedre med de erhvervsøkonomiske fag (se afsnit 4.2.2).
- at alle institutioner ud fra faglige kriterier og frafaldsprocenter fastsætter et minimumsoptag for alle deres HA-uddannelser som ikke er lavere end 30 studerende på en årgang efter det forventede frafald (se afsnit 4.2.3).
- at de mindre institutioner og uddannelser er særligt opmærksomme på betydningen af det faglige miljø og nødvendigheden af at kompensere for små miljøer og årgange ved at samarbejde på tværs af årgange og beslægtede uddannelser (se afsnit 4.2.3).
- at RUC og AAU reducerer varigheden og samtidig overvejer indholdet af deres samfundsvidenskabelige basisuddannelser så bredden og dybden i dimittendernes erhvervsøkonomiske kompetencer sikres (se afsnit 4.3.1).
- at institutionerne i deres studiestruktur sikrer koordination, videndeling og samarbejde på tværs af uddannelser og institutter, fx ved at samle uddannelserne under ét studienævn eller på anden måde sikre en overordnet koordination (se afsnit 4.3.2).

- at de institutioner der bruger samlæsning, begrænser brugen på HA-uddannelserne så samlæsningen kun foregår med andre HA-studerende, og så de studerende der undervises sammen, har fælles forudsætninger og et ensartet fagligt fundament (se afsnit 4.3.3).

De studerende

- at institutionerne tilbyder hjælp til at nye studerende kan forbedre og udvikle deres grundlæggende færdigheder i matematik, og at institutionerne generelt er opmærksomme på forskelle i de studerendes matematiske forudsætninger (se afsnit 5.3).
- at institutioner der udbyder engelsksprogede HA-uddannelser til både danske og udenlandske studerende, gør en større indsats for at integrere de danske og udenlandske studerende, både socialt og fagligt, bl.a. i forbindelse med projektarbejder (se afsnit 5.4).
- at institutioner der udbyder engelsksprogede HA-uddannelser til både danske og udenlandske studerende, indfører skærpede adgangskrav og optagelsesprocedurer for udenlandske studerende og øger kravene til især de mundtlige engelskkundskaber så det ujævne sproglige niveau blandt udenlandske studerende undgås (se afsnit 5.4).
- at institutionerne er mere opmærksomme på hvor mange studerende der forsinkes eller falder fra undervejs i deres uddannelse, og at de tager initiativ til at øge den rettidige gennemførelse, fx ved at øge vejledningen undervejs og tilrettelægge studiet så de studerende hurtigt integreres (se afsnit 5.5.2).

Underviserne og undervisningen

- at både HHC og HHH stiller krav til deres undervisere om at deltage i systematiske møder og fælles projekter med forskningsmiljøerne på de institutioner CVU'erne har aftaler med. Desuden bør institutionerne afsætte timer til undervisernes deltagelse i sådanne aktiviteter (se afsnit 6.1.1).
- at forskningsinstitutioner som indgår forskningstilknyningsaftaler med andre institutioner, sikrer at de lever op til indholdet i aftalen ved at opstille retningslinjer for hvad det kræver af de involverede forskningsmiljøer på institutionen (se afsnit 6.1.1).
- at institutionerne tilstræber at mindst 2/3 af deres undervisere er fastansatte, forskningsbedømte undervisere (se afsnit 6.1.2).
- at institutionerne fortsætter med at bruge undervisere fra erhvervslivet for at sikre HA-uddannelsens tilknytning til praksis (se afsnit 6.1.2).

- at institutionerne arbejder mere målrettet med at integrere relevante forskningsresultater i undervisningen ved at styrke planlægningen, forbedre informationsindsatsen og sørge for pædagogisk udvikling (se afsnit 6.1.3).
- at institutionerne stiller krav til nuværende og kommende fastansatte undervisere om at de skal gennemføre en pædagogisk grunduddannelse. Desuden skal institutionerne stille krav til deres eksterne undervisere og timelærere om at gennemføre et kortere pædagogisk kursus (se afsnit 6.2.2).
- at institutionerne indfører systematisk kollegial sparring eller supervision så både nye og gamle undervisere kan hjælpe og inspirere hinanden (se afsnit 6.2.2).
- at institutionerne viser at de prioriterer god undervisning højt, fx ved at belønne gode undervisere økonomisk og ved i højere grad at lægge vægt på undervisningskompetencer ved ansættelse af videnskabeligt personale givet at de har tilstrækkelige forskningsmæssige kompetencer (se afsnit 6.2.2).
- at de institutioner der udbyder HA-uddannelser på engelsk, stiller krav til alle underviserne om at de skal have de nødvendige sproglige kompetencer. Fx ved at stille krav om at underviserne gennemfører en mundtlig og skriftlig sprogtest med et tilfredsstillende resultat før de får lov at undervise på uddannelsen (se afsnit 6.2.3).

Vejledning

- at Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og Undervisningsministeriet samarbejder om at skabe ens rammer for HA-uddannelsernes erhvervsvejledning og vejledning om valg af overbygningssuddannelse på universiteterne og CVU'erne (se afsnit 7.1.2).
- at de regionale vejledningscentre og uddannelsesinstitutionerne øger og i højere grad systematiserer deres samarbejde (se afsnit 7.2.1).
- at institutionerne intensiverer og systematiserer erhvervsvejledningen så de studerende undervejs i uddannelsesforløbet bliver klar over hvilke kompetencer de tilegner sig, og hvilke beskæftigelsesmuligheder de har (se afsnit 7.2.2).
- at institutionerne i højere grad end i dag retter karrierevejledningen mod bachelorstuderende frem for primært at rette den mod kandidatstuderende (se afsnit 7.2.3).

- at institutionerne sikrer et bedre samarbejde og en bedre videndeling mellem vejledningsorganerne internt på den enkelte institution så de kommer til at støtte og supplere hinanden (se afsnit 7.3).

Kvalitetsarbejdet

- at institutionerne gennemgår deres evalueringspraksis og tilrettelægger evalueringerne så de er relevante. Desuden bør de sikre at der sker en systematisk opfølgning og hurtig tilbagemelding på både resultater og opfølgning til studerende og undervisere (se afsnit 8.1.1).
- at institutionerne øger kvalitetssikringen i forbindelse med nyansættelser af videnskabelige medarbejdere og i højere grad vurderer deres pædagogiske, formidlingsmæssige og sproglige kompetencer, fx ved at stille krav om at se ansøgernes teaching portfolios (se afsnit 8.1.2).
- at institutionerne systematiserer brugen af medarbejderudviklingssamtaler, og at ledelsen inddrager relevante nøgletal for den enkelte medarbejders undervisningspræstationer i samtalerne og tilføjer samtalerne et stærkere udviklingsperspektiv (se afsnit 8.1.2).
- at institutionerne forankrer det praktiske kvalitetsarbejde i en overordnet kvalitetsstrategi der fastlægger mål og midler for kvalitetsarbejdet, bl.a. for udarbejdelse og anvendelse af information og centrale nøgletal (se afsnit 8.2).
- at studie-, erhvervs- og karrierevejledningerne mere systematisk og løbende analyserer de studerendes og potentielle studerendes vejledningsbehov, og at kvaliteten af vejledningen løbende evalueres (se afsnit 8.3).
- at institutionerne i højere grad sørger for løbende at inddrage vejlederne og deres erfaringer systematisk i kvalitetsarbejdet (se afsnit 8.3).
- at institutionerne systematisk inddrager interessenter som aftagerrepræsentanter, censorer og dimittender i det løbende kvalitetsarbejde (se afsnit 8.4).
- at institutionerne følger censorbekendtgørelsens forskrifter om at inddrage censorformandskabet i en løbende dialog på regelmæssige kontaktmøder og ved større ændringer af studieordninger (se afsnit 8.4).
- at HHC og SDU i deres kvalitetsarbejde særligt indtænker kvalitetssikring på tværs af campusser og den udlagte undervisning så den nødvendige koordinering sker, og så kvaliteten måles og er ensartet på tværs af institutionen (se afsnit 8.5)

Appendiks B

Uddannelse og institutioner

Formålet med dette appendiks er at skabe et overblik over udbuddet af HA-uddannelserne. Det første afsnit beskriver de forskellige HA-uddannelser, mens det andet afsnit behandler udbuddet af HA-uddannelsen og optaget af studerende på de enkelte institutioner. Endelig beskriver sidste afsnit de enkelte institutioners særlige forhold.

De forskellige HA-uddannelser

Der findes tre typer HA-uddannelser: HA-almen, HA-almen-varianter og HA-kombinationslinjer. Den almene HA-uddannelse er en bacheloruddannelse som har fokus på erhvervs- og samfundsøkonomiske problemstillinger. En HA-almen-variant lever op til de indholdsmæssige krav for den almene HA-uddannelse, men har en særlig toning eller gennemføres fx på engelsk. En HA-kombinationslinje kombinerer erhvervsøkonomi med et andet fag, fx matematik, psykologi eller jura.

HA-uddannelsen er karakteriseret ved et stort udbud af forskellige HA-almen-varianter og kombinationslinjer med eget optag og studieordning. I det følgende vil de forskellige HA-almen-varianter og kombinationslinjer kort blive beskrevet på baggrund af institutionernes selvevalueringsrapporter. Uddannelser med samme navn er ikke nødvendigvis ens tilrettelagt på de forskellige institutioner. Derfor er gennemgangen holdt i generelle vendinger. Først beskrives HA-almen, dernæst HA-almen-varianterne og til sidst HA-kombinationslinjerne.

HA-almen

HA-almen er en erhvervsøkonomisk bacheloruddannelse som fokuserer på erhvervs- og samfundsøkonomiske problemstillinger. Uddannelsen indeholder erhvervsøkonomiske fag som fx finansierings- og investeringsteori, organisation samt regnskab og økonomistyring. Herudover indeholder den samfundsøkonomi og redskabsfag som fx statistik og erhvervsret.

HA-almen-varianter

HA (int.)

HA (int.) er en erhvervsøkonomisk uddannelse med ét fremmedsprog. I de grundlæggende erhvervsøkonomiske fag undervises på dansk og engelsk, mens de fag som koncentrerer sig om økonomiske forhold i udlandet, foregår på de relevante fremmedsprog. Uddannelsen omfatter udvikling af sproglig kompetence i engelsk, fransk, spansk eller tysk, bl.a. gennem studier af erhvervs- og samfundsforhold og kulturelle forhold i de pågældende lande.

HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (ib.)

HA (BSc.B.), HA (BSc.) og HA (ib.) dækker alle over engelsksprogede varianter af HA-almenuddannelsen. HA (BSc.B.) står for Bachelor of Science in Business Administration, HA (BSc.) står for Bachelor of Science, mens HA (ib.) står for HA i International Business. Fagindholdet svarer i det store og hele til den almene HA-uddannelses, men som det særlige ved uddannelsen foregår al undervisning og eksamen på engelsk, og alle lærebøger er på engelsk.

HA (sem.)

Navnet HA (sem.) dækker over en HA i Service Management. Uddannelsen er en engelsksproget variant af den almene HA med fokus på serviceområderne: turisme, hotel- og restaurationserhverv, kulturelle institutioner og attraktioner, fritids- og sportsorganisationer samt rejse- og transportvirksomheder.

HA (im.)

HA (im.) dækker over en HA i International Management. Uddannelsen er en engelsksproget variant af den almene HA. Uddannelsen er tilrettelagt så de studerende i løbet af uddannelsen skal tilbringe to hele semestre i udlandet.

HA (enin.)

HA (enin.) dækker over en HA i Entreprenørskab & Innovation. Uddannelsen er en variant af den almene HA kombineret med særlig faglig tyngde inden for området entreprenørskab og innovation.

HA-kombinationslinjer

HA (jur.)

HA (jur.) er en erhvervsøkonomisk uddannelse med særlig fokus på det erhvervsjuridiske område. Her undervises bl.a. i generel erhvervsret, offentlig ret med erhvervsreguleringsret, international handelsret og EU-ret og selskabs- og skatteret.

HA (jur.) i skat

HA (jur.) i skat bygger på de samme grundelementer som HA (jur.) med kombination af jura og økonomi. I specialiseringen i skat er der særlig fokus på en række skatte- og afgiftsretlige fag. Skatteret, erhvervs- og international beskatning, moms- og afgiftsret og skatteforvaltning- og skatteprocesret indgår som hovedelementer i uddannelsen. Uddannelsen er etableret i samarbejde med SKAT (tidligere Told & Skat).

HA (dat.)

På HA (dat.) kombineres erhvervsøkonomien med en specialisering inden for informationsteknologi og informationssystemer. Sigtet er at uddanne erhvervsøkonomer der har særlig viden om brugen af it i løsning af økonomiske problemer.

HA (mat.)

HA (mat.) kombinerer faget erhvervsøkonomi med matematik. Det er en uddannelse præget af økonomisk teori og kvantitative metoder. Uddannelsen lægger stor vægt på matematik, statistik og databehandling. Studiet fokuserer på de økonomiske områder hvor der med fordel kan anvendes matematiske løsningsmetoder.

HA (psyk.)

HA (psyk.) kombinerer fagene erhvervsøkonomi og psykologi. Uddannelsen tilbyder et psykologisk blik på organisatoriske processer, men også på andre adfærdsaspekter af økonomiske og virksomhedsmæssige problemstillinger.

HA (pol.)

HA (pol.) dækker over navnet BSc. in International Business and Politics. Uddannelsen er engelsksproget og dækker over en kombination af fagene erhvervsøkonomi, nationaløkonomi, statskundskab og international politisk økonomi.

HA (kom.)

HA (kom.) kombinerer fagene erhvervsøkonomi, kommunikation og samfundsfag. Uddannelsen nedtoner traditionel mikro- og makroøkonomi for at kunne opbygge en sammenhængende strategisk og praktisk orienteret kommunikations- og erhvervsøkonomiundervisning og for at opnå en integreret kompetence i erhvervsøkonomi og organisationskommunikation.

HA (fil.)

HA (fil.) kombinerer grundlæggende økonomisk teori og filosofi. Fokusområderne er især de etiske, æstetiske, politiske og videns- og samfundsmæssige aspekter af økonomien.

Udbud og optag

Som det fremgår af gennemgangen, er der mange forskellige HA-almen-varianter og kombinationslinjer. Det er imidlertid ikke alle institutioner der udbyder alle uddannelser, dog udbydes HA-almen på samtlige institutioner. Tabel 28 giver et overblik over hvor mange forskellige HA-uddannelser de enkelte institutioner har ud over HA-almen.

Tabel 28

Udbuddet på de enkelte uddannelsesinstitutioner (ud over HA-almen)

	HA-almen-varianter	HA-kombinationslinjer
Handelshøjskolen i København (CBS)	HA (ib.) HA (sem.)	HA (dat.) HA (fil.) HA (jur.) HA (kom.) HA (mat.) HA (psyk.) HA (pol.)
Handelshøjskolen i Århus (HHÅ)	HA (int.) HA (BSc.B.)	HA (dat.) HA (jur.) HA (jur.) i skat
Syddansk Universitet (SDU) - inklusive campusser i Kolding, Esbjerg og Sønderborg	HA (BSc.) HA (enin.)	HA (dat.) HA (jur.) HA (jur.) i skat
Aalborg Universitet (AAU)	-	HA (jur.)
Handels- og IngeniørHøjskolen (HIH)	HA (im.)	-
Handelshøjskolecentret i Slagelse/Nykøbing Falster (HHC)	-	-
Roskilde Universitetscenter (RUC)	-	-

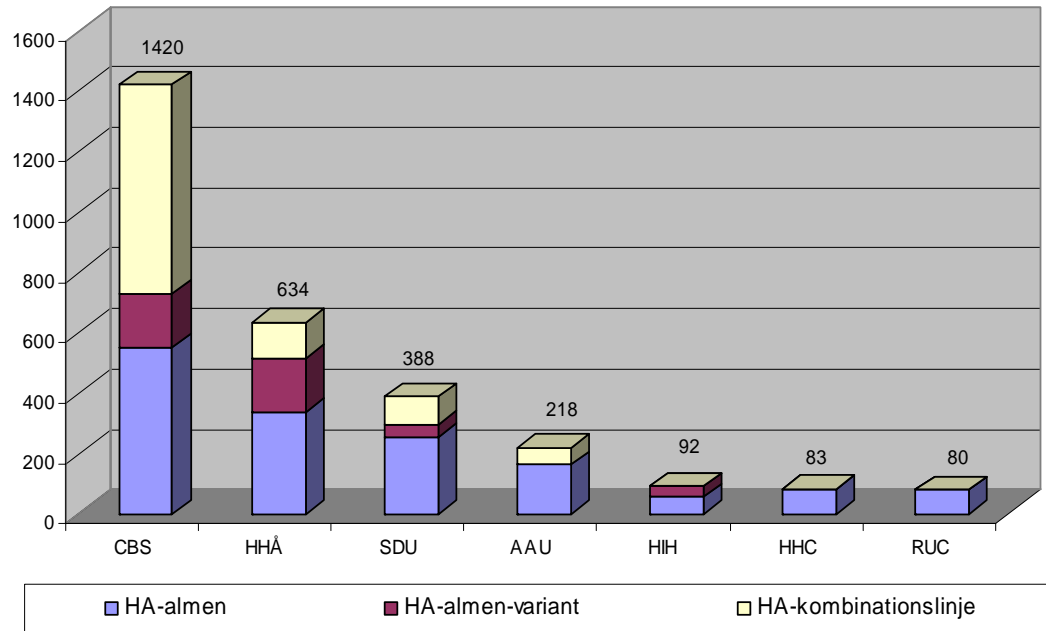
Kilde: Selvevalueringsrapporterne.

Figur 2 giver et overblik over det samlede optag fordelt på uddannelsesinstitutioner og på HA-almen, HA-almen-varianter og HA-kombinationslinjer. Figuren bygger på opdelingen i tabel 28.

For et mere detaljeret overblik over optag og ansøgere fordelt på institutioner og uddannelser henvises til appendiks E.

Figur 2

Optag på HA-uddannelserne i 2005 fordelt på uddannelsesinstitutioner

Kilde: Den Koordinerede Tilmelding 2005. Optaget på RUC fremgår ikke af KOT idet alle optages på den samfundsvidenskabelige basisuddannelse. Optaget på 80 bygger derfor på et skøn fra RUC.

Som det fremgår af figur 2, er der stor forskel på størrelsen af optaget på de enkelte institutioner. CBS har med 1420 langt de fleste optagne studerende i 2005, mens RUC har færrest med ca. 80 studerende. Der er også stor forskel på de enkelte institutioners udbud. Alle institutionerne udbyder den almene HA-uddannelse, mens det kun er CBS, HHÅ, SDU og AAU der udbyder kombinationslinjer. Endelig udbyder CBS, HHÅ, SDU og HIH varianter af den almene HA-uddannelse. Optaget på kombinationslinjer er klart størst på CBS, hvor det udgør mere end halvdelen af det samlede optag.

Institutionerne

HA-uddannelsen udbydes ved syv forskellige uddannelsesinstitutioner – fem universiteter og to CVU'er. Dette afsnit gør rede for de særlige forhold som gør sig gældende ved enkelte af uddan-

nesinstitutionerne, og som til en vis grad har betydning for deres HA-uddannelser og udviklingen af dem. Afsnittet er opdelt så universiteterne gennemgås først og dernæst CVU'erne.

Universiteterne

Handelshøjskolen i København (CBS)

Handelshøjskolen i København er Danmarks fjerde største universitetsinstitution og den største udbyder af HA-uddannelser i Danmark. CBS har således langt de fleste HA-studerende og udbyder også den bredeste vifte af HA-kombinationslinjer både på dansk og engelsk. HA-uddannelserne udgør størsteparten af CBS' heltids bacheloruddannelser, og institutionen har også det største udbud af cand.merc.-uddannelser samt en række deltids- og efteruddannelser på master- og diplomniveau.

Handelshøjskolen i Århus (HHÅ)

Handelshøjskolen i Århus ligner i sit udbud CBS, men har ca. halvt så mange studerende samlet set og på HA-uddannelserne. Følgelig har HHÅ færre kombinationslinjer, men udbyder ligeledes HA-uddannelsen på både dansk og i en engelsksproget variant. Herudover udbyder institutionen den særlige HA (int.) på både engelsk, tysk, fransk og spansk, ligesom den udbyder den særlige HA (jur.) i skat i samarbejde med SKAT (tidligere Told & Skat).

Syddansk Universitet (SDU)

Syddansk Universitet blev etableret i 1999 som en fusion mellem Odense Universitet, Handelshøjskole Syd og Sydjysk Universitetscenter. SDU fik en struktur med campusser i Odense, Sønderborg, Esbjerg og Kolding. Universitetet har samlet set ca. 16000 studerende og det tredjestørste antal HA-studerende.

Udbuddet af HA-uddannelser er ikke ens på alle campusser. Kun den almene HA udbydes i alle fire byer. HA (jur.) og HA (dat.) udbydes kun i Odense, den engelsksprogede HA (BSc.) udbydes i Sønderborg, mens HA i Entreprenørskab & Innovation – HA (enin.) – udbydes i Kolding. HA (jur.) i skat blev tidligere udbudt i Odense, men grundet utilstrækkelig søgning har SDU besluttet ikke længere at udbyde uddannelsen.

Aalborg Universitet (AAU)

Samlet set har Aalborg Universitet mere end 13000 studerende, heraf ca. 200 HA-studerende. AAU har et basisår og lægger særlig vægt på den projektorienterede tilgang. HA-uddannelsen ved AAU består af den almene HA og HA (jur.). De studerende søger direkte ind på HA-uddannelserne, men begynder alle på det samfundsvidenskabelige basisår som er fælles for alle bachelor- og professionsbacheloruddannelser ved Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. De stu-

derende kan dog allerede på 2. semester specialisere sig ved at vælge et projektforbånd der er tilpasset enten den almene HA eller HA (jur.).

Roskilde Universitet (RUC)

Samlet set har Roskilde Universitet ca. 8000 studerende, men er den uddannelsesinstitution der har det mindste antal HA-studerende. På RUC begynder de studerende på en toårig samfundsvidenskabelig basisuddannelse og fortsætter derefter på en etårig HA-specialisering. For at fortsætte på HA-uddannelser stiller RUC en række krav til de studerendes valg af fag og projekter, især på basisuddannelsens andet år. Fra oprettelsen i 1972 har RUC haft som pædagogisk ambition at de studerende i høj grad skal arbejde projektorienteret og på tværs af de forskellige fag.

CVU'erne

Af de syv uddannelsesinstitutioner som udbyder HA-uddannelser, er to af institutionerne CVU'er. Det drejer sig om Handels- og IngeniørHøjskolen (HIH) og Handelshøjskolecentret i Slagelse/ Nykøbing Falster (HHC). For begge institutioner gælder at de rent institutionelt er underlagt Undervisningsministeriet, mens de i forhold til HA-uddannelsen er underlagt Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Handels- og IngeniørHøjskolen (HIH)

HIH har ca. 1500 hel- og deltidsstuderende, hvoraf ca. 260 er HA-studerende. Institutionen blev dannet i 1995, og siden 2002 har HIH haft en samarbejdsaftale med CBS som omfatter en række forhold omkring uddannelse og forskning. Aftalen betyder bl.a. at der er regelmæssige møder mellem de to institutioner, hvilket bl.a. skal sikre at relevant forskning fra CBS integreres og anvendes på HIH. CBS har desuden oprettet en forskningsenhed på HIH og etableret en cand.merc.-linje på institutionen. HIH ansøgte i juli 2005 om at få lov til at fusionere med Aarhus Universitet. Undervisningsministeriet gav i begyndelsen af oktober grønt lys til at de to institutioner kunne indlede de endelige fusionsforhandlinger, og de to institutioner fusionerede 1. januar 2006.

Handelshøjskolecentret (HHC)

Handelshøjskolecentret med hovedsæde i Slagelse blev etableret 1. januar 2002 efter en fusion hvor Storstrøms handelshøjskolecenter bl.a. indgik. I 2004 blev det aftalt at nedlægge centrets afdeling i Nykøbing Falster og erstatte den med en forlægningsaftale med CEUS (Center for Erhverv og Uddannelse Storstrøm). Aftalen indebærer at Handelshøjskolecentret fik det overordnede pædagogiske og faglige ansvar for HA-uddannelsen i Nykøbing Falster, mens CEUS fik det økonomiske ansvar. Aftalen udmøntes gennem et regelsæt som bl.a. indebærer at det faglige indhold i uddannelsen er identisk på de to uddannelsessteder, at undervisning og eksamener gennemføres parallelt, og at studerende og undervisere i Nykøbing Falster er koblet på Handelshøjskolecentrets undervisningsportal. HHC udbyder uddannelse en række steder i Danmark og har ca. 2200 indskrevne studerende.

HHC har siden 2001 haft en forskningstilknyningsaftale med Syddansk Universitet. Aftalen indebærer bl.a. løbende godkendelse af studieordninger og pensum samt muligheder for et fagligt samarbejde på fagleder- og underviserniveau. HHC ligger i øjeblikket i fusionsforhandlinger med både SDU og de andre CVU'er på Sjælland. Om der kommer en fusion og med hvem, er endnu uafklaret.

Appendiks C

Kommissorium

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (VTU) har anmodet Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) om at gennemføre en evaluering af de erhvervsøkonomiske uddannelser, HA-uddannelserne.

HA-uddannelsen er en 3-årig bacheloruddannelse svarende til 180 ECTS point. Uddannelsen udbydes ved syv forskellige uddannelsesinstitutioner.

Bacheloruddannelsen skal være et afrundet forløb der kvalificerer den studerende til erhvervs-mæssig beskæftigelse og giver den studerende grundlag for optagelse på kandidatuddannelserne i økonomi. Den enkelte institution fastsætter i studieordninger for kandidatuddannelserne hvilke adgangskrav med hensyn til fag og niveau den studerende skal have opfyldt på den enkelte bacheloruddannelse for at kunne optages på kandidatuddannelsen.

HA-uddannelsen er karakteriseret ved et stort udbud af forskellige kombinationslinjer med eget optag og studieordning. Hertil kommer at flere uddannelsesinstitutioner udbyder HA-uddannelserne på engelsk, ligesom visse HA-uddannelser udelukkende udbydes på engelsk.

Uddannelsen er sammensat af fag fra en samfundsøkonomisk, en erhvervsøkonomisk og en redskabsfaglig blok. På den almene HA-uddannelse skal de erhvervsøkonomiske fag have et omfang af mindst 75 ECTS point. På HA-kombinationslinjerne HA (jur.), HA (dat.) etc. skal den erhvervsøkonomiske blok mindst være på 52 ECTS point. Herudover skal der være en samfundsøkonomisk blok der svarer til mindst 15 ECTS, en redskabsfaglig blok på mindst 22 ECTS samt et kombinationsområde der svarer til mindst 60 ECTS.

Tilrettelæggelsen af uddannelsen inklusive det konkrete fagudbud på den enkelte kombinationslinje fastsættes i de enkelte studieordninger af institutionerne.

Disse rammer er fastsat i bekendtgørelse nr. 612 af 18. august 1998 om den erhvervsøkonomiske bacheloruddannelse. Dette grundlag er gældende for de nuværende studerende. For de studerende der påbegynder uddannelsen september 2005, gælder bekendtgørelse nr. 338 af 6. maj 2004 om bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne.

Formål

Formålet med evalueringen er først og fremmest at undersøge uddannelseskvaliteten i bred forstand. I den sammenhæng vil evalueringen bl.a. søge at afdække uddannelsernes forskningsbase-ring.

Med udgangspunkt i de mange HA-kombinationslinjer vil evalueringen se på graden af fælles kernefaglighed i uddannelserne og på sammenhængen mellem de øvrige fag og kernestoffet erhvervsøkonomi. I relation til kombinationslinjerne vil evalueringen konkret vurdere hvorvidt:

- kombinationslinjerne giver de studerende passende forudsætninger og muligheder i forhold til valg af kandidatoverbygningsuddannelse
- omfanget og kvaliteten af vejledningsindsatsen er relevant og tilstrækkelig, herunder den vejledning der gives i forbindelse med valg af overbygningsuddannelse
- beskæftigelsesgraden og overgangsfrekvensen til en kandidatuddannelse er forskellig fra HA Almen Erhvervsøkonomi og kombinationslinjer. For de engelsksprogede retninger vil denne dimension kun være aktuel i det omfang at dimittenderne opholder sig i Danmark.

Evalueringsområde

Evalueringen er en totalundersøgelse af HA-uddannelsen og omfatter de i bilag 1 nævnte HA-uddannelser på følgende uddannelsesinstitutioner:

- Handelshøjskolen i København (CBS)
- Handelshøjskolen i Århus (HHÅ)
- Syddansk Universitet (inklusive campusser i Kolding, Esbjerg og Sønderborg) (SDU)
- Roskilde Universitetscenter (RUC)
- Aalborg Universitet (AAU)
- Handels- og IngeniørHøjskolen (HIH)
- Handelshøjskolecentret i Slagelse/Nykøbing Falster (HHC).

I evalueringen vil indgå en vurdering af HA (jur.) i skat som af VTU er godkendt for en 6-årig forsøgsperiode (fra 1. september 2000 til 31. juni 2006). I ministeriets godkendelse af uddannelsen var indskrevet det vilkår at uddannelsen senest i 2005 skulle eksternt evalueres med henblik på at træffe beslutning om hvorvidt uddannelsen skal gøres permanent. Evalueringen af forsøgsordningen er imidlertid ikke blevet foretaget endnu og afløses derfor i forbindelse med denne evaluering.

Evalueringens organisering

EVA nedsætter en evalueringsgruppe der har det faglige ansvar for evalueringen. Evalueringsgruppen vil med udgangspunkt i dokumentationen for evalueringen fremkomme med konklusioner og anbefalinger til hvordan kvaliteten i uddannelserne kan forbedres.

Evalueringsgruppen nedsættes så den dækker følgende profiler:

- Forskningsbaggrund inden for det erhvervsøkonomiske uddannelsesområde
- Godt kendskab til det erhvervsøkonomiske uddannelsesområde
- Godt kendskab til og erfaring med uddannelsesplanlægning og vejledningsområdet
- Godt kendskab til arbejdsmarkedet for erhvervsøkonomer.

EVA's projektteam skal sikre at der i evalueringsprocessen anvendes hensigtsmæssige og pålidelige metoder i overensstemmelse med evalueringens formål. Den har desuden det praktiske ansvar for evalueringen. Projektteamet yder sekretariatsbistand til evalueringsgruppen og udarbejder den endelige rapport.

Evalueringsmetode

Selvevaluering

Hver uddannelsesinstitution udarbejder en selvevalueringsrapport med vægt på beskrivelse og analyse af kvaliteten af det samlede udbud af HA-kombinationslinjer. I selvevalueringerne skal uddannelsesinstitutionen bl.a. vurdere underviserens baggrund og kvalifikationer, den fælles kernefaglighed i uddannelsesudbuddet, de studerendes forudsætninger for videreuddannelse samt omfanget og kvaliteten af vejledningstilbuddene. Selvevalueringerne udarbejdes på baggrund af en vejledning til selvevaluering som udarbejdes af EVA.

Institutionsbesøg

Evalueringsgruppen og projektteamet aflægger besøg på samtlige uddannelsesinstitutioner der er med i evalueringen, og foretager interview med de forskellige interessenter (ledelse, studerende, undervisere, vejledere mm). på et udvalg af de enkelte kombinationslinjer). Besøgene udgør en selvstændig del af evalueringens dokumentationsmateriale og skal herudover underbygge og perspektivere det øvrige dokumentationsmateriale.

Ekstern undersøgelse

Der gennemføres en spørgeskemaundersøgelse blandt et udsnit af studerende og dimittender fra de forskellige uddannelsesinstitutioner og HA-uddannelser med henblik på at afdække de studerendes holdninger til uddannelsen, herunder især deres forudsætninger for at læse videre på de økonomiske kandidatoverbygningsuddannelser og vejledningstilbuddenes omfang og kvalitet. Undersøgelsen gennemføres som en fælles undersøgelse for studerende og dimittender. I det

omfang det er muligt, udvides undersøgelsen for dimittender med spørgsmål vedrørende en vurdering af opnåede kompetencer og beskæftigelsesmuligheder.

Desuden gennemføres en registerundersøgelse der har til formål at afdække beskæftigelsesgraden og overbygningfrekvensen til overbygningsuddannelserne.

Bilag 1: HA-uddannelser omfattet af evalueringen

Handelshøjskolen i København

- 1 HA-almen
- 2 HA (dat.)
- 3 HA (fil.)
- 4 HA (jur.)
- 5 HA (kom.)
- 6 HA (mat.)
- 7 HA (psyk.)
- 8 HA (ib.) (engelsksproget)
- 9 HA (pol.) (engelsksproget)
- 10 HA (sem.) (engelsksproget).

Handelshøjskolen i Århus

- 1 HA-almen
- 2 HA (dat.)
- 3 HA (jur.)
- 4 HA (jur.) i skat
- 5 HA (int.)
- 6 HA (BSc.B.) (engelsksproget).

Syddansk Universitet (inklusive campusser i Kolding, Esbjerg og Sønderborg)

- 1 HA-almen
- 2 HA (dat.)
- 3 HA (jur.)
- 4 HA (jur.) i skat
- 5 HA (enin.)
- 6 HA (BSc.) (engelsksproget).

Roskilde Universitetscenter

- 1 HA-almen.

Aalborg Universitet

1 HA-almen

2 HA (jur.).

Handels- og IngeniørHøjskolen

1 HA-almen

2 HA (im.) (engelsksproget).

Handelshøjskolecentret i Slagelse og Nykøbing Falster

1 HA-almen.

Appendiks D

Evalueringsgruppens medlemmer

Søren Kaare-Andersen (formand), direktør for BG Bank. Søren Kaare-Andersen er uddannet cand.polit. fra Københavns Universitet. Herudover har han gennemført The Advanced Management Programme ved INSEAD. Søren Kaare-Andersen har bestridt mange lederstillinger i bankverdenen gennem sin karriere. I år 2000 blev han medlem af direktionen i BG Bank, og i 2001 blev han direktør for BG Bank og medlem af Eksekutivkomitéen i Danske Bank A/S, som ejer BG Bank.

Arne Kinserdal, professor ved Norges Handelshøyskole. Arne Kinserdal er uddannet civiløkonom fra Norges Handelshøyskole og læste herefter en master i pædagogik. Han har herudover en ph.d.-grad fra Stanford University. Arne Kinserdal har bestridt mange akademiske hverv, bl.a. institutbestyrer, prorektor og rektor ved Norges Handelshøyskole. Han har også deltaget i flere evalueringer, bl.a. EVA's sidste evaluering af HA-uddannelserne som fandt sted i 1995.

Svend Hylleberg, professor ved Institut for Økonomi, Aarhus Universitet. Svend Hylleberg er uddannet cand.oecon. fra Aarhus Universitet, hvorfra han også senere fik sin doktorgrad. Han har derudover været gæsteprofessor ved University of California og Australian National University. Svend Hylleberg har desuden i en længere periode været formand for Konkurrencerådet.

Merethe Markvard Pedersen, souschef i Studieadministrationen på Københavns Universitet. Merethe Markvard Pedersen er uddannet cand.mag. i samfundsfag og pædagogik ved Københavns Universitet. Hun har gennem sin karriere arbejdet meget med studie- og erhvervsvejledning. Siden februar 2005 har hun været leder af studieadministrativt og uddannelsespolitisk sekretariat og områdeleder for optagelsen på Københavns Universitet.

Appendiks E

KOT-tal for optag på HA-uddannelserne 2003-05

Tabel 29
Optag og ansøgere i perioden 2003-05

		2003		2004		2005	
		Optag	Ansøgere	Optag	Ansøgere	Optag	Ansøgere
CBS	HA-almen	499	1322	502	1420	550	1505
	HA (dat.)	162	260	156	269	120	241
	HA (fil.)	90	301	90	246	90	248
	HA (jur.)	181	575	181	519	180	609
	HA (kom.)	120	476	121	427	120	515
	HA (mat.)	78	159	82	171	80	186
	HA (psyk.)	-	-	62	451	60	305
	HA (ib.)	89	485	84	548	90	563
	HA (pol.)	-	-	-	-	40	546
	HA (sem.)	80	116	124	379	90	541
HHÅ	HA-almen	300	729	300	629	338	665
	HA (dat.)	48	93	40	77	23	65
	HA (jur.)	107	243	108	297	83	228
	HA (jur.) i skat	27	64	26	80	13	62
	HA (int.)	80	138	72	133	113	231
	HA (BSc.B.)	69	171	85	205	64	186
SDU	HA-almen (Odense)	124	235	119	201	116	216
	HA (dat.) (Odense)	24	51	21	40	21	35
	HA (jur.) (Odense)	68	122	74	128	71	137
	HA (jur.) i skat (Odense)	5	18	9	29	0	23
	HA-almen (Esbjerg)	40	67	47	72	34	67

Tabel 29
Optag og ansøgere i perioden 2003-05

	2003		2004		2005	
	Optag	Ansøgere	Optag	Ansøgere	Optag	Ansøgere
HA-almen (Kolding)	83	121	85	133	90	138
HA-almen (Sønderborg)	16	34	24	39	13	32
HA (BSc.) (Sønderborg)	19	128	18	126	43	156
AAU HA-almen	194	308	160	251	163	280
HA (jur.)	59	136	50	108	55	110
HIH HA-almen	74	107	75	106	55	90
HA (im.)	41	65	49	135	37	190
HHC HA-almen (Slagelse)	66	123	43	89	55	96
HA-almen (Nykøbing F.)	15	29	28	37	28	41

Kilde: Den Koordinerede Tilmelding, Hovedtal 2003, 2004, 2005.

Bemærkninger:

- Det er vigtigt at understrege at antallet af optagne studerende ikke er det samme som antallet af studiestartere.
- RUC indgår ikke i tabellen. Det skyldes at de studerende der ønsker at læse HA på RUC, optages på den samfundsvidenskabelige basisuddannelse. Det er derfor ikke muligt at registrere optagets størrelse på HA ved RUC.
- SDU's HA (enin.) indgår ikke i tabellen fordi den ikke fremgår af Den Koordinerede Tilmelding.
- HHÅ's HA (int.) dækker over fremmedsprogene tysk, fransk, spansk og engelsk.